

Tutu ña kà'an cha'a' tiñu jà'a ndra tatun Jesucristu

Jesuu, chà'a ra tu'un ña ni kichi Tati Í Ndioo

¹ Ma tutu nunuu ña tãi nuun, yo'o Teófilo, tãi yi ikan na kutu'vaun ndisaa tiñu jã'a Jesuu chi'in ma tu'un jãna'a ra nda ora kicha'a ra jà'a ra yi, ² ta nda ora kēta ma kivi ña ndāa ndiko ra andivi. Ta ora takāaga ku'un Jesuu andivi, ji'naga kātitu'un ra nuu ndra kùu tatun ra, nda tiñu ìyo yi ña ja'a ndra, va jã'a ra yi chi'in Tati Í Ndioo, ikan na koto kachin maa ndra yi, nda tiñu ìyo yi ña ja'a ndra. ³ Takan kūu ta ora cha yā'a ña chī'í ra, tajan kēta ndito ndiko ra nuu ma ndra kùu tatun ra, ta jãna'a ra kua'a' nakuyi nuu ndra. Ta ikan ndē'e ndra, ti ndicha ña nātaku ndiko ra. Ta uvi xiko kivi kùu yi ña chīyo Jesuu chi'in ndra ña jàna'a ra nuu ndra, naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu.

⁴ Takan kūu ta ora juuni ìyo ga ra chi'in ma ndra tatun ra, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Na kēe ndo ma ñuu Jerusalén! ¡Na kindoo ndo ikan, nda kati chinu ma tu'un chā'a ma Tatái nuu ndo! Ta ma tu'un ikan, ti juuni cha kātitu'in yi nuu ndo ndia. ⁵ Ndicha kuii ti chi'in takuini jākunduta ma Xuva ma ñivi, va tiá iti' nuu, Ndioo ni jakunduta ndo chi'in ndatu ma Tati Í Ra. —Takan kàti Jesuu.

Jesuu, ndàa ra kuà'an ra iti' andivi

⁶ Tajan ma ndra ka'ìin ti'vi chi'in Jesuu, te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra:

—Yo'o, Racha'nu, ¿a vitin ni jakakun ñuu Israel, ikan na kuu ka'nda yo tiñu juuni nuu maa yo? —kàti ndra chi'in ra.

⁷ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—Tüvi iyo yi ña koto ndo nda kivi, ta nda kuiya kùu yi ña ni ja'a Tatái yi, ti uvanuu rakan kùu ra ña chìto ra nda kivi ni ja'a ra yi, ti iyo ndatu ra. ⁸ Ta ndyo'o ti ni ni'i ndo ndatu ma Tati Í Ndioo ora ni kichi yi koo yi chi'in ndo. Ta ikan jan ku'un ndo kujana'a ndo tu'un cha'i ñuu Jerusalén, ta ninii ñu'u' Judea, ta ñu'u' Samaria chi'in ninii ka'nu ñu'u' ñuñivi, ikan na koto ndisaa ma ñivi iyo ñuñivi yi —kàti Jesuu.

⁹ Ta ora chīnu kà'an ra te'en, tajan ndē'e ma ndra kùu tatun ra ña ndāa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta ikan chāsi iin viko ra, ta tüva nī nde'e ndra ra. ¹⁰ Takan kūu, ta ora juuni ka'ìin ndra ndè'e ndra naja kua kuàndaa Jesuu iti' andivi, tajan kēta uvi ndra ñu'u' ja'ma kuichin yatin xiin ndra, ¹¹ ta te'en kīcha'a ndio yi kà'an yi chi'in ma ndra kùu tatun Jesuu:

—Ndyo'o ndra kīchi ñu'u' Galilea, jna ndē'ega ndo iti' andivi! Ti ma ra ndē'e ndo ña kuà'an, juuni ma ra chīyo chi'in ndo kùu ra, va vitin cha ndāa ra andivi. Ta ni kichi ndiko ra inga cha'a', takua ndē'e ndo ra ña kuà'an ra. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ndra.

Kàchin ndra tatun Jesuu, Matías, na ndaki'in ra tiñu chīyo ma ndi Juda

¹² Tajan kēe ndra tatun Jesuu nda yuku nàni Olivu. Ta kuà'an ndra iti' ñnuu Jerusalén vati iin ñnuu kàndii yatini kùu yi, ti na kùu kee chika na kakunuu na ma kivi nindeo, takan kà'an ma ley ma ndian judíu. ¹³ Ta ora chāa ndra ma ñnuu Jerusalén, ta ndāa ndra iin ve'e ìyo nda siki nuu takani ndòo ndra. Ta ndisaa ndrakan, nàni ndra te'en: Petu', Xuva, Jandiau, André, Lipe, Tomás, Tolo, Mate, chi'in Jandiau se'e ra nàni Alfeu, ta Juda se'e Jandiau, ta ra nàni Simón, iin ra kùuni kanita'an chi'in ñnuu Roma kùu ra. ¹⁴ Yakan va ndisaa ndrakan kùti'vi ma ikan ta kà'an ndra chi'in Ndioo nani kivi ti inuuni ma ña chànini ndra. Ta chi'in ndra juuni kùti'vi ndra yani Jesuu chi'in Ndiya ña kùu ma'á ra, ta inga tuku ñivi ña'a ndia.

¹⁵ Tañu ma kivi ikan, kùti'vi kua'a' ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta ìyo iin iin cientu oko ta'an na kùti'vi ma ikan. Ta ikan chūndaa ndio ma Petu', ta te'en kīcha'a kàtitu'un ra nuu na:

¹⁶ —Ndyo'o ndian yani, cha chīnu ma tu'un kā'an ma Tati Í Ndioo nuu ma racha'nu David taji'na. Ti David, cha tāa ra yi nuu ma tutu Ndioo naja kua kūu yi chi'in Juda, ra xīkoña'a cha'a' Jesuu. Ti rakan jāna'a ra nuu ndra ma nuu ìyo yi ña kùu nata'an ndra Jesuu ta tiin ndra ra, ¹⁷ vaji juuni iin ra jākua'a chi'in Jesuu kùu ra niku. Vati jā'a ra ma tiñu takua jà'a yo ndia. ¹⁸ Va kēta iin kivi ña chā'an Juda, ta jāta ra iin ñu'u' chi'in ma xu'un' tia'vi ndra ra cha'a' ma tu'un vata ña tāva ra cha'a' Jesuu. Ta ikan kōyo Juda iti' xini ra, ta ndāta tichi ra. Ta kēe chiti ra, ta chī'í ra. ¹⁹ Takan kūu ta ora chīto ñivi ìyo ñnuu Jerusalén ña tā'an Juda,

ta jākunani na ma ñu'u' ikan, Ñu'u' Acéldama, vati ma tu'un ikan kùuni yi ka'an yi: Ñu'u' Níí chí'in ma tu'un kà'an na. ²⁰ Ti nuu tutu Salmu te'en kà'an yi cha'a' Juda:

Ma nuu chíyo ra, na ndakuu yi iin tichi ku'u taxiin,
nuu nī'in na na kōo.

Ta juuni kà'an yi te'en ndia:

Inga ra, na ndaki'in tiñu chíyo ra, kàti yi.

²¹ 'Ìyo ndra takani chàkunuu chí'o ndisaa tiempu, nda ora chíyo Racha'nu Jesuu tañu yo. ²² Vati ndrakan ìyo ndra chí'in yo, nda ora jākunduta Xuva ma Jesuu, ta nda ora ndāa ra kuà'an ndiko ra iti' andivi. Ta vitin ìyo yi ña kachin yo iin ra ìyo tañu ma ndra chàkunuu chí'o, ta ndaki'in ra tiñu jà'a yo. Ta indukuni kakunuu ra chí'o ña kàtitu'un ra naja kua nātaku Jesuu. —Takan kàti Petu'.

²³ Yakan va kāchin ndra uvi ta'an ma ndra chàkunuu chí'in ndra: Kusé Barsabás, ra juuni nàni Justo ndia, ta inga ra nàni Matías. ²⁴ Ta ikan kīcha'a ndra kà'an ndra chí'in Ndioo te'en:

—Yo'o Racha'nu ña nākoto naja kua chànini ndisaa ndi. Na nde'un ninduvi ndra'ya, ta na jana'un nuu ndi nda ra kùu ra kàchíun, ²⁵ ña ndaki'in tiñu chíyo Juda, ikan na ndoo ra kùu ra tatun chí'in ndi. Vati Juda jānaa ra ma tiñu chíyo ra jà'a ma kuati jā'a ra ora kuà'an ra ma nuu ìyo yi ña ku'un ra. —Takan kà'an ndra chí'in Ndioo.

²⁶ Tajan kīcha'a ndio ndra chāsiki ndra chí'in yuu kuati, ta jākanaa Matías, ti ma yuu ikan

kōyo yi kuenda ra. Ta nda ma ora ikan kīcha'a ra kùu ra tatun chi'in ndi uchi iin tatun Jesuu.

2

Ora kīchaa Tati Í Ndioo

¹ Ora kēta iin viko ña jàka'nu ñivi judíu ña nàni Pentecosté, ma kivi ikan kūti'vi tandi'i ñivi chìnuni tu'un Jesuu ma ikan. ² Ta ikan numini chīni na ña ni'i jà'a yi iti' andivi, takua jà'a iin tati ña ya'a ni'i chàkin ninii ma tichi ve'e nuu ka'lin na. ³ Ta kēta iin ña kàa takua kàa yaa ñu'ú, ta chitakuati yi xini ii'iin na. ⁴ Ta ndisaa na kī'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. Ta ikan jan kīcha'a kà'an na siin siin tu'un ña tüvi chito na kà'an na, ti ma Tati Í Ndioo jā'a ña na kutu'va na kà'an na ma tu'un ikan.

⁵ Ta ma kivi ikan ìyo kua'a' ñivi judíu ñuu Jerusalén, ndian kīchi nuu chika, ninii ka'nu ñuñivi. Ta ndiakan ti ndian ya'a jàchi'in ma ña kà'an ma ley Ndioo kùu na. ⁶ Tajan kūti'vi ndio ma ñivi ora chīni na ña ni'i jà'a ndio ma tati ikan. Ta ikan ndē'e na ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, ña ni tüva chito na naja kua chànini na. Ti ma ndian chìnuni ikan kà'an na tu'un kà'an inga ñivi. Va kütunini ma inga na yi, ti tu'un kà'an na kùu yi. ⁷ Ta ndava kuà'an tati na ndè'e na ma ña jà'a inga na. Tajan kīcha'a na chikatu'un ta'an na:

—¿Ta naja kùu ja'a na kà'an na tu'un kà'an yo tuva ñivi kīchi ñu'u' Galilea kùu na? ⁸ ¿Ta naja kua kùu yi ña ii'iin yo chini yo ña kà'an na tu'un kà'an yo, ta siin siin ñuu yo? ⁹ Vati ma tañu yo ìyo ndian kīchi ñu'u' Partia, ñu'u' Media, ñu'u'

Elam, ñu'u' Mesopotamia, ñu'u' Judea, ñu'u' Capadocia, ñu'u' Ponto, ta nda ñu'u' Asia ndia. ¹⁰ Ta juuni iyo ndian kīchi ñu'u' Frigia, ñu'u' Panfilia, ñu'u' Egiptu, ta ñu'u' Libia, ña kàndii yatini ñu'u' Cirene, ta ndian kīchi ñuu Roma ndia. ¹¹ Iyo ndian kùu ñivi judíu nda ora kāku na, ti tatá na kùu ñivi judíu. Ta inga na, jākua'a na, ta ikan kī'vi na kuenda ñivi judíu. Ta juuni iyo ndian kīchi ñu'u' Creta chi'in ñu'u' Arabia ndia. Yakan va vaji siin siin kà'an ta'ii'in yo, va chi'in ma tu'un kà'an ta'ii'in yo kùtunini yo tu'un kà'an ndian kùu ñivi Ndioo cha'a' ma tiñu ka'nu ña jà'a ra —kàti na.

¹² Ta ikan ndisaa ndio na ndava kuà'an tati na, ti nī tōve chīto na nayi chànini na. Ta ikan jan te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—¿Ta nayi kùuni yi ka'an yi ña jà'a na te'en?
—kàti na.

¹³ Va iyo inga ndian kà'an ti'ini te'en:

—Jà'a na takan ti ndian chīnī kùu na —kàti na.

Petu' kàtitu'un ra nuu ñivi cha'a' ma Racha'nu Jesuu

¹⁴ Yakan va, Petu' chūndaa ra chi'in ma ndi uchi iin tatun Jesuu, ta te'en kīcha'a ra kà'an ni'i ra chi'in na:

—Ndyo'o ñivi judíu, ta ndisaa ñivi iyo ñuu Jerusalén, ina koto ndo tu'un i'ya, ta na taso'o va'a ndo ña ni ka'in! ¹⁵ Ma ndian ka'in chi'in ndi i'ya, yūvi ndian chīnī kùu na takua chànini ndo, vati já kaa iin na'ani kùu yi. ¹⁶ Yakan va yūvi takan kùu yi, ti ña'a kùu ña tà'an ndra takua kàtitu'un racha'nu Joel, ra kà'an chi'in

tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ti rakan te'en kā'an ra ma ña kātitu'un Ndioo nuu ra:

¹⁷ Te'en ni kuu nuu ni kicha'a ndi'i ñuñivi, kàti Ndioo.

Ni tachì Tati Ij nuu ndisaa ñivi ñuñivi, ta ikan ni koo yi chi'in na.

Ta ma se'e ndo, ra'ii a ña'a', ni ka'an na tu'un yu'i.

Ta ma ndian yoko, ni nde'e na ña ya'a ka'nu ña ni jana'i nuu na.

Ta ma ndian cha'nu, ni ja'i ña na koyo ma chani nuu na.

¹⁸ Ta juuni ni tachì ma Tati Ij nuu ma ndian kùu musui, ra'ii a ña'a', na koo yi chi'in na ma kivi ikan, ta na ka'an na tu'un yu'i ja'a yi.

¹⁹ Ta iti' andivi ni jana'i nuu ndo kua'a' ndatu ka'nu.

Ta ñivi ñuñivi ni nde'e na tundo'o.

Ni kati' kua'a' nií na, ta ni kayu kua'a' nakuyi jà'a ma ñu'ú.

Ta ni kutu kua'a' ñu'ma ma ñuñivi ndia.

²⁰ Ta ma tatá nikandii ni nda'va ra.

Ta tatá yoo ni ndakuu kua'á ri takua kàa nií, antea ña keta kivi ya'a ga ka'nu ta íí, ña ni kichi Racha'nu chito'o yo.

²¹ Va ndisaa ndian chikan nuu Racha'nu Ndioo ña na jaka'nuni ra ma kuati na, ni kakú na nuu ma tundo'o ikan.

Takan kàti Ndioo, kàti ma tutu ña tãa ma racha'nu Joel taji'na.

²² 'i Taso'o va'a ndo ndyo'o ñivi ñuu Israel ña ni ka'in chi'in ndo! Ti takua ndyo'o cha chito va'a ndo, cha'a' ma tiñu jã'a Racha'nu Jesuu, ra kichi ñuu Nazaret. Rakan kùu ra kãchin

Ndioo ta jāna'a ra ra nuu ndisaa ndo. Ti Ndioo chā'a ra ña na ja'a Jesuu kua'a' ndatu ka'nu ra nuu ndo, ta juuni jā'a ra ña na jana'a ra kua'a' seña kuenda ma kuiya ni kichi. Ta juuni jāva'a ra kua'a' nakuyi chi'in ndatu ra ndia. ²³ Vati ora takā'an koo Jesuu chi'in ndo, cha chito Ndioo nayi ni ja'a ndo chi'in ra. Yakan va takan kūu yi. Ta ora cha iyo Jesuu chi'in ndo tajan chā'a ndo ra nuu ma ndra kini, ta tākaa ndra ra nuu kruu, ta ikan na kuvi maa ra. ²⁴ Va Ndioo jānataku ndiko ra ra, ta tāva ra ra tañu ñivi ndií, ti na kūu kindoo ra chi'in ndian ndií ndisaa tiempu jà'a ma ndatu Ndioo. ²⁵ Ta ma racha'nu Rey David, ra chīyo tatiempu, te'en kā'an ra cha'a' Jesuu:

Chitoi, ti iyo ma Racha'nu Ndioo chi'in, ndisaa kivi ti jàkuenda ra yu'u.

Yakan va tüvi yu'vı vaji ni nde'i tundo'o.

²⁶ Ta cha'a' yakan kùu yi ña chisii animai, ta chitai, ti ya'a sii kùuni.

Vati chitoi ti ndicha ña ni nataku ndikoi endeeni.

²⁷ Ta töve ndàkoun yu'u tañu ñivi ndií.

Ta töve ku'vaun ña na ta'yu ñunda'yui, ti yu'u kùu ma ra í ña kùu musun.

²⁸ Ti maun jāna'a nui ma iti' nuu koi chi'un.

Ta juuni ya'a chisií ora ni koi chi'un nuu iyoun. Takan kàti David —kàti Petu'.

²⁹ Tajan te'en nàka'an tuku Petu' chi'in na:

—Ndyo'o xaa, kùuni ka'in iin tu'un ndaa nuu ndo cha'a' ma Rey David, ra kūu ñivi yo, ra chīyo taji'na. Ta rakan, ti kēta iin kivi ña chī'í ra. Ta ikan kūchi ra. Ta ma nuu ñaña ra, juuni

ìyoga yi nda vitin yatini nuu ìyo yo. ³⁰ Yakan va ma racha'nu David, kũu ra iin ra kã'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. Ta juuni chĩto ra ti Ndioo chã'a ra ma tu'un nuu ra ña ni koo iin ñivi ra ña ni ka'nda tiñu ma kuiya vachi. ³¹ Ta kã'an ra yi ta iin ma ña chãkuu yi, vaji takã'an kuu yi. Yakan va ma kivi kã'an David ma tu'un ikan, juuni kã'an ra kuenda ra Cristu naja kua ni nataku ndiko ra. Ta kãti ra ti ma ra kũu Cristu, tõve ni ndoo ra nuu ñaña ra. Ta ma ñunda'yu ra na tũvi ni ta'yu yi ndia. ³² Yakan va cha chĩto yo ti Ndioo jãnataku ndiko ra juuni ma Jesuu, ra chi'í nuu kruu. Ta kuenda ña'a, ndisaa ndi kũu ndi testigu, ti ndẽ'e ndi ña ndicha ña ndĩto Jesuu vitin. ³³ Ta Jesuu ndãa ra kuà'an ra kuàkunandi ra chiyo kua'a Ndioo nuu ìyo ndatu ra. Ta ikan chã'a Tatá Ndioo, Tati Lí ra nuu ra, vati kua ikan cha chã'a ra tu'un nuu ra. Ta ikan juuni Jesuu, tãchi Tati Lí Ndioo nuu yo nde've. Ta ña'a kũu ña ndẽ'e ndo ta chĩni ndo nda che'e. ³⁴ Ti yũvi David kũu ra ña ndãa ra andivi ta chũnandi ra chiyo kua'a Ndioo, vati juuni maa ma David te'en nãka'an ra:

Ma Racha'nu Ndioo te'en kã'an ra chi'in ma ra chito'i:

“Na kunandiun chiyo kua'i, ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

³⁵ nda kati kanindoyoi ma ndian kànita'an chi'un iti' cha'un.”

Takan kãti Ndioo chi'in Jesuu, kãti racha'nu David taji'na.

³⁶ 'Na koto tandi'i ndyo'o ñivi ñuu Israel, ma tu'un ndaa. Ti juuni ma Jesuu ra chã'ni ndo

nuu kruu, juuni kùu ra Cristu ta chito'o yo, jà'a Racha'nu Ndioo —kàti Petu'.

³⁷ Ta ora chīni ma ñivi ka'lin ikan ma tu'un kà'an Petu', nda'vi kùuni na, ta kīcha'a na chikatu'un na nuu Petu' chi'in nuu inga ndian kùu tatun Jesuu te'en:

—¡Ndyo'o xaa! ¿Nayi ìyo yi ña jà'a ndi? —kàti na.

³⁸ Tajan te'en nāka'an Petu' chi'in na:

—¡Na chikoni'i anima ndo chi'in Ndioo! ¡Ta na kunduta ndo chi'in sivi Jesucristu, ikan na janaa Ndioo kuati ndo, ta takan na ku'va ra ña na koo ma Tati Í Ndioo chi'in ndo! ³⁹ Ma tu'un i'ya Ndioo chā'a yi kuenda ndo ta juuni kuenda se'e ndo. Ta juuni chā'a ra tu'un ra kuenda ndian ìyo chika a ndian ìyo yatini, vati kùu yi kuenda tandi'i ndyo'o ndian kāchin Racha'nu Ndioo ña kuu ndo ma ñivi ra. —Takan kàti Petu'.

⁴⁰ Takan kūu ta juuni kà'an Petu' tiá kua'a' tu'un kuenda Jesuu, ta te'en kātitu'un ra nuu ñivi ikan ña chūndayu'u ra na chi'in tu'un i'ya:

—¡Na kundachiyo ndo xiin ñivi jà'a ña kini ìyo ñūñivi i'ya koto ndakuu kini ndo ndia! —Takan kàti ra.

⁴¹ Yakan va ndian chīnuni ma ña kà'an ra, ndiakan kùu ndian kūnduta. Ta ma kivi ikan ti kī'vi iin uni mii ñivi, ndian chīnuni ma iti' kuà'an Jesuu. ⁴² Ta ndisaa na jàchi'in na ma tu'un jàna'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan indukuni jāchaa na ma ndatiñu na chi'in meru na, ti inuuni chānini na. Ta ikan endee kà'an na chi'in Ndioo ora kùti'vi na nuu chà'nda kuati na paan chàchi na.

Naja kua chīyo ma ndian chìnuni tu'un Jesuu taji'na

⁴³ Takan kūu ta ndisaa na, ndava yù'vi na ta ndava kuà'an anima na ña ndè'e na kua'a' tiñu ka'nu jà'a ma ndra tatun Jesuu, ti jànda'a ndra kua'a' ñivi ta jà'a ndra inga tiñu ka'nu chi'in ndatu ña chà'a Jesuu nuu ndra. ⁴⁴ Ta ma ndian chìnuni ma tu'un Jesuu, endee iyo ti'vi na chi'in ndisaa ta'an na ndisaa kivi ti inuuni chànini na. Ta induku jàchaa na ndisaa ña iyo nuu na chi'in ta'an na. ⁴⁵ Ta xìko na ti'yo na, ta tandi'i inga ndatiñu na. Ta ikan chà'a na xu'un' nuu ta'an na tuva iyo nayi kùmani nuu na. ⁴⁶ Ta ndisaa kivi kùti'vi na ma veñu'u ka'nu ñivi judíu ña ndaa ñuu Jerusalén chi'in tave'e tave'e ndian meru na ña chìnuni, ña chà'nda java na paan. Ta ikan jan kīcha'a na kùsama na ma nuu iyo ti'vi na, vati ya'a chisii anima na ti ya'a va'ani na chi'in ta'an na. ⁴⁷ Ta jàka'nu na Ndioo, ta tandi'i ma ñivi iyo ma ñuu tiñu'u na na ndia. Ta tandi'i kivi iyo tiá ga kua'a' ndian cha kī'vi iti' Jesuu, ta ndiakan kùu ma ndian kāchin ra ña ni kakú jà'a ra.

3

Iin ra cha'a pe'lu ndà'a ra

¹ Iin kivi kuà'an Petu' chi'in Xuva veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén kaa uni chani'ini, vati ma ora ikan kùu ora kà'an ñivi judíu chi'in Ndioo veñu'u ikan. ² Ta ma yukora veñu'u ikan nàndi iin ra kùkue'e cha'a pe'lu, ña takani kùkue'e ra nda ora kāku ra. Ta rakan ti nani kivi chàndaka na ra ma ikan, ta chàjakunandi na ra yatin

ma yukora veñu'u ña nàni Yukora Vii. Ikan na ndakan ra xu'un' nuu ma ndian yà'a ikan. ³ Ta ma kivi ikan ora ndē'e ma ra kùkue'e ma Petu' chi'in Xuva ña chani ki'vi ndra ma yukora ikan, ta kīcha'a ra chikan ra xu'un' nuu ndra. ⁴ Yakan va ora ndē'e ndra ma ra kùkue'e ña nàndi ra ikan, tajan te'en kīcha'a kà'an Petu' chi'in ra:

—jNde'e nuu ndi! —kàti ra.

⁵ Tajan ma ra kùkue'e, ndē'e ra nuu ndra, ti chànini ra ña ni ku'va ndra xu'un' nuu ra, kùuni ra niku. ⁶ Va ma Petu' te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Töve xu'un' plata nuu ndi ta ni oro ndia, ña ku'va ndi nuun, va ndava ni kùuni ìyo nuu ndi kùu ku'va ndi yi nuun. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

Ta ikan nāka'an ndiko Petu' inga cha'a' te'en:

—Chi'in ndatu Jesucristu, ra ñuu Nazaret, kà'in chi'un ña na ndetaun ta kakaun —kàti ra.

⁷ Tajan ora chīnu kà'an Petu' te'en, ta tīin ra chiyo nda'a' kua'a ma ra kùkue'e, ta jāndeta ra ra. Ta ma ora ikani numini ndākuu ni'i ma cha'a ra chi'in iki cha'a chondo ra. ⁸ Tajan ma ra kùkue'e ikan, iin ndāvani ra, ta kīcha'a ra chika ra. Ta ikan kī'vi ra yukora veñu'u chi'in ndra, va juuni chi'in cha'a maa ndio ra chika ra. Ta endee ndàva ra ña jàka'nu ra Ndioo ti ya'a chisii ra. ⁹⁻¹⁰ Takan kūu tajan ma ndian ka'lin tichi veñu'u ikan, ora ndē'e na ra ña jàka'nu ra Ndioo, ta chika ra, ta ndava kuà'an tati ndio na, ta yū'vi na ndè'e na ma ña jā'a chi'in ra ña ndā'a ra. Ta nākoto na ra ti

juuni ma ra chùnandi yukora veñu'u vii chìkan xu'un' kùu ra.

Ndaa Petu' ma corredor Salomón, ña kàtitu'un ra nuu ñivi

¹¹ Takan kùu ta ma ra cha'a pe'lu ña cha ndā'a, endee tüvi jaña ra ma Petu' chi'in Xuva. Ta ndisaa ñivi ndava kuà'an tati na ndè'e na ma ra kùkue'e. Ta kàndakunu na kuà'an na iti' Corredor Salomón nuu ka'iin ndra. ¹² Ta ora ndè'e Petu' ña chākoyo kua'a' ñivi nuu ra, ta kīcha'a ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ndyo'o ñivi israelita, ndè'i ndo ña ndava kuà'an tati ndo ndè'e ndo ña ndā'a ma ra kùkue'e i'ya. ¿A chànini ndo ña jānda'a ndi ra chi'in ndatu maa ndi?, kùuni ndo. ¿A chànini ndo ña chika ra'ya vitin jà'a ndi ti ñivi íí kùu ndi?, kùuni ndo. ¡Va yüvi takan kùu yi! ¹³ Ti ndā'a ra'ya chi'in ndatu Ndioo jà'a Jesuu. Ti ñivio cha'nu chíyo taji'na, ra nani Abraham, ta Isaac, ta Jacob, ndrakan kùu ndra jāka'nu Ndioo taji'na ora chíyo ndra. Juuni Ndioo ikan kùu ra ña jāka'nu ra Se'e ra Jesuu, ra kùu musu ra. Va ndyo'o tīin ndo Jesuu ma i'ya ta chāndaka ndo ra nuu Pilatu. Ta ora kùuni Pilatu jaña ra ra ta tüvi nī cha'a ndo ña na ja'a ra yi, ¹⁴ vaji ma Cristu kùu ra iin ra íí ta ndaa. Va ndyo'o java chīkan ndo ña na jaña ra iin ra chà'ni ñivi. ¹⁵ Ta takan chā'ni ndo ma ra chà'a kivi koo yo chi'in Ndioo. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ndyu'u kùu testigu, yakan va chà'a ndi kuenda nuu ndo.

¹⁶ Vati yakan va ma ra kùkue'e i'ya ndisaa ndo nàkoto ndo ra, ta vitin ndè'e ndo ra ña cha ndā'a ra. Ta yüvi ndyu'u jā'a yi, vati ma

ndatu Jesuu kùu yi ña jā'a yi takan cha'a' ña chìnuni ndi ma ña kà'an ra. Ta ndicha kuii ti chìnuni ndi ña ìyo ndatu Jesuu, ti juu yi jānda'a ndisaa ma kue'e ña ndo'o ma ra kùkue'e ikan. Ta yakan kùu ma ña ndè'e ndisaa ndo vitin.

¹⁷ 'Yakan va ndyo'o xaa, cha ch̀toi ti maa ndo chi'in ndra kuxini nuu ndo chā'ni ndo Jesuu ma i'ya. Va jā'a ndo yi ti tōve ch̀to ndo ña ra jà'a tiñu Ndioo kùu ra. ¹⁸ Takan kùu va te'en jāchinu Ndioo ma ña kā'an ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na: ti ma ra kùu Cristu ni nde'e ra tundo'o, ta ni kuvi ra, kāti ndra. ¹⁹ Yakan va na ndakoo ndo iti' kini kuà'an ndo, ta chikoni'i ndo iti' kuà'an Ndioo, ikan na janaa ra ma kuati ndo. Ta takan kùu ku'va Ndioo iin tiempu vii ña koo ndo. ²⁰ Vati ni keta ora ña ni tachi ndiko Ndioo ma Jesucristu nuu ñivi ñuñivi, ti rakan kùu ra kāchin ra ña na kuu ra Cristu, ora takà'an koo ñivi ñuñivi i'ya. ²¹ Yakan va vitin ìyo yi ña kindoo ndio Jesucristu andivi, nda kati keta ora ña jàndova'a ji'na Ndioo ndisaa nakuyi. Tajan ni kichi ndiko Jesucristu ma takua kā'an Ndioo chi'in ma ndra íí ña kā'an chi'in tu'un yu'u ra, ndra ch̀yo taji'na, ña ni kuu yi. ²² Ti ma Moisés te'en kā'an ra chi'in ma ndra kùu ñivio ch̀yo taji'na: "Ni jaketa ma Ndioo iin ra ñivio ña ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo indukuni takua kà'in chi'in tu'un yu'u ra nuu ndo ndia. ¡Yakan va na jachi'in ndo ndisaa ma ña ni ka'an ra! ²³ Ta ndisaa ma ndian tūvi ni jachi'in ma ña kà'an ra, tūva ni kuu na ñivi Ndioo." Takan kāti Moisés taji'na.

²⁴ Ta te'en nāka'an ndiko Petu':

—Ta ndisaa ma ndra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda tiempu chīyo Samuel ta iti' nuu, juuni kā'an ndra kuenda ma kivi vitin. ²⁵ Ma ndra kà'an chi'in tu'un Ndioo kà'an ndra ña ni ku'va Ndioo ma ña va'a nuu ma ñivi ra. Ta ndyo'o kùu ndian ni ni'i ndo yi. Ta juuni ni ni'i ndo ma tu'un ña jāndo'iin ra chi'in ma ñivio chīyo taji'na. Ti Ndioo te'en kā'an ra yi chi'in Abraham taji'na: “Ndisaa ñivi iyo ñuñivi ni ja'ii na cha'a' ma ra kùu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu.” Takan kāti Ndioo. ²⁶ Ti ora jānataku Ndioo ma ra Se'e ra, ji'na tāchi ra ra nuu ndyo'o ndian ñivi judíu ña na ja'íi ra ndo, ikan na ndakoo ta'ii'iin ndo ma iti' kini kuà'an ndo ta na tandikun ndo ku'un ndo ma iti' ra. —Takan kà'an Petu'.

4

Tiin ndra sutu veñu'u ka'nu Petu' chi'in Xuva, ta tisokuati ndra ndra

¹ Petu' chi'in Xuva juuni kà'anga ndra nuu ma ñivi, ora chāa ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru veñu'u, chi'in ndracha'nu saduceu ña ² ya'a kùxaan ndra, ti jàna'a Petu' chi'in Xuva nuu ñivi ña nātaku ndiko Jesuu tañu ñivi ndíi. Ta ña'a jàna'a yi ti ndicha ña nātaku ndiko ma ñivi ndia. ³ Ta cha'a' yakan tiin ndra ndra. Ta tava cha ini kùu yi, yakan va, tī'i ndra ndra vekaa. Ta nda inga kivi ora kundichin tāva ndra ndra. ⁴ Va kua'a' ñivi tàso'o na tu'un kàtitu'un Petu' chi'in Xuva. Ta ora ikani kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu nda kati kī'vi iin u'un mii ndra'ii, iti' kuà'an Jesuu. Ta siin kùu ma ñivi ña'a' ndia.

⁵ Ta ora tuvi inga kivi, tajan kūti'vi ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu ñuu Jerusalén, ta juuni kūti'vi ndracha'nu chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo. ⁶ Ta juuni ikan ndaa sutu Anás. Ta rakan ti, iin sutu kuxini kùu ra, chi'in Caifás, Xuva, Jandu, ta tandi'i ndra kùu ñivi sutu cha'nu ikan. ⁷ Tajan tāchi ndra tiñu nuu ma jandaru veñu'u ña na kutava ndra Petu' chi'in Xuva vekaa. Tajan chātava ndra ndra ta kūtaa ndra ndra ma'ñu ma ndra cha'nu ikan. Ta ikan jan te'en kīcha'a chikatu'un ndra nuu Petu' chi'in Xuva:

—Ndyo'o xaa, ¿yo tāva tiñu nuu ndo a yo sivi nàka'an ndo ña jà'a ndo takan? —kàti ndra.

⁸ Va taku ma Petu', ti ìyo ma Tati Í Ndioo chi'in ra, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in chini-tuni ra jà'a yi:

—Tandi'i ndyo'o ndracha'nu chi'in ndra chà'nda tiñu ma ñuu. ⁹ ¿A ndyo'o, chikatu'un ndo nuu ndi naja kua kùu yi ña ndōva'a ma ra kùkue'e i'ya? ¹⁰ Va'ani. Na katitu'un ndi nuu ndo, ikan na koto ndyo'o, ta tandi'i ñivi ñuu Israel, ti ra kùkue'e i'ya, ra ndè'e ndisaa yo vitin, cha ndā'a ra jà'a juuni ma ndatu Jesucristu, ra kīchi ñuu Nazaret, ra tākaa ndo nuu kruu kùu ra. Va Ndioo jānataku ndiko ra ra. ¹¹ Yakan va Jesuu kùu ma yuu ña jāchiyo ndyo'o ndra kùu labañi ña jàva'a ve'e. Ta vitin juuni yuu ikan kùu yi ña ndākuu ka'nuga yi kua tandi'i yuu ña jà'a ndo ve'e vitin. ¹² Yakan va nī'iin inga ñivi, kùu jàkakú na yo, ti töve nī cha'a Ndioo ndatu ra nuu nī'iin ñivi ñuñivi, ti

nuu Jesucristuni, chā'a ra yi, ikan na jakakú ra yo. —Takan kàti Petu' chi'in ndra.

¹³ Yakan va ndē'e ma ndracha'nu ka'iin ikan ña tüvi yu'vi Petu' chi'in Xuva ora kà'an ndra. Tajan ma ora ikani, numini nākuni ndra ña ndra tüvi nī cha'an jakuela kùu ndra, ti ndra nda'vini kùu ndra. Ta ndaya kuà'an tati ndra ora chīni ndra ma tu'un kà'an ndra. Ta juuni nākuni ndra, ti ndra jākua'a chi'in Jesuu kùu ndra ndia. ¹⁴ Yakan va ndē'e ma ndra kuxini ti, ndicha ña ndā'a ma ra kùkue'e. Ta ndaa ra chi'in ndra ndia, yakan va, na kùu tisokuati ndra ma Petu' chi'in Xuva. ¹⁵ Ta ikan jan, ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo, te'en nāka'an ndra nuu ndra:

—¡Na kee ndo ma nuke'e nundani! —kàti ndra.

Ta ikan jan, kēe ndio ndra ma nuke'e nundani.

¹⁶ Tajan te'en kīcha'a nātu'un ta'an ma ndra kuxini:

—¿Ta vitin, nayi ìyo yi ña ja'a yo chi'in ndra'ya? Ti ndisaa ma ñivi ñuu Jerusalén cha chìto na, ti jānda'a ndra ma ra kùkue'e. Ta kùu ka'an yo nī'iin nakuyi chata ma ña va'a jā'a ndra. ¹⁷ Yakan va na ka'an xaan yo nuu ndra, ikan na kā'an ga ndra tiá tu'un Jesuu nuu ma ñivi, koto koto tiá ñivi ma tu'un Jesuu, ta ki'vi na iti' kuà'an Jesuu ndia. —Takan kàti ndra ña nātu'un ta'an ndra.

¹⁸ Ta takan kùu tajan chāki'in ndra Petu' chi'in Xuva inga cha'a', tajan te'en kīcha'a kà'an ma ndra kuxini chi'in ndra:

—¡Tuva kùuni ndi ña jana'aga ndo, nì'iin ga tu'un kà'an cha'a' Jesuu nuu nì'iin ñivi ma tiá iti' nuu! —Takan kàti ma ndra kuxini chi'in ndra.

¹⁹ Va Petu' chi'in Xuva, te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—¿Naja kua chànini ndo, a tiá va'a kuenda Ndioo tu jà'a ndi tiñu kà'an ndo a tiñu kà'an Ndioo?, kùuni ndo. ²⁰ Va taku ndyu'u, ti kuu ndakoo ndi ña kàtitu'un ndi nuu ma ñivi ndisaa ma ña ndē'e ndi ta chini ndi cha'a' Racha'nu Jesuu —kàti ndra.

²¹ Yakan va ma ndra chà'nda tiñu veñu'u jāyu'vi ndiko ndra ndra, va jāña ndiko ndra ndra. Ti tūvi nī ni'i ndra naja kua jande'e ndra tundo'o ndra, ti ndisaa ma ñivi jàka'nu na Ndioo cha'a' ma ña va'a ña jā'a ndra. ²² Ta ma ra ndā'a jā'a ma ndatu Jesuu, cha yā'a nduu ra uvi xiko kuiya ra.

Ñivi chìnuni chìkan na ñamani nuu Ndioo

²³ Takan kuu ta ora jāña ndra ma Petu' chi'in Xuva, ta kīchaa ndra nuu ka'lin inga ma ndian chìnuni. Ta kīcha'a ndra kàtitu'un ndra nuu na ndisaa tu'un ña kā'an ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu ndia. ²⁴ Ta ora chini na ma tu'un kàtitu'un ndra, tajan iin nuuni te'en kīcha'a ndio na kà'an na chi'in Ndioo:

—Yo'o, Ndioo chito'o yo, ña jā'a ña tūvi ma andivi ta ñuñivi ta tañu'u ta ndisaa ña ìyo nuu yi ndia. ²⁵ Juuni maun, kā'an nuu ma Tati Íiun ña na ka'an yi nuu ma ra kuu ñivio, racha'nu David, ra kuu musun taji'na chi'in tu'un i'ya: ¡Na tūvi va'a jà'a ma ñivi ña xaani na nde'e na Ndioo,

ta juuni tüvi va'a jà'a na, ña chà'nini na iin tiñu ña töve va'a!

²⁶ Va ma ndra kùu rey chi'in inga ndra chà'nda tiñu nuu ñu'u' ñuñivi,

kūti'vi ta'an ndra ña kùuni ndra kanita'an ndra chi'in Racha'nu Ndioo, ta chi'in ra kùu Cristu, ra kāchiun.

Takan kà'an ma tutun, yo'o Racha'nu.

²⁷ 'Ta ndicha ña takan kūu ma kua kà'an yi, yo'o Racha'nu. Vati kūti'vi ta'an ma Rey Herode chi'in Ponciu Pilatu ñuu i'ya, chi'in ñivi judíu ta ñivi yüvi judíu, ña kūuni ndra ka'ni ndra se'un Jesuu, ta rakan ti iin ra íí, ra kāchiun ña na kùu ra Cristu, kùu ra. ²⁸ Yakan va takan jāchinu ndra ma tiñu ña kāchiun ña ni ja'a ndra niku, yo'o Racha'nu Ndioo, ti maun, cha chito va'un, ti takan ni kuu yi, ora takā'an ja'a ndra yi. ²⁹ Ta vitin, yo'o Racha'nu Ndioo chito'o yo, ;na ki'in kuendaun ma tu'un xaan ña kā'an ndra sutu cha'nu chata ndi! ;Ta na ku'vaun, ma tundeeniun nuu ndyu'u ndian kùu musun, ikan na yü'vi ndi ora kàtitu'un ndi ma tu'un! ³⁰ Ta na nda'a ma ndian ku'vi jà'a ma ndatun, ikan na kuu nde'e ma ñivi kua'a' tiñu ka'nu ta seña ña jà'un chi'in sivi ma se'un Jesuu, ra ya'a ga íí. —Takan kà'an ndra chi'in Ndioo.

³¹ Tajan ora chīnu ña kā'an ndra chi'in Ndioo, tajan kīcha'a tàan ma nuu ka'iin ti'vi ndra. Ta juuni ma ora ikan, nī'i na ndatu, jā'a ma Tati Íí Ndioo. Ta ikan jan, kēe ndio ma ña ndasii na, ta na tüva yu'vi ndio na, ña kàtitu'un na tu'un Ndioo nuu ñivi.

Ndisaa kuii ndatiñu ñà'a ma ndian chìnuni, juuni ñà'a tandi'i na kùu yi ndia

³² Takan kūu ta ndisaa ma ndian chìnuni inuuni chànini na, vaji ya'a kua'a' na. Ta juuni kàti na ti ma ndatiñu ñà'a na juuni ñà'a ndisaa na kùu yi ndia. Tüvi kàti na ña ñà'a ma'iin na kùu yi. ³³ Chi'in ndatu ka'nu Ndioo, jàna'a ma ndra tatun Jesuu, nuu ma ñivi ña ndicha kuii ña nātaku ndiko Racha'nu Jesuu. Ta juuni chà'a Ndioo ma ñamani ra nuu ndisaa na. ³⁴ Yakan va ni'iin ma ndian chākunuu chi'in ndra, tüvi kùmani ni'iin nakuyi nuu na. Ti ndian ìyo ñu'u' a ve'e, xiko na yi, ta takan nì'i na xu'un', ³⁵ tajan chà'a ndio na yi nuu ma ndra kùu tatun Jesuu, na nata'vi ndra yi nuu ma ndian chìniniñu'u yi. ³⁶ Takan kūu tajan ña'a kùu yi takua jā'a iin ra nàni Kusé, ra kùu ñivi Leví, ra kīchi ñuu nàni Chipre. Ra'ya, jākunani ma ndra tatun Jesuu ra, Bernabé, ti ma sivi ikan kùuni yi kà'an yi: Ra ya'a jàndomani inga ñivi. ³⁷ Tajan ra'ya kùu ra ña ìyo iin ñu'u' ra, ta xiko ra yi, ta chā'a ra ma xu'un' nuu ma ndra kùu tatun Jesuu.

5

Ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra, kà'an vi tu'un vata

¹ Ìyo iin ra nàni Ananía chi'in ñasi'i ra Safira. Ta vikan, ti ni nduvi vi xiko vi iin ñu'u' vi, ta nī'i vi xu'un'. ² Ta ma ra'ya, ti ndāki'in xe'e ra java ma xu'un' xiko ra ñu'u' ra chi'in ma ñasi'i ra, vati nda maa ña ch̀to va'a ña ma ña jā'a ra ndia. Ta inga java yi, chāndaka ra yi nuu ndra

tatun Jesuu, ta kàti ra ti ña'a kùu tandi'i ma xu'un' nī'i ra.

³ Ta nāka'an Petu' chi'in ra:

—Yo'o Ananía, ¿ta naja chā'un ña kī'vi ma kui'na tichi animaun? Ta vitin ti cha kī'viun iti' kini, ta kùuniun tavaun iin tu'un vata nuu Tati Í Ndioo, vati tīndixe'un java ma xu'un' kuendaun cha'a' ma ñu'u' xīkoun. ⁴ Ndicha ti ñu'u' maun kùu yi, ta ndicha kuii ti kùu xikoun yi ta ni'un xu'un' cha'a' yi, tuva kùuniun. ¿Va naja chāniniun ka'un tu'un vata ora nī'un ma xu'un' cha'a' yi, tuva yöve takan kùu yi? Yakan va ma tu'un vata ña já kā'un, tüvi nī ka'un yi nuu ndyu'uni, vati juuni kà'un yi nuu Ndioo ndia. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

⁵ Tajan ora chīni Ananía ma tu'un kā'an Petu' nuu ra, tajan ma ora ikani ndūva ra ta chī'í ra. Ta ma ñivi ka'iin ikan, ora chīto na ña chī'í ra, ta kīcha'a na yù'vi ndio na. ⁶ Tajan ma ora ikani kīchaa iin ndra yoko tīsukun ndra ja'ma ma ñunda'yu ra. Ta kuà'an yi chi'in ndra nuu ni kuchi yi.

⁷ Ta tichi iin uni ora, tajan chāa ma ñasi'i Ananía, ta kī'vian ma nuu ka'iin ndra. Va tüvi chītoan ña cha chī'í ma iian. ⁸ Tajan te'en kīcha'a chīkatu'un Petu' nuan:

—Kùuni ña na ka'un ma tu'un ndaa nui. ¿A ndicha ña ma xu'un' i'ya kùu ndisaa ma xu'un' nī'i ndo cha'a' ma ñu'u' xīko ndo? —kàti ra.

Ta te'en nāka'an ña:

—¡Juu! Ndicha kuii ña takan xīko ndi yi.

⁹ Tajan te'en nāka'an ndiko Petu' nuan:

—¿A kuu janda'viña'a ndo ma Tati Í Ndioo, kùuni ndo ña kà'an ndo takan? ¡Na kùu yi! Ti

chiña cha vèchi ma ndra chākuchi ma iun. ;Ta nda maun, ni kukuchi ndra vitin ndia! —kàti ra chi'an.

¹⁰ Ta ora nāka'an ra te'en, ta juuni ma ora ikani ndūva ma Safira yatin nuu ndaa ra, ta chī'an ndia. Ta ora kī'vi ndiko ma ndra yoko ma tichi ve'e ikan, ta ndē'e ndra ña cha chī'an. Tajan ndāki'in ndio ndra ma ñunda'yuan ta kuàndaka ndra yi ña na kuchi yi iti' xiin ma iian. ¹¹ Ta ora chīto ndisaa ma ñivi veñu'u ña te'en kūu, tajan ndisaa na yū'vi na.

Jànda'a ma ndra tatun Jesuu kua'a' ndian ku'vi chi'in ndatu Ndioo

¹² Takan kūu ta Ndioo jàna'a ra kua'a' ndatu ta seña nuu ma ñivi, jà'a ma ndra tatun Jesuu. Ta ndisaa ma ndian chìnuni, inuuni chànini na ta kùti'vi na tichi kora veñu'u ka'nu nuu iyo corredor nàni Salomón. ¹³ Ta ndisaa inga ñivi ñuu, töve kànani na ña tìta'an na chi'in na ma nuu ka'lin tì'vi na, vaji ya'a ga tìñu'u na na. ¹⁴ Va endee kì'vi tiá kua'a' ñivi iti' kuà'an Jesuu, ñivi ña'a ta ra'ii ndia, vati chìnuni na tu'un ra. ¹⁵ Takan kūu tajan tāvani'i ma ñivi ma ndian ku'vi ma yu'u kai kùtu chi'in chito na ta yuvi na. Ikan ora ni ya'a Petu', vaji tu vatini ra, na ya'a chata na, ikan na nda'a na, kùuni na. ¹⁶ Ta juuni, kīchakoyo ñivi iyo ñuu yatin xiin ñuu Jerusalén, kùtu ndiso na ndian ku'vi chàa na. Ta juuni kīchakoyo na chi'in ndian ndiso tati xaan ndia. Ta ndisaa na ndā'a na ma ora ikan.

Ndra tatun Jesuu, ndè'e ndra tundo'o, jà'a inga ñivi

¹⁷ Tajan kūti'vi ta'an tuku ma ra sutu chà'nda tiñu chi'in sutu meru ra ta ndra saduceu, ña nàtu'un ta'an ndra, ti ya'a tixin ndra ndè'e ndra ña jà'a ma ndra tatun Jesuu. ¹⁸ Tajan ma ora ikan tāchi ndra ma jandaru, ta tiin ndra ma ndra tatun Jesuu, ta tī'i ndra ndra vekaa. ¹⁹ Va ora chanikuaa ora ka'iin ndra tichi vekaa, chāa iin tati va'a ña jà'a tiñu nuu Ndioo. Ta nūna yi ma yuve'e nuu ka'iin ndra, ta tāva yi ndra. Tajan te'en nāka'an yi chi'in ndra:

²⁰ —;Kua'an ndo tichi kora veñu'u ka'nu! ;Ta na katitu'un ndo nuu ñivi ka'iin ikan naja kua kuu kakú na, ikan na ni'i na ña na koo va'a na chi'in Ndioo! —kàti yi chi'in ndra.

²¹ Ta ora kā'an yi te'en nuu ndra, ta inga kivi ora tuvi tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta ikan kīcha'a ndra jàna'a ndra nuu ma ñivi.

Tajan juuni ma ora ikan, kūti'vi ndiko ma sutu chà'nda tiñu chi'in inga ndracha'nu iyo ñuu Israel ña jà'a ndra iin junta ka'nu cha'a' ma ndra tatun Jesuu ña ka'iin tichi ma vekaa. Tajan tāchi ndra ma ndra jandaru ma vekaa ña na kuki'in ndra ndra. ²² Ta ora chāa ma ndra jandaru ma vekaa, ta nānduku ndra ndra. Ta töva nī nata'an ndra ndra. Ta yakan va chīkoni'i ndiko ndra nuu ka'iin ma ndracha'nu jà'a junta. ²³ Ta te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—Ora chāa ndi ma vekaa, ta ndē'e ndi ma yuve'e ña ndàsi va'a yi. Ta juuni ndē'e ndi ña ka'iin ma ndra kùmi ma yuvekaa. Va ora nūna ndi ta kī'vi ndi tichi yi, ta ndē'e ndi ña töva

ma ndra ka'iin tichi yi. —Takan kàti ma ndra jandaru chi'in ma ndracha'nu ikan.

²⁴ Takan kūu ta ora chīni ma ndra sutu cha'nu kuxini chi'in ra capitán jandaru ma veñu'u ña kà'an ndra, tajan te'en kīcha'a ndra nàkanini ndra:

—¿Nayi ni kuu tiá iti' nuu cha'a' ña kūu takan? —kūuni ndra.

²⁵ Ta ora juuni kà'anga ndra te'en, ta juuni ma ora ikani chāa iin ra nuu ka'iin ndra ta te'en kàti ra chi'in ndra:

—Ma ndra, tī'i ndo tichi vekaa, ndakan ka'iin ndra tichi kora veñu'u ka'nu jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi —kàti ra.

²⁶ Yakan va, kuà'an ma ra capitán chi'in jandaru ra, kuàtiin ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu. Va tüva nī jati'ini ndra chi'in ndra, ti ndasii ndra ña jàtindikun ma ñivi ndra chi'in yuu. ²⁷ Tajan ora chāa ndiko ma ndra jandaru ma nuu kùu junta jà'a ma ndracha'nu, tajan chāndaka ndra ndra nuu ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu. Ta te'en kīcha'a chikatu'un ma sutu chà'nda tiñu nuu ma ndra tatun Jesuu:

²⁸ —¿Ta naja tüvi jà'a ndo ma ña kātitu'un ndi nuu ndo? ¿A tüvi chàku'uni ndo ora kà'an xaan ndi ña na tüva ìyo yi ña ja'a ndo ña jàna'a ndo tu'un Jesuu nuu ma ñivi? Va ndyo'o ti tüvi nī jachi'in ndo ma ña kà'an ndi nuu ndo. Ta vitin tandi'i ñivi ñuu Jerusalén i'ya, cha chito na ndisaa ma ña jàna'a ndo. Ta juuni kà'an ndo ña maa ndi kùu ma ndra chā'ni Jesuu. —Takan kàti ma ndra sutu cha'nu nuu ndra.

²⁹ Tajan nāka'an Petu' chi'in inga ma ndra tatun Jesuu te'en nuu ma ndra sutu cha'nu:

—Ïyo ga yi ña jà'a ndi ma tiñu kà'an Ndioo, kua ma tiñu kà'an ndyo'o ndian kùu ñivini. ³⁰ Vati Ndioo, ra kùmi ñivio ndian chiyo taji'na, juuni rakan kùu ra ña jānataku ndiko ra Jesuu. Ta Jesuu ikan kùu ra ña chā'ni ndo nuu kruu ndia. ³¹ Ta vitin Ndioo kāni'i ra ra ta jākunandi ra ra chiyo kua'a ra nuu iyo ndatu ra. Ta juuni Ndioo ikan, kùu ra ña chā'a ra ndatu ra nuu Jesuu ña na jakakú ra yo, ta ka'nda ra tiñu nuu yo ndia, ikan na ndikoni'i yo iti' Ndioo, ta ndakuu yo ndian cha jānaa Ndioo kuati. ³² Ta cha'a' ña'a ndyu'u ch̀to ndi ti ña ndicha kùu yi. Ta nda ma Tati Í Ndioo, chā'a yi kuenda naja kua kùu yi ndia, vati induku iyo yi chi'in ndi, ti chà'a Ndioo yi ña na koo yi chi'in ndisaa ndian jàchi'in ña kà'an ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ndra sutu cha'nu.

³³ Ta ora ch̀ini ma ndracha'nu ka'iin ti'vi, ma tu'un kà'an ma ndra tatun Jesuu, tajan nduva'a kuii kāyuni ndra, ta kùuni ndra ka'ni ndra ndra. ³⁴ Va tañu ma ndracha'nu ikan ndaa iin ra fariseu, ra nani Gamaliel. Ta rakan ti kùu ra iin matru jākua'a tutu Ndioo. Ta tiñu'u ma ñivi ra ti matru va'a kùu ra. Ta ma ora ikani, ndēta ra ta kīcha'a ra kà'an ra nuu ma ndra jandaru, ña na tava ndra ma ndra tatun Jesuu iti' nuke'e nundani ma ora ikan, vati kùuni ra natu'un xe'e ra chi'in ma meru ra. ³⁵ Tajan te'en kīcha'a ra kà'an ra nuu tandi'i ma ndracha'nu ka'iin ikan:

—Ndyo'o ndracha'nu ñnuu Israel, ;na ja'a ndo kuenda nuu ndo cha'a' ña ni ja'a ndo chi'in ndra'ya! ³⁶ ;Na kuku'uni ndo ti taji'na chiyo iin ra chūnani Teudas! Ta rakan ti chānini ra

ti iin ra ka'nu ndicha kuii kùu ra. Tajan nī'i ra iin kumi cientu ndra'ii ña chàkunuu ndra chi'in ra. Va kēta iin kivi ña chā'ni inga ñivi ma Teudas. Ta ma ndian chàkunuu chata ra, chīnu ndra kuà'an ndra. Ta ikan ndī'i ndisaa ma tiñu jà'a ra vati tüvi nda kuenda ma ña jā'a ra. ³⁷ Ta iti' nuuga chīyo inga ra chūnani Juda, ra ñuu Galilea. Ta ma tiempu ikan kùu ma kivi nākuiso na sivi ñivi. Ta rakan ti juuni nī'i ra kua'a' ñivi ña kàkunuu chi'in ra. Va indukuni tā'an ra vati juuni chā'ni ma ñivi ra. Ta juuni chīnu ma ndian chàkunuu chi'in ra kuà'an na ndia. ³⁸ Yakan va yu'u, kùuni katitu'in iin ma ña ndaa nuu ndo. ¡Na jaña ndo ña kànita'an ndo chi'in ma ndra tatun Jesuu i'ya! Ti tu tu'un ñivini kùu ma ña kàtitu'un ndra, kùu ya'a yi numini. ³⁹ Va tu tiñu Ndioo kùu ma ña jà'a ndra, na kùu jakutaxin ndo ndra. ¡Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ta koto kànita'an ndo chi'in Ndioo! —Takan kàti racha'nu Gamaliel chi'in ma ndra jà'a junta.

⁴⁰ Ta ikan jan, jāchi'in ndio ndra ma ña kà'an ra. Yakan va chāki'in ndiko ndra ma ndra tatun Jesuu, ta kāni ma ndra jandaru ndra chi'in yo'o. Tajan te'en nāka'an ma ndracha'nu nuu ndra:

—¡Na jaña ndo ña kàtitu'un ndo tu'un Jesuu nuu ñivi! —kàti ndra.

Tajan ma ora ikani jāña ndra ma ndra tatun Jesuu na ku'un ndra. ⁴¹ Takan kùu ta ora kēe ndio ndra kuà'an ndra, tajan nduva'a kuii chīsii ndio ndra, ti Ndioo chā'a ña na nde'e ndra tundo'o cha'a' ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra. ⁴² Ta ndisaa kivi kàtitu'un ndra, ta

jàna'a ndra tu'un va'a Jesuu, ra kùu Cristu, nda nikuuni ve'e ñivi a veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén.

6

Kāchin ñivi chìnuni ucha ta'an ndra tìndee tatun Jesuu

¹ Takan kūu yakan va ma tiempu ikan, tiá ndōkua'a' ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta tañu na, juuni ìyo ndian kà'an tu'un griegu, ta juuni ìyo ndian kà'an tu'un hebreu. Ta kīcha'a ma ñivi ña'a, ndian kà'an tu'un griegu kànita'an yu'u vi chi'in ma ñivi kà'an hebreu, ti kàti vi ti ñivi ña'a griegu ña ndōo nda'vi, töve n'ì induku vi ma ndatiñu ña chiniñu'u vi kua inga vi ña kīndoo nda'vi. Vati ma ndian chìnuni jàchaa na ña kachi vi nani kivi. ² Yakan va ndi uchi uvi ma ndra tatun Jesuu, jākuti'vi ta'an ndra chi'in ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, tajan te'en nāka'an ndio ndra chi'in na:

—Töve va'a ña jàña ndi ña kàtitu'un ndi tu'un Ndioo, kua ña jacha ndi ña kachi ñivi ti na küyati ndi ja'a ndi nduvi tiñu. ³ Yakan va ndyo'o yani, ;va'aga ña ku'un ndo kachin ndo ucha ta'an ma ndra iñu'u ña ìyo tañu ndo! Va nanduku ndo ma ndra ìyo chinituni, ta ìyo Tati Í Ndioo chi'in ndia. Ta nuu ndrakan ìyo yi ña ku'va yo ma tiñu i'ya, ikan na jacha ndra ña kachi ma ñivi ña'a nda'vi. ⁴ Yakan va ndyu'u, endeeni kà'an ndi chi'in Ndioo, ta juuni endeeni kàtitu'un ndi ma tu'un Jesuu chi'in inga ñivi ndia.

⁵ Yakan va iin tu'uni ndōo ndisaa na. Ta kāchin na iin ra nàni Esteban. Ta rakan ti iin

ra ya'a ga chìnuni ma tu'un Jesuu ta jàchi'in va'a ra ña kà'an ma Tati Í Ndioo. Takan kũu ta juuni kāchin ndra ra nàni Lipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas chi'in iin ra nàni Kula ndia. Ta rakan ti iin ra judíu ña kīchi ñuu Antioquía kũu ra. Vati yūvi ra judíu kũu ra niku. ⁶ Ta ora cha kāchin ndra ndra, tajan chājana'a ndra ndra nuu ka'iin ma ndra tatun Jesuu. Ta ikan ndra tatun Jesuu jūndii ndra nda'a' ndra xini ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ndra cha'a' ma tiñu ni ki'vi ndra.

⁷ Yakan va kuàndokua'aga ma ndian chìnuni ñuu Jerusalén jà'a ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ma ndra tatun Jesuu. Ta juuni ìyo iin ndra sutu veñu'u judíu ña cha kīcha'a jàchi'in ndra tu'un Jesuu ndia.

Tiin ndra Esteban, ta kuàndaka ndra ndra nuu ma ndracha'nu judíu

⁸ Va tava ìyo ñamani, ta ndatu Ndioo chi'in Esteban, yakan va chi'in ma ndatu ikan, jàna'a ra kua'a' seña ta tiñu ka'nu nuu ñivi ñuu ikan.

⁹ Va chāa iin kivi ña chikuta'an ndra judíu chi'in Esteban. Ta ndrakan ti ndra kīchi iti' veñu'u ndian judíu ña nàni: Veñu'u Nivi Cha Kākú Nuu Tundo'o. Ta tañu ndra ìyo ndra kīchi ñu'u' Cirene, ta ñu'u' Alejandría. Juuni ìyo ndra kīchi ñu'u' Cilicia ta ñu'u' Asia. Ta ikan jan kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra chi'in Esteban. ¹⁰ Va nī'iin ma tu'un kà'an ndra, tūvi nī tandaa yi ma tu'un kà'an ra. Ti ma tu'un ikan chi'in chinituni ma Tati Í Ndioo kà'an ra yi.

¹¹ Yakan va ma ndrakan, tīa'vi ndra inga ndra

ña na tisokuati ndra Esteban. Tajan ndrakan te'en nāka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kùu ra ña chīni ndi ña endee kà'an ti'ini chata Moisés ta chata Racha'nu Ndioo ndia —kàti ndra.

¹² Takan kūu yakan va, te'en jā'a ndra ña jākayuni ndra ma ñivi ñuu ikan, chi'in ndracha'nu, ta ndra matru jākua'a tutu Ndioo ndia. Tajan tiin ndio ndra Esteban, ta chān-daka ndra ra nuu kùti'vi sutu cha'nu chi'in ndracha'nu judíu. ¹³ Ta juuni nānduku ndra ma ndra tìsokuati ndra chata chi'in tu'un vata. Tajan te'en nāka'an ndio ndra chata ra:

—Ra'ya kùu iin ra endee kūuni jaña ra ña kà'an ti'ini chata veñu'u ka'nu yo ta chata tu'un Ndioo taa Moisés taji'na ndia. ¹⁴ Ta juuni chīni ndi ña kà'an ra ti Jesuu, ra ñuu Nazaret, ni janduva ra veñu'u ka'nu i'ya, ta ni sama ra ndisaa ma costumbre ña kā'an ma racha'nu Moisés, ña iyoyi ña ja'a yo. —Takan kà'an ndra.

¹⁵ Yakan va ma ndra sutu cha'nu, ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ora ndē'e ndra nuu Esteban ña kàa yi takua kàa nuu iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo.

7

Tu'un kà'an Esteban nuu ma ra sutu cha'nu

¹ Yakan va te'en kīcha'a ndio ma sutu cha'nu chīkatu'un ra nuu Esteban:

—¿A ndicha ma tu'un kà'an ndra chataun? —kàti ra.

² Tajan Esteban te'en nāka'an ndio ra chi'in ra:

—Ndyo'o yanĭ ta ndyo'o ndracha'nu, ĩna kuni va'a ndo ña ni ka'in! Ti Ndioo ka'nu kēta ra nuu Abraham, ra kùu ñivio chiyo taji'na ora chiyo ra ñu'u' nàni Mesopotamia, ma ora takā'an ku'un ra koo ra ñuu Harán. ³ Ta ora kēta Ndioo nuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “Na ndakoun ñu'un ta ñiviun, ta na ku'un iti' ni jana'i nuun”, kàti Ndioo chi'in ra.

⁴ 'Yakan va kēe ndio Abraham ñu'u' Caldea, ta kuà'an ndio ra kuàkoo ra ñuu Harán. Ta ora cha chī'í tatá ra, tajan Ndioo tāchi ra Abraham na kichi ra koo ra ñu'u' nuu iyo ndo vitin. ⁵ Va ma kivi ikan tüvi nī cha'a Ndioo ni ita'vi ñu'u' nuu Abraham ni nuu kundaa, vaji iin chiyo cha'a ra. Va Ndioo chā'a ra tu'un nuu Abraham ña tiá iti' nuu ni ku'va ra ñu'u' i'ya nuu ra. Ta ora kivi ra ni kindoo yi kuenda ma ñivi tata ra ña ni koo itaan a isaa. Yakan va ma tiempu ikan chā'a Ndioo tu'un nuu ra, vaji nī'iin se'e ra takā'an koo. ⁶ Tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ma Abraham: “Ma ndian kùu ñiviun ña ni koo tiá iti' nuu, ni koo na iin kumicientu kuiya iin ñuu nuu chika nuu yüvi ñu'u' na. Ta ikan juuni ni kuu na musu jàtiñu saani kuenda ma ñivi ñuu ikan ndia. Ta ndian iyo ñuu ikan, ni jande'e na tundo'o na.” Takan kā'an Ndioo nuu Abraham. ⁷ Takan kūu tajan te'en nāka'an tuku Ndioo nuu ra: “Yu'u ni jande'i tundo'o ma ndian ni jande'e tundo'o ma ñiviun. Ta ikan jan ma ñiviun ni kee ndiko na ma ikan, ta ni kichi ndiko na inga cha'a' ñu'u' i'ya. Ta i'ya juuni ni jaka'nu na yu'u.” Takan kàti Ndioo chi'in Abraham. ⁸ Tajan Ndioo jāndo'iin ra tu'un chi'in Abraham, ta nāka'an tuku ra chi'in

ra ña na ka'nda ra ñii nuu ika ma ndra se'e ra, ikan na jana'a yi ti ndicha ña ñivi Ndioo kùu yo. Yakan va ora kēta una kivi ña kāku ma ra se'e ra Isaac, ta chā'nda ndio Abraham ñii nuu ika ra, tava kàti Ndioo chi'in ra. Ta juuni takan jā'a Isaac chi'in ra se'e ra Jacob. Ta Jacob juuni takan jā'a ra chi'in ndi uchi uvi ndra se'e ra. Yakan va ndisaa ndrakan kūu ma ndra nunuu ña kūu ñivi ndisaa yo, ndian ñuu Israel niku.

⁹ 'Takan kūu ta juuni ma ndra se'e Jacob, ndra kūu ñivio ikan, kùu ndra ña xīko ndra ra yani ndra Kusé, ti tixin ndra ndē'e ndra ra. Yakan va xīko ndra ra nuu ma ñivi, ikan na kunda'a na ra ku'un na iti' ñu'u' Egiptu. Va Ndioo ra kùmi Kusé, ¹⁰ jākakú ra ra nuu ndisaa tundo'o ña ndē'e ra. Ta juuni chā'a ra kua'a' chinituni ra nuu ra, ikan na ni'i ra ma ñamani ma rey faraón, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Yakan va chā'a ma ra faraón tiñu kuvienu nuu ra ña na ka'nda ra tiñu nuu tandi'i ñu'u' Egiptu ta nda ma ve'e ra ndia.

¹¹ 'Ta ikan kēta iin kivi ña chīyo kua'a' tama ta tundo'o ndisaa ñu'u' Egiptu ta ñu'u' Canaán, ti töve nì'i ma ñivio, ndian chīyo taji'na, ma ña kachi na. ¹² Tajan ora chīto Jacob ña iyo trigu ñu'u' Egiptu, tajan tāchi ra ma ndra se'e ra, ndra kūu ñivio, ña na kujata ndra trigu iti' tikan. Ña'a kūu ma cha'a' nunuu ña chā'an ndra ñu'u' Egiptu. ¹³ Takan kūu ta ora chāa ndra cha'a' uvi, tajan nākoto ndio Kusé ndra, ña yani ra kùu ndra. Ta takan chīto ma ra faraón yo kùu ñivi Kusé. ¹⁴ Ta ikan Kusé tāchi ra tiñu chi'in ndra yani ra, ña na ku'un

ndra kuka'an ndra chi'in tatá ndra, ra kīndoo ñu'u' Canaán, ña na kichi ra ñu'u' Egiptu chi'in ma ndi uni xiko cha'un ta'an ma ndian kùu ñivi ra. Tajan ndisaa na kuà'an ndio na ñu'u' Egiptu nuu ìyo Kusé. ¹⁵ Ta takan kūu ña Jacob chā'an ra chākoo ra ñu'u' Egiptu. Ta ikan chī'í ra. Ta juuni ikan chī'í kua'a' ndian kūu ñivio taji'na ndia. ¹⁶ Va kēta iin kivi ña tāvani'i ndiko ñivio ma iki Jacob chi'in iki se'e ra ñu'u' Egiptu. Ta chākuchi ndra yi iin nuu ñaña ña jāta ma Abraham nuu ndra se'e Hamor ma ñu'u' Siquem taji'na.

¹⁷ 'Takan kūu ta ma ñivi ñuu Israel cha kuàndakuu kua'aga na ma ñu'u' Egiptu nuu chīyo na tatiempu ma ora chani kuyatin tiempu ña ni jachinu Ndioo tu'un chā'a ra nuu Abraham, ña ni ku'va ra ñu'u' nuu ra ta nuu tandi'i ñivi ra. ¹⁸ Ta ma ora ikan kēta inga rey, ra chà'nda tiñu ñu'u' Egiptu. Ta rakan ti tüvi nī nakoto ra Kusé, vati cha ìyo kua'a' kuiya ña chī'í ra. ¹⁹ Ta rey ikan kùu ra ña jānda'viña'a ra ñuu yo. Ta jānde'e ra tundo'o ma ndian kūu ñivio ndia. Ta jā'a ra ña na ndakoo na ma ndiakwati se'e na, ikan na kuvi na ta tüva ga kuinaa kua'a' na. ²⁰ Takan kūu ta juuni ma kuiya ikan kùu yi ña kāku Moisés. Ta rakan ti iin pa'a ña nduva'a kuii kùuni Ndioo nde'e ra kùu ra. Ta kūmi tatá ra chi'in ma'á ra ra tichi ve'e vi. Va ora chīnu Moisés uni yoo ra, ²¹ taján ndākoo ndio vi ra na kuvi ra. Va nāta'an iin ña se'e ma rey faraón ra, ta ndāki'an ra, ta jākua'nuan ra takua kùu iin ra se'e maa ña. ²² Ta ikan jākua'a ra tandi'i ña ìyo chinituni ma ñivi egipciu ora kūmi ma

ña se'e ra faraón ra. Yakan va ndākuu ra iin ra ya'a iyo chinituni chi'in ma tu'un kà'an ra, ta chi'in tiñu jà'a ra ndia.

²³ 'Ta ora chani chinu ra uvi xiko kuiya, tajan kīcha'a ra nàkanini ra, ti kùuni ra kunde'e ndiko ra ndian Israel ndian kùu ñivi ra ma nuu iyo na. ²⁴ Ta ora chānde'e ra nuu iyo na, ta ikan ndē'e ra ña nduva'a kāni iin ra ñuu Egiptu iin ra ñuu Israel, ra kùu ñivi ra. Ta ma ora ikani kī'vi ra tīndee ra ma ra ñuu Israel. Ta takan chā'ni Moisés ma ra ñuu Egiptu cha'a' ma kuati ña jā'a ra. ²⁵ Jā'a Moisés takan, ti chānini ra ña ma ñivi maani ra ni ka'an na ña kùu ra iin ra jakakú ñivi ra iyo ñuu Egiptu chi'in ndatu Ndioo, kùuni ra. Takan chānini ra, va yöve takan kùu yi ti java siin chānini na. ²⁶ Tajan inga kivi Moisés nāta'an ra uvi ta'an ma ndra ñuu Israel ña kànita'an ndra. Ta ora kī'vi ra ña kùuni ra jakutaxin ra ndra, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra: "Ndyo'o xaa, ta, ¿naja kànita'an ndo, ta juuni yani ndo kùu ndo?" Takan kāti ra chi'in ndra. ²⁷ Tajan ma ra jàti'ini chi'in meru ra, tīndani'ni ra Moisés ta te'en nāka'an ra nuu ra: "¿Yo tāchi ñun ña na jañata'un ta na ka'ndaun tiñu nuu ndi? ¿Ta yo jāndaku ñun iin ra vesi, ra jāndondaa kuati kuenda Ndioo? ²⁸ ¿A kùuniun ka'niun yu'u takua jā'un chi'in ma ra ñuu Egiptu iku?, kùuniun." Takan kāti ra chi'in Moisés. ²⁹ Tajan ora chīto Moisés ña kua'a' ñivi chīto ña chā'ni ra iin ra ñuu Egiptu, tajan ma ora ikani chīnu ra kuà'an ra inga ñu'u' ña nàni Madián. Ta ñu'u' ikan ti, vaji yūvi ñu'u' ra kùu yi, va ikan nī'i ra ñasi'i ra. Ta chākoo uvi ta'an se'e ra

chi'an.

³⁰ 'Takan kūu ta ora yā'a uvi xiko kuiya ña ìyo ra ma ikan, tajan chāa iin kivi ña kuà'an ra kuàkakunuu ra iin tichi ku'u ña kàndii yatini iin yuku nàni Sinaí. Ta ikan ndē'e ra ña kàyu iñu ndu'va. Ta java ma iñu ikan ndē'e ra iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo. ³¹ Ta ora ndē'e Moisés yi, ndava kuà'an tati ra. Ta ora jākuyatin ra ra tiá, ikan na kuu nde'e va'aga ra yi, kùuni ra. Ta ikan jan te'en kīcha'a nàka'an ndio ma Racha'nu Ndioo chi'in ra: ³² "Yu'u kùu Ndioo ndisaa ñiviun, ndian chīyo taji'na. Kùu Ndioo kùmi Abraham, ta Isaac, ta Jacob." Ta ora chīni Moisés ña kà'an Ndioo te'en nuu ra, ta kīcha'a ra ndāyu ra jà'a ña ndasii ra. Ta cha'a' yakan kùu yi ña tūva ga kanani ra nde'e ra ma ikan. ³³ Tajan te'en nàka'an tuku Ndioo nuu ra: "Na tavaun ndichan indii cha'un, ti ma nuu ndaun ya'aga í yi. ³⁴ Ta cha ch̀to va'i, ti vitin ndè'e ñivì tundo'o nuu ìyo na ñuu Egiptu, ti cha ch̀ni ña ndà'yu na. Ta yakan va vachì jàkakú na. ¡Na kichiun ti ni tachì ñun ñu'u' Egiptu!" Takan kàti Ndioo chi'in Moisés.

³⁵ 'Ta ma ndian kūu ñivio chīyo tatiempu ya'aga kūsouni na nde'e na nuu Moisés, ta kà'an na chi'in ra ña na kùuni na ña na kuu ra iin vesi, ra ka'nda tiñu nuu na. Va vaji takan chānini na, va Ndioo kùu ra ña kāchin ra Moisés ña na ka'nda ra tiñu nuu na, ta jakakú ra na nda'a' ma ñivi ìyo ñuu Egiptu cha'a' ña tīndee ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ra ora kēta yi nuu ra ma nuu kàyu ma iñu ndu'va tichi ku'u. ³⁶ Yakan va Moisés kùu ra ña tāvani'i ra

ma ñivio, ndian chíyo taji'na ma ñuu Egiptu. Ta jā'a ra ndatu ta seña, ikan na nde'e ma ñivi yi ma ora jākakú ra na ñu'u' Egiptu, ta ora jāchiyo ra Tañu'u Kua'á chi'in na ndia. Ta juuni jā'a ra ndatu ta seña kuenda na ma ndi uvi xiko kuiya ña chākunuu ra chi'in na tichi ku'u. ³⁷ Takan kūu ta juuni ma Moisés kùu ra ña kātitu'un ra te'en nuu ma ndian israelita: “Ndioo ni jā'a ra ña na keta iin ra kātitu'un tu'un yu'u Ndioo tañu yo, indukuni kua mai”, kàti ra. ³⁸ Takan kūu ta juuni chā'an ma Moisés ma junta chíyo ma tichi ku'u nuu kàcha'an ma ndian israelita. Ta ma siki iin yuku nàni Sinaí nī'i ra tu'un Ndioo jā'a iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, tajan jāna'a ndiko ra yi nuu ma ndian ñivio chíyo taji'na ndia. Ta ma Moisés ikan nī'i ra ma tu'un Ndioo ña jàna'a nuu yo naja kua nì'o na koo yo endeeni ndia.

³⁹ 'Va ma ndian kùu ñivio chíyo taji'na, tüvi nī kuuni na jachi'in na ma ña kā'an Moisés. Ti java kūxaan na ra, va ma ña chānini na kùu yi ña na chikoni'i ndiko na ñuu Egiptu. ⁴⁰ Takan kūu tajan te'en kà'an ndio na chi'in Aarón, ra yani Moisés: “¡Na ja'un uvi uni ndioo ña na ka'nda tiñu nuu ndi, ti töve chìto ndi nayi jà'a chi'in Moisés, ra tāvani'i yo ñuu Egiptu!”, kàti na. ⁴¹ Ta ikan jā'a na iin yutun íí ña oro ña kàa takua kàa iin vecerru. Tajan chà'ni ndio na kiti ña sòkó na nuu run, ta jà'a na iin viko kuenda ma ndioo ña jā'a na chi'in juuni nda'a' na. ⁴² Yakan va Ndioo chūndachiyo ra xiin na, ta ndākoo ra na, ta chā'a ra ña na jaka'nu na

chele ña ìyo andivi. Yakan va cha'a' yakan kùu yi ña te'en kà'an ma tutu t̄aa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo:

Ndyo'o ndian israelita, ndicha kuii ti Ndioo kùì,

va yöve nuu yu'u, sōkó ndo kiti ña chà'ni ndo ora chàkunuu ndo tichi ku'u ma uvi xiko kuiya.

43 Vati tiá kùuni ndo nde'e ndo ma yutun íí ña nàni Moloc nuu indii yi tichi veñu'u ja'ma.

Ta tiá kua'a' kùuni ndo nde'e ndo chele ma ndioo ña nàni Refán kua yu'u ndia.

Ndisaa yakan kùu ma ndioo ña jātuvì maa ndo chi'in nda'a' ndo.

Ta juuni yakan kùu ma ña jàka'nu ndo ndia.

Yakan va ni namai ma ñu'u' ndo.

Ta ni jaku'in ndo iti' nuu chika ga ma iti' ñu'u' Babilonia, kàti Ndioo.

44 'Ta ma ndian ñivio chíyo taji'na, tichi ku'u ikan ìyo iin veñu'u kùva'a chi'in ja'ma. Ta juuni tichi yi kàndii yuu ña ndiso tu'un ley Ndioo nuu. Vati takan k̄an Ndioo chi'in Moisés ña na jandova'a ra yi takua k̄aa ma ve'e ña jàna'a ra nuu ra. 45 Yakan va ma veñu'u ikan, j̄aya'a ndra yi nuu ndra se'e ndra. Ta ndrakan ndiso ndra yi, k̄ichaa ndra ñu'u' i'ya ora j̄akanaa ndra kua'a' kuati chi'in ñivi yūvi judíu j̄a'a Josué. Vati Ndioo t̄indee ra Josué, ña j̄akunu ra ñivi yūvi judíu ñu'u' i'ya. Takan k̄uu ña j̄aka'nu ndian k̄uu ñivio Ndioo tichi veñu'u ja'ma ndaa ikan, nda kati k̄eta tiempu ña ndāki'in Rey David tiñu. 46 Ta ma Rey David, n̄i ra ñamani

nuu Ndioo. Tajan chīkatu'un ra nuu Ndioo tu kuu jandova'a ra inga veñu'u chi'in yuu ña kùu koo Ndioo ra jāka'nu tatá yo Jacob ora chíyo ra tatiempu. Ta ikan kùu jaka'nu ñivio ra tichi yi, kàti David chi'in Ndioo. Va nī kuu yi. ⁴⁷ Vati Salomón, ra se'e David, kùu ma ra jā'a ma veñu'u ka'nu kuenda Ndioo. ⁴⁸ Vaji ma Ndioo iyo andivi, tüvi iyo ra ma tichi ve'e jàndova'a ñivi, yakan va te'en nāka'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na cha'a' yi:

⁴⁹⁻⁵⁰ Andivi kùu ma nuu nandī chà'ndai tiñu, kàti Ndioo.

Ta ñuñivi kùu nuu nìndee cha'i.

Yakan va tu takan kùu yi, ¿ta naja kua kuu ja'a ndo iin ve'e kuendai?, kùuni ndo. ¡Na kùu yi!

Ti yu'u kùu ma ra jātuvi tandi'i ma ña iyo ñuñivi i'ya,

yakan va na kùu ja'a ndo iin ve'e nuu koi ña nìndei, kàti ma Racha'nu Ndioo.

Takan kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

⁵¹ ¡Va ndyo'o ya'a ndava anima ndo, ti indukuni jà'a ndo takua jà'a ma ndian tüvi chìnuni ña kùu ñivio chíyo tatiempu! Vati tüvi jà'a ndo ma ña kùuni ma Tati Lí Ndioo ña jà'a ndo. ⁵² Ti ma ndian kùu ñivio chíyo taji'na, jāti'ini na chi'in ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nda kati chā'ni ndra ndra. Ti juuni maa ndrakan kātitu'un ndra ti ni kichi ma Cristu, ra kùu iin ra ndaa. Ta vitin ma ra ndaa ikan, cha kīchi ra, va ndyo'o, ti xīkoña'a ndo cha'a' ra, ta juuni maa ndo chā'ni ndo ra. ⁵³ Vaji ndyo'o cha nī'i ndo ma ley Ndioo jā'a ma tati jà'a tiñu nuu

ra, va nda vitin juuni takā'an jachi'in ndo ma ña kà'an yi.

Nuu chī'í Esteban

⁵⁴ Takan kūu ta ora chīni ndra ña te'en kā'an Esteban, ta ndava kāri'u nu'u ndra ña kūxaan ndra nde'e ndra nuu ra. ⁵⁵ Va tava Esteban ya'a iyo Tati Lí Ndioo chi'in ra. Ta ora kāni'i ra nuu ra ndē'e ra iti' andivi, ta ikan ndē'e ra nuu iyo Ndioo ña chà'nda ra tiñu, ta Jesuu ndaa ra chiyo kua'a ra ndia. ⁵⁶ Ta ora ndē'e Esteban ma iti' andivi, tajan te'en nāka'an ra nuu ndra ka'ìin chi'in ra:

—jNde'e ndo! Ti vitin ndè'i ña endee nùna tichi andivi. Ta Jesuu ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ndaa ra chiyo kua'a Ndioo. —Takan kāti Esteban chi'in ndra.

⁵⁷ Va ndrakan chāsi ndra so'o ndra, ikan na töve kuni ndra ña kà'an ra. Tajan endee kūvaa ndra kuà'an ndra nuu ndaa Esteban. ⁵⁸ Ta tāvani'i ndra ra iti' yu'u ñuu, ta ikan kīcha'a kàni ndra ra chi'in yuu. Ta ma ndra testigu ndra nunuu ndra ji'na ga kāni yuu chata Esteban, tāva ndra ja'ma isukun ndra, ta chā'a ndra yi nuu iin ra tivaa, ra nàni Saulu, na kumi ra yi. ⁵⁹ Juuni yanga kāni ndra yuu chata Esteban, ta te'en nāka'an ra chi'in Ndioo:

—jYo'o Racha'nu Jesuu, na ndaki'un animai vitin! —kāti Esteban.

⁶⁰ Ta ikan jan chūnandi chiti ra ta nāka'an ni'i ra:

—jYo'o Racha'nu na tīsokuatiun ndra cha'a' ma kuati jà'a ndra! —kāti ra.

Tajan ora chinu kà'an ndio Esteban te'en, ta chī'í ra.

8

¹ Tajan ma rayoko nàni Saulu, ndaa ra nuu chī'í ma Esteban ña kàtitu'un ra ti va'ani jā'a ndra ña chā'ni ndra ra.

Saulu, kùuni ra kanita'an ra chi'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu

Takan kūu ta juuni ma kivi ikan ndisaa ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu ña ìyo ñuu Jerusalén, kīcha'a na ndè'e na kua'a' tundo'o jà'a ma ndian chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Yakan va chīnu na kuà'an na kuàkuita kuati na ta'ii'in ñuu ña kàndii iti' ñu'u' Judea ta ñu'u' Samaria ña kùuni na kakú na. Va ma ndra kùu taṭun Jesuu, tóve kuà'an ndra, vati kīndoo ndra ñuu Jerusalén. ² Takan kūu tajan uvi uni ma ndra jàka'nu Ndioo nduva'a kuii va'a, kīcha'a ndra kàchaku ndra cha'a' Esteban, tajan chākuchi ndio ndra ra. ³ Ta ma tiempu ikan Saulu jànde'e ra tundo'o ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta kì'vi ndio ra tave'e tave'e na, ma ñivi ña'a' a ra'ii, tàvani'i ra na ve'e na, ta tì'i ra na vekaa cha'a' ña chìnuni na.

Ra nàni Lipe, kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ñu'u' Samaria

⁴ Takan kūu va ma ñivi kēe ma ñuu Jerusalén chītakuati na ta ñuu ta ñuu, kīcha'a na kàtitu'un na tu'un Jesuu ma nuu chāa na. ⁵ Yakan va iin ma ra chàkunuu chi'in na, ra nàni Lipe kēe ra kuà'an ra iti' ñuu ka'nu kàndii ñu'u' Samaria. Ta ikan kīcha'a jàna'a ra nuu na tu'un Cristu. ⁶ Kua'a' ma ñivi ñuu ikan, kūti'vi na ta jāchi'in na ma tu'un ña kàtitu'un Lipe, cha'a' ña ndē'e na ndisaa ma ndatu Ndioo ña

jà'a ra. ⁷ Tajan kua'a' ñivi ìyo tati xaan chi'in, ora chīni na tu'un Cristu ña kà'an Lipe, tajan kīcha'a ma tati xaan kànachaa yi, tajan kēe ndio yi na. Ta juuni ndā'a kua'a' ndian cha'a pe'lu jà'a ra ndia. ⁸ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña ma ñivi ñuu ikan ya'a ga chīsii na.

Simón rakui'na

⁹ Takan kūu ta ma ñuu ikan ìyo iin ra nàni Simón. Ta rakan ti tatiempu jānda'viña'a ra kua'a' ñivi ñuu Samaria chi'in tu'un kui'na ña chīto ra. Ta ndava kuà'an tati na jà'a ra chi'in ma tiñu ña ya'a chīto ra. Ta chi'in yakan jà'ani ra ti iin ra ka'nu kùu ra ndia. ¹⁰ Yakan va ndisaa ma ñivi cha'nu, ta nda ndiakwati jàchi'in na ndisaa ma ña jà'a ra. Tajan te'en nāka'an ndio na ora ndē'e na ña jà'a ra:

—Ra'ya kùu iin ra ka'nu ña ìyo ndatu Ndioo chi'in —kàti na.

¹¹ Ta ma ñivi ikan endee tüvi jàña na ña jàchi'in na ndisaa ma ña kà'an ra, ti cha jānda'viña'a ra na kua'a' tiempu chi'in ma tu'un kui'na ña chīto ra. ¹² Vati ora chīnuni na iin tu'un Ndioo ña kàtitu'un Lipe kuenda ña naja kuu ki'vi na nuu chà'nda Ndioo tiñu ta naja jàkakú Jesucristu yo chi'in ndatu ra, ndisaa ñivi, ña'a' a ra'ii, kūnduta na ma ora ikani, ti chīnuni na ma ña kà'an ra. ¹³ Takan kūu tajan ma ra nàni Simón juuni chīnuni ra ña kà'an ma Lipe, ta kūnduta ra ndia. Tajan tāndikun ndio ra chàkunuu ra chata Lipe, nuu kuà'an ra. Ta ora ndē'e ndio ra ma ndatu ta seña ña jà'a ma Lipe tajan ndava kuà'an anima ra.

14 Va ora chīto ma ndra tatun Jesuu, ndra ìyo ñuu Jerusalén, ña ñivi ìyo ñu'u' Samaria cha chìnuni na tu'un Jesuu, tajan tāchi ndio ndra ra nàni Petu' chi'in Xuva na ku'un ndra ma ndakan. 15 Takan kūu tajan ora chāa ndra ma ñu'u' Samaria, tajan kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in Ndioo kuenda ma ñivi chìnuni, ikan na ndaki'in na ma Tati Í Ndioo, 16 ti juuni takā'an koyo ma Tati Í Ndioo chata nī'in na, ti tava kūndutani na chi'in sivi Racha'nu Jesuuni. 17 Yakan va Petu' chi'in Xuva, jūndii ndra nda'a' ndra xini ma ndian chìnuni ikan, na ki'vi ma Tati Í Ndioo tichi anima na. 18 Takan kūu ta ora ndē'e ma Simón ña kīchakoyo ma Tati Í Ndioo ora jūndii ndra ma nda'a' ndra xini ma ndian chìnuni, tajan kīcha'a ra chà'a ra xu'un' nuu ndra cha'a' ña kùuni ra ni'i ra ma ndatu indukuni kua maa ndra. 19 Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in ndra:

—Xiko ndo ma ndatu i'ya nui ikan kùu ku'vai Tati Í Ndioo nuu ndisaa ñivi jūndii nda'i xini —kàti ra.

20 Tajan te'en nāka'an ma Petu' chi'in ra:

—¡Na naa ma xu'un' chi'un!, vati chìniniun ti chi'in xu'un' kùu jataun ma ndatu Ndioo ña chà'a saani ra nuu yo. 21 Yakan va yo'o, na tüvi ìyo yi ña ja'un ma tiñu i'ya. ¡Vati kuenda Ndioo ma ña chàniniun chi'in animaun na tüvi va'a yi! 22 ¡Na ndakoun ma ña kini ña chàniniun! Ta na ka'an nda'viun chi'in Ndioo, nde'o tu jaka'nuni ra ñun cha'a' ma ña kini ña chàniniun chi'in animaun. 23 Vati cha chītoi ti iin ra ya'a tixin kùun, ta juuni kùun iin ra kūu ndakoo ña jà'a

ma kuati ndia. —Takan kàti Petu' chi'in ra.

²⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Simón:

—Na ka'an ndo chi'in Ndioo cha'i, ikan na tüvi ta'in takua kà'an ndo ña ni ta'in —kàti ra.

²⁵ Tajan ora cha chīnu ña kàtitu'un Petu', Xuva ta chi'in Lipe tu'un Jesuu nuu ma ñivi, ta jàna'a ndra ndatu Ndioo nuu na. Tajan chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ninii iti' kuà'an ndra jàna'a ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu nuu ma ñivi ñyo ma ñuu kuati kàndii ñu'u' Samaria.

Lipe chi'in iin ra kīchi iti' ñu'u' Etiopía

²⁶ Takan kūu tajan iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, te'en nāka'an yi chi'in Lipe ma ñuu Jerusalén:

—¡Ndeta! Ta keun ta ku'un iti' ninuu ta ikan ndaki'un iti' kuà'an ñuu nàni Gaza. Ta ma iti' kuà'an ñuu ikan, ti ya'a yi iin tichi ku'u —kàti yi.

²⁷ Tajan ndēta ndio ma Lipe ta kēe ra kuà'an ra. Ta ma tichi iti' kuà'an ra, chīkuta'an ra iin ra indii tichi carreta ña kīchi ñu'u' Etiopía. Ta rakan ti ndiso ra tiñu ña kùmi ra ndisaa ña va'a ñyo nuu ma reina ña chà'nda tiñu nuu tandi'i ñivi ñu'u' Etiopía. Ta rakan ti chā'an ra chājaka'nu ra Ndioo ñuu Jerusalén. ²⁸ Ta iti' chīkoni'i ra kuà'an ra ñuu chi'in run, tajan nàndi ra jàkua'a ra tutu taa ra Isaía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. ²⁹ Tajan ma Tati Lí Ndioo, te'en nàka'an ndio yi chi'in Lipe:

—Kua'an kuàjayatiun ñun nuu kuà'an carreta ikan —kàti yi chi'in ra.

³⁰ Tajan ora kūyatin ndio ma Lipe yatin xiin run, tajan chīni ra ña ma ra Etiopía jākua'a ra tutu Ndioo taa Isaía. Ta ikan jan chikatu'un Lipe nuu ra:

—¿A kùtuniniun ma ña jākua'un? —kàti ra chi'in ra.

³¹ Tajan te'en nāka'an ma ra Etiopía chi'in ra:

—¿Na ja'un kùu kutuninì ña kà'an yi, tuva töve yo jàna'a nui? —kàti ra.

Ta ikan jan kà'an ra chi'in ma Lipe, na ndaa ra ta kunandi ra yatin xiin ra.

³² Takan kūu ta ma nuu kuà'an ma ra Etiopía jākua'a ra te'en kà'an yi:

Ni ta'an ra takua tà'an iin mvechala ora kuàndaka na ri nuu ni kuvi ri.

Ta juuni takua tà'an ma mvechala ña tüvi ndà'yu ri ora sòkon na ixi ri,

takan ni tà'an ra ndia,
ti taxiini ni kindoo ra ora ni nde'e ra tundo'o.

³³ Yakan va ora ndē'e ra tundo'o töve nī keta nī'iin yo kà'an cha'a' ra.

Vati rakan chī'í ra, ta töve nī chiyo nī'iin se'e ra,

ti ma ñivi kīndaa na ma kivi ña ni koo ra ma ñuñivi.

³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma ra Etiopía chi'in ma Lipe:

—Chikain ñamani nuun na katitu'un nui, ¿yo chata kā'an ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na? ¿A juuni chata maa ra, a chata inga tuku ra kà'an ra? —kàti ra.

³⁵ Ta juuni ma tu'un ña já jākua'a ma ra Etiopía ikan, Lipe nāka'an ra ti juu cha'a' Jesuu kà'an yi, tajan kīcha'a kàtitu'un kachin ra tu'un

cha'a' Jesuu naja kua jàkakú ra ma ñivi ndia.
³⁶Tajan ma tichi iti' nuu kuà'an ndra, kēta ndra
 iin nuu iyo takuui, ta te'en nāka'an ra chi'in ma
 Lipe:

—¡Nde'e! Ti ikan iyo takuui. ¿A kùu kundutai
 ma ikan?, kùuniun. —Takan kàti ma ra Etiopía.

³⁷Tajan ma Lipe te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tu chinuniun chi'in ndisaa animaun, kùu
 kundutaun —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra Etiopía chi'in
 ma Lipe:

—Juu chìnunì ña ma Racha'nu Jesucristu kùu
 ra, ra Se'e Ndioo —kàti ra.

³⁸Ta ikan jan nāka'an ra chi'in ra kùu musu
 ra, ña na kutaa ra ma carreta. Tajan ora
 chūndaa ndio run, ta nūu ndio ma ra Etiopía
 chi'in ma Lipe nuu iyo takuui. Ta ikan jan
 Lipe kīcha'a ndio ra jàkunduta ra ra. ³⁹Tajan
 ora kēe ndio ndra tichi takuui, tajan ma Tati
 Í Ndioo ndāki'in yi Lipe. Ta töva nī nde'e
 ndio ma ra Etiopía ra inga cha'a'. Va ya'a
 chīsii ra kēe ndiko ra kuà'an ra chi'in carreta
 ra. ⁴⁰Takan kūu ta ma Lipe kēta ra ñuu nàni
 Azoto. Ta ma iti' yà'a ra kuà'an ra kuàkatitu'un
 ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi ndisaa ñuu nda kati
 chāa ra ñuu nàni Cesarea.

9

*Saulu, ndàkoo ra kuati jà'a ra ta kì'vi ra iti'
 kuà'an Racha'nu Jesuu
 (Hch. 22:6-16; 26:12-18)*

¹ Ta Saulu endee töve ndàkoo ra ña kà'an
 ra, ti ya'a chàta'ani ra ña na ka'ni na tandi'i

ma ndian chìnuni tu'un kà'an Racha'nu Jesuu, yakan va chā'an ra chānde'e ra nuu ìyo sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu. ² Ta chikan ra ña ja'a ra iin tutu kuenda ndra chà'nda tiñu veñu'u judíu ìyo ñuu Damascu. Ta tutu i'ya kà'an yi ña tu nata'an ra ña'a' a ra'ii ña kuà'an iti' Jesuu, ìyo yi ña na tindee ndra ra tiin ra na ta ku'un na vekaa ñuu Jerusalén. ³ Yakan va kēe ndio Saulu kuà'an ra iti' ñuu Damascu ndà'a ra ma tutu ikan. Va ora cha kuàkuyatin ra ñuu Damascu, ta jana'ini ra ndē'e ra iin ñu'ú tacha ña kichi iti' andivi. Ta iin chikonuuni yi ra. ⁴ Ta ndūva ra nuu ñu'u' jā'a yi, ta chīni ra iin tati ña te'en kà'an:

—Saulu, Saulu, ¿ta naja jànde'un tundo'o yu'u? —kàti yi.

⁵ Tajan te'en kīcha'a chikatu'un ma Saulu nuu yi:

—¿Yo kùun, yo'o Racha'nu? —kàti ra.

Tajan ma tati te'en nāka'an yi chi'in ra:

—Yu'u kùu Jesuu, ra jànde'un tundo'o chata. Ta ya'a jatakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri yutun xaan nuu ña ndà'a ma chito'o ri. ⁶ ¡Ndeta, ta ki'viun ñuu Damascu ku'un! Ta ikan ìyo iin yo ni katitu'un nuun nda ña ìyo yi ña ja'un —kàti yi.

⁷ Tajan ma ndra kuà'an chi'in Saulu, nduva'a kuii yū'vi ndra ti chīni ndra ma tatini ña kā'an yi, va tüvi nī nde'e ndra ma ña kā'an. ⁸ Tajan ikan ndēta ndio ma Saulu, ta nūna ra tinuu ra, va nī kuu nande'e ra. Tajan tiin ndra ma nda'a' ra, ta kuà'an ndra chi'in ra iti' ñuu Damascu.

⁹ Ta ikan chīyo ra ñuu Damascu uni kivi ña

nī kuu nde'e ra ta tüvi chāchi ra ta töve nī chi'i ra takuui ndia. ¹⁰ Nuu Damascu, iyo iin ra chìnuni tu'un Jesuu ra nàni Ananía. Ta kēta tati Racha'nu Jesuu nuu ra, ta te'en nāka'an yi chi'in ra:

—jYo'o Ananía! —kàti yi.

Tajan te'en nāka'an ma Ananía:

—I'ya iyoi, yo'o Racha'nu —kàti ra.

¹¹ Tajan te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chi'in ra:

—Ndeta ta ku'un iti' kai ña nàni Iti' Ndoos, ta ve'e ra nàni Juda, nandukun iin ra ñuu Tarsu, ña nàni Saulu, ti ikan iyo ra kà'an chi'in Ndioos.

¹² Ta cha kētai ña kàtitu'in nuu ra ña ni ku'un nuu iyo ra, yo'o Ananía, ta ikan ni jundiun nda'un xini ra, ikan na kuu nande'e ndiko ra inga cha'a'. —Takan kàti ma tati ma Racha'nu Jesuu chi'in ma Ananía.

¹³ Tajan ora chīni ma Ananía ña kà'an ma Racha'nu te'en, tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Yo'o Racha'nu, ya'a kua'a' ñivi kà'an chata ma ra nàni Saulu, ña maa ra jà'a ña ya'a ndè'e ma ñiviun ma tundo'o ma ndian chìnuni ma tu'in ma ñuu Jerusalén. ¹⁴ Ta vitin vāchi ra i'ya ndà'a ra iin tutu ña jā'a ma ra chà'nda tiñu nuu sutu. Ta ma tutu ikan kà'an yi ti ndisaa ñivi chìnuni tu'un kà'un ku'un na kundii na vekaa jà'a ra —kàti yi.

¹⁵ Va te'en nāka'an tuku ma Racha'nu chi'in ma Ananía:

—jKua'an!, ti mai kāchin ra ña na ka'an ra tu'in nuu ndisaa ñivi yüvi judíu, ta nda nuu ma ndra rey, chà'nda tiñu nuu na ndia. Ta juuni ni ka'an ra tu'in nuu ndian judíu ndia. ¹⁶ Vati

ni jana'i nuu ra ña ìyo yi ña nde'e ra tundo'o cha'a' ma tiñu mai ña ni ja'a ra. —Takan kàti tati Jesuu nuu Ananía.

¹⁷ Takan kūu ta ikan jan chā'an ndio ma Ananía ma ve'e ikan. Tajan te'en nāka'an ndio ra ora jūndii ra nda'a' ra xini Saulu:

—Yo'o ra yanjī Saulu, ma Racha'nu Jesuu, ra ndē'un tichi iti' nuu kīchiun, rakan tāchi yu'u ña na kichī jundii nda'i xiniun, ikan na kuu nande'un inga cha'a' ta koo Tati lí Ndioo chi'un —kàti Ananía chi'in Saulu.

¹⁸ Ta ma ora ikani kēkoyo ña kàa takua kàa soo tiaka' tinuu ra, ta nānde'e ndiko ra. Tajan ndēta ndio ra, ta kūnduta ra. ¹⁹ Ta ora yā'a, tajan chāchi ra, ikan na koo ndiko ñāndee ra. Ta ikan chīyo ra kua'a' kivi chi'in ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Damascu.

Kìcha'a Saulu kàtitu'un ra tu'un Jesuu nuu ñivi ìyo ñuu Damascu

²⁰ Takan kūu ikan kīcha'a Saulu jàna'a ra tu'un Jesuu ma tichi veñu'u nuu kùti'vi ñivi judíu. Ta ikan kàtitu'un ra nuu na, ti Jesuu kùu ra se'e Ndioo. ²¹ Ta ndisaa ma ndian chini ma ña kà'an ra ndava kuà'an tati na ña kà'an ma Saulu takan. Tajan te'en nāka'an ndio na:

—Ndicha, ña juu rakan kùu ma ra chàkunuu jànde'e tundo'o ma ñivi chìnuni tu'un Jesu-cristu ndian ìyo ñuu Jerusalén. Ta vitin vāchi tiin ra ndian chìnuni tu'un ra i'ya, ta kùndaka ra na ku'un na chi'in ra nuu ndra sutu cha'nu, chà'nda tiñu ma ñuu Jerusalén. —Takan kà'an na.

²² Takan kūu va ma Saulu, tiaga kua'a' kà'an ra nuu ma ñivi ñuu Damascu ña ndicha ña Jesuu kùu ma ra Cristu. Tajan nduva'a kuii jākanuu xini ma ndian judíu òyo ikan ña nī tūva ga ch̀to na nayi ka'an na ña k̀nita'an yu'u na chi'in ra, ti ya'a kachin k̀an Saulu cha'a' Jesuu.

Saulu kakú ra tañu ñivi judíu

²³ Takan kūu ta ora cha kēta kua'a' kivi ña òyo ra ma ikan, tajan ma ndra judíu k̀ti'vi ta'an ndra. Ta ikan jāndo'iin tu'un ndra, ña k̀uni ndra ka'ni ndra ma Saulu. ²⁴ Va ma Saulu cha chā'a ra kuenda ma ña ch̀nini ndra ja'a ndra chi'in ra. Vati nduvi ta niñuu òyo tu'va ndra ma yuve'e ña òyo ma yu'u ñuu ikan ña ni ka'ni ndra ra. ²⁵ Takan kūu va juuni, ma ndra ch̀nuni tu'un Jesuu tīndee ndra ra. Ta tīndixe'e ndra ra tichi iin tuka, ta jānuu ndra ra iti' chata ma muru ña ch̀konuu ma yu'u ñuu. Ta takan kākú ra ora chanikuaa ma kivi ikan.

Saulu ch̀a ra ñuu Jerusalén

²⁶ Ora chāa Saulu ñuu Jerusalén, ikan k̀uni ra ndo'iin ra chi'in ma ndra ch̀nuni tu'un Jesuu. Va ndisaa na yū'vi na ti tūvi ch̀to na tu ndicha ña juuni ra ch̀nuni k̀u ra. ²⁷ Yakan va iin ra ǹni Bernabé ch̀ki'in ra ra, ta jāna'a ra ra nuu ma ndra tatun Jesuu. Tajan ma Bernabé k̀titu'un ra nuu ndra, ti Saulu ndē'e ra ma Racha'nu Jesuu ta ch̀ni ra tu'un k̀an ra ma tichi iti' nuu k̀chi ra ndia. Ta ora chāa ra ñuu Damascu tōve nī yu'vi ra ma ora k̀titu'un ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi. ²⁸ Ta takan kūu ña

kīndoo Saulu ñuu Jerusalén, ta chākunuu ra chi'in ndra. Ta tüvi yù'vi ra jàna'a ra chi'in ndatu Racha'nu nuu kua'a' ñivi. ²⁹ Ta tüvi jàna ra ña kàtitu'un ra tu'un ma Racha'nu. Ta kànita'an yu'u ra chi'in ñivi judíu ndian kà'an tu'un griegu. Va ma ndiakan chànini na ka'ni na ra cha'a' tu'un Jesuu ña kàtitu'un ra. ³⁰ Ta ora chīto ma ndra chìnuni tu'un Jesuu, ña takan kùuni na ja'a na chi'in ra, ta chāndaka ndra ra ñuu Cesarea. Ta ikan kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Tarsu. ³¹ Ta ikan ma veñu'u ñivi chìnuni tu'un Jesuu ka'iin ikan, ta ndisaa ñuu ñu'u' Judea, ta ñu'u' Galilea, ta ñu'u' Samaria, töva nī chiyo kuati chi'in yi. Ta endee tīnu'u na Racha'nu Jesuu, ta kuàkua'nu ñivi chìnuni tu'un ra tiaga, jà'a ña tìndee ma Tati Í Ndioo na. Ta tiaga kua'a' na kīcha'a chìnuni tu'un Jesuu ta'ii'iin kivi jà'a yi ndia.

Nuu ndà'a ra nàni Enea

³² Ta ñuu ta ñuu chàkunuu Petu' chānde'e ra ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta ikan juuni chà'an ra chānde'e ra ñivi Jesuu ìyo ñuu nàni Lida. ³³ Ta ikan nāta'an ra iin ra nàni Enea. Ta rakan ti cha ìyo una kuiya ña kàndii ra nuu chito jà'a ña kūyutun ra. ³⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu' chi'in ra:

—Yo'o Enea, Jesucristu kùu ra ña jànda'a ra ñun. ¡Ndeta, ta jandova'un nuu chitoun!

Tajan Enea ma ora ikani, ndēta ra ma nuu chito ti cha ndā'a ra. ³⁵ Tajan ndisaa ma ñivi ìyo ñuu Lida chi'in ñuu Sarón ndē'e na ña ndā'a ra. Ta ma ora ikani, kīcha'a na chìnuni na tu'un Racha'nu Jesucristu.

Nuu nàtaku ña nàni Dorca

³⁶ Ma tiempu ikan òyo iin ña chìnuni tu'un Jesuu ña nàni Tabita ma ñuu Jope ña chi'in tu'un griegu nànian Dorca. Ña'a i'ya jà'a ña kua'a' ña va'a, ti tìndean ñivi nda'vi. ³⁷ Tajan ma kivi ikan, kī'in tundo'o ma ña nàni Dorca. Tajan chī'an. Ta jākuti na ma kuñuan. Ta ora cha yā'a jà'a na yi, tajan chāndaka na ma ñunda'yuan iin tichi ve'e òyo nda siki. ³⁸ Ta ma ñuu nàni Jope ti òyo yi yatin xiin nuu òyo ñuu nàni Lida, ikan òyo Petu'. Ta tava ch̀to ma ndra chìnuni tu'un Jesuu ña òyo Petu' ñuu ikan, yakan va tachi ndra uvi ta'an ma ndra kuàka'an chi'in ra na kichi ra numini. ³⁹ Ta ora chāa ndra ña kuàki'in ndra ra, ta numini vachi ra. Ta ora chāa ndio ra chi'in ndra, ta chāndaka ndio ndra ra tichi ve'e nuu kàndii ma ñunda'yu. Ta ma tichi ve'e ikan, endee chaku ma ñivi kīndoo nda'vi cha'a' ña. Ta kāva nuu ndio vi ma Petu' ta kīcha'a ndio vi jāna'a vi nuu ra kua'a' va'a ja'ma ña jāva'a ma Dorca ora chīyo ña niku. ⁴⁰ Ta ikan Petu' kīcha'a ra kà'an ra chi'in ndisaa ma ñivi na kee na ma tichi ve'e. Ta chūnandi chiti ndio ra kà'an ra chi'in Ndioo, ta kīcha'a ndio ra ndè'e ra ma nuu kàndii ma ñunda'yuan, tajan nāka'an ndio ra te'en:

—¡Yo'o Tabita! ¡Ndeta! —kàti ra chi'an.

Ta ora kā'an ma Petu' takan chi'an, ta nānde'e ndioan. Ta ora ndē'an ma Petu', ta chūnandi ndioan. ⁴¹ Tajan chāa ra tīin ra nda'a' ña. Ta jākutaa ndio ra ña. Tajan kāna ra ma ndra chìnuni tu'un Jesuu chi'in ma ñivi ña'a kīndoo nda'vi. Ta jāna'a ra ña nuu tandi'i na. Va cha ndīto ña jà'a ra. ⁴² Ndisaa ña'a, ch̀to

ninii ka'nu ma ñuu Jope yi. Ta ma ora ikani kua'a' va'a ñivi, kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu. ⁴³ Ta Petu', ndōo ra kua'a' kivi ma ñuu ikan ve'e iin ra nàni Simón, ra jànatii ñii kiti.

10

Petu' chi'in Corneliu

¹ Ñuu Cesarea, iyo iin ra nàni Corneliu. Ta rakan ti ra capitán kùu ra. Ta chà'nda ra tiñu nuu kua'a' jandaru kuenda ñuu Roma ndra kīchi ñu'u' Italia. ² Ta rakan juuni jàka'nu ra Ndioo chi'in ndisaa ñivi ra ña iyo ve'e ra. Ta juuni tìndee ra ñivi judíu chi'in kua'a' xu'un'. Ta kà'an ra chi'in Ndioo nani kivi. ³ Takan kūu ta kēta iin kivi iyo yi kaa uni chani'ini, tajan jā'a Ndioo iin ndatu ña jāketa ra iin tati jà'a tiñu nuu ra nuu ndaa ma Corneliu ña nānde'e kachin va'a ra yi. Tajan te'en kīcha'a kà'an yi chi'in ra:

—Yo'o Corneliu, xaa —kàti yi.

⁴ Tajan ora kā'an ma tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo takan, ta ndē'e ma Corneliu yi, ta ndava yū'vi ra. Tajan te'en nāka'an ndio ra ña kīcha'a ndio ra chīkatu'un ra nuu ma tati ikan:

—¿Nayi kùuniun yo'o Racha'nu? —kàti ra chi'in yi.

Tajan te'en nāka'an ndio yi chi'in ra:

—Ndisaa ña jà'un ña kà'un chi'in Ndioo, ta tìndee ñivi nda'vi, ndisaa yakan chàta'ani Ndioo yi ta tì'i ra kuenda yi. ⁵ Yakan va na tachiun iin ndra na ku'un ndra ñuu Jope kuki'in ndra ra nàni Simón, ra nàkoto ñivi ña juuni nàni Petu' ndia. ⁶ Rakan iyo ra ve'e inga ra

nàni Simón. Ta rakan ti iin ra jànatii ñii kùu ra, ña ìyo ra yu'u tañu'u. —Takan kàti ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo chi'in Corneliu.

⁷ Ta ora kuà'an ma tati jà'a tiñu nuu Ndioo ña kà'an chi'in Corneliu, tajan kàna ndio ma Corneliu uvi ta'an ndra jà'a tiñu nuu ra. Ta juuni kàna ra iin jandaru ña jàtiñu kuenda ra, ra ìyo tundeeni ra chi'in, ta juuni chìnuni ra tu'un Ndioo. ⁸ Yakan va ora cha yā'a ña kàtitu'un ma Corneliu ndisaa ña kùu nuu ndra, tajan tāchi ndio ra ndra iti' ñuu Jope.

Ña'a jàna'a Ndioo nuu Petu'

⁹ Takan kùu ta ora sama ndaa ma inga kivi, chani kuyatin ma ndra kuà'an chata Petu' ñuu Jope. Tajan Petu' ma ora ikan ndāa ndio ra nda ve'e ìyo nda siki, ti ikan kà'an ra chi'in Ndioo.

¹⁰ Ta ma ora ikan ti Petu' chisoko ra va já jà'a na ma ña kùsama ra. Tajan ma ve'e siki nuu ìyo ra, ndē'e ra iin nakuyi takua ndè'o yi ora chànio. ¹¹ Ndē'e ma Petu' ña nùna ma andivi ta vāchi nuu iin ña kàa takua kàa iin ja'ma ka'nu, ña ndikun ndi kumi chiyo tutun yi. ¹² Ta tichi ma ja'ma ikan ka'iin kua'a' kiti ìyo kumi cha'a', ta kua'a' nuu saa chi'in koo ndia. ¹³ Ta ikan chini ra iin tati ña te'en kà'an yi chi'in ra:

—¡Ndeta yo'o Petu', na ka'niun ndri ta kachiun! —Takan kàti yi chi'in ra.

¹⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ma Petu':

—Na kùu yi, yo'o Racha'nu, ti yu'u takà'an kuii kachì ní'iin cha'a' ma kiti ña kà'an ma ley Ndioo ti töve nàndoo ndri a va'a ña kacho ndri —kàti ra.

15 Tajan te'en kīcha'a ndiko ma tati ikan kà'an yi chi'in ra inga cha'a':

—Ma ña jànandoo Ndioo, na kūu ka'un ña na vā'a yi. 16 Yakan va uni cha'a' kà'an ma tati ikan te'en chi'in ra. Ta ikan jan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi, kuà'an yi. 17 Ta ma Petu' ya'a nàkanini ra ta chītu'un ra ña nayi kùuni ma ña ndē'e ra ka'an yi. Ta ma ora ikan chāa ma ndra musu tāchi Corneliu ma yuve'e ra, ta ndrakan ti ndra cha nānduku tu'un ndanu iyo ve'e ra nàni Simón kùu ndra. 18 Ta ora chāa ndra ma ve'e ra, tajan kīcha'a ndra chīkatu'un ndra nuu ndian iyo ve'e ikan:

—¿A i'ya iyo ra nàni Simón Petu'? —kàti ndra.

19 Ta Petu' ti juuni nàkanini ga ra cha'a' ma ña ndē'e ra ora kā'an ma tati chi'in ra, tajan ma nuu nàndi ra ikan te'en kīcha'a nàka'an Tati Lí Ndioo nuu ra:

—Yo'o Petu', uni ta'an ndra nānduku ñun yuve'e nda ninuu. 20 Yakan va ndeta ta kua'an nda ninuu ta ka'un chi'in ndra, va na kùkanuun ku'un chi'in ndra, ti mai, tāchi ndra —kàti yi.

21 Ta ora kā'an ma Tati Lí Ndioo takan chi'in ma Petu', ta ma ora ikani nūu ndio ra ta chāa ra nuu ka'iin ndra. Ta te'en kà'an ra chi'in ndra:

—Yu'u kùu ma ra nānduku ndo. ¿Nda tiñu vāchi ndo? —kàti ma Petu' chi'in ndra.

22 Ta ndrakan te'en nàka'an ndra:

—Vāchi ndi kuenda ra nàni Corneliu, capitán chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta rakan ti iin ra va'a kùu ra, ta ya'a jàka'nu ra Ndioo ndia. Yakan va ndisaa ñivi judú tiñu'u na ra. Ta juuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra.

Ta k̄ati yi chi'in ra ti na kichi ki'in ndi ñun, ta ku'un kukatitu'un chi'in ra ndisaa ma ña k̄uni Ndioo ña k̄a'un. Ta rakan taso'o ra ña k̄atitu'un —k̄ati ndra.

Petu' kuà'an ra nuu ìyo Corneliu

²³ Takan k̄uu ta ma ora ikan, k̄a'an ma Petu' chi'in ndra, na ya'a ndra tichi ve'e. Ta na kindoo ndra kusu ndra ma ve'e ra ikan ma chanikuuaa ikan. Takan k̄uu ta ma inga kivi, ora k̄undichin, k̄ee ndio ma Petu' ta kuà'an ndio ra chi'in ndra. Ta juuni kuà'an iin ndra ch̄inuni tu'un Jesuu ìyo ma ñuu Jope chi'in ma Petu' ndia. ²⁴ Tajan ma inga kivi ch̄aa ndra ma ñuu Cesarea, nuu ìyo ma Corneliu nd̄atu ra ndra. Ta ma Corneliu ti cha k̄uti'vi ra chi'in ndisaa ñivi ra, ta ndisaa ndian n̄akoto ra ìyo yatin xiin ve'e ra ndia. ²⁵ Takan k̄uu ta ora cha ȳa'a Petu' tichi ve'e ra, tajan ma Corneliu ch̄unandi chiti ra nuu ra ña k̄uni ra jaka'nu ra ra. ²⁶ Va ma Petu' nd̄oni'i ra ra ta te'en n̄aka'an ra chi'in ra:

—¡Ndeta, ta kundaun vati yu'u juuni ra'ii k̄aa takua k̄aun, k̄ui ndia! —k̄ati ra.

²⁷ Takan k̄uu ta ora juuni k̄a'an ga ra chi'in ma Corneliu, tajan k̄i'vi ndio ra tiá tichi ve'e ra. Ta ikan nd̄e'e ra ña ka'iin ti'vi kua'a' ñivi.

²⁸ Tajan te'en n̄aka'an ma Petu' chi'in na:

—Cha ch̄ito va'a ndo ti iin ra judíu na k̄uu ku'un ra natu'un ra chi'in ñivi ȳuvi judíu. Ta na k̄uu ki'vi ra ve'e na, ti töve ch̄a'a ma Ley ñivi judíu ña j̄a'a ra yi. Va vitin Ndioo j̄ana'a nui ña na t̄uvi ìyo yi ña ka'in ña n̄i'in ñivi k̄uu ndian t̄uvi n̄andoo nuu ra a ndian töve va'a nuu ra. ²⁹ Yakan va ora ch̄aka'an ndo chi'in, ta t̄uvi

nī ka'in ña na kichī ti numini kēi vāchī. Yakan va kùunī kotoi nda kuenda kùu yi ña kāna ndo yu'u ña na kichī —kāti ma Petu' chi'in ma ñivi ikan.

³⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma Corneliu:

—Cha ìyo kumi kivi ña ndīta yu'i juuni ma ora i'ya, ta ma kaa uni chani'ini ña nandi tichi ve'i kā'in chi'in Ndioo, ta kēta iin ra ñū'u ja'ma tacha nui, ³¹ ña te'en nāka'an yi chi'in: “Yo'o Corneliu, Ndioo cha chīni ra tu'un chīkaun nuu ra. Ta juuni chāku'uni ra ndisaa ña jà'un ña tindeun ñivi nda'vi. ³² Na tachiun iin ndra ku'un ñuu Jope na kuki'in ndra ra Simón ña juuni nàni ra Petu'. Ta rakan ti ìyo ra ve'e ra jànatii ñii. Ta juuni nàni ra Simón ndia. Ìyo ra yatin yu'u tañu'u”, kāti yi chi'in. ³³ Yakan va numini tāchī ndra na kunanduku ndra ñun. Ta va'ani jà'un ña kīchaun. Ta vitin ndisaa ndi ka'īin nuu Ndioo. Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ndisaa ma ña kātītu'un ma Racha'nu Ndioo nuun ña ìyo yi ña katītu'un nuu ndi —kāti Corneliu.

Kātītu'un Petu' tu'un Jesuu ve'e Corneliu

³⁴ Takan kūu tajan te'en nāka'an ndio Petu':

—Vitin cha kūtuninī ti ndicha ña Ndioo inuu ndè'e ra ndisaa ñivi. ³⁵ Ta nda ñivi ìyo nda ñuu nikuuni kī'in ra kuenda na tuva tiñu'u na ra, ta jà'a na ma ña va'a. ³⁶ Vati Ndioo tāchi ra tu'un nuu tandi'i ñivi judíu ña na jana'a na yi nuu na naja ìyo yi na koo vii na chi'in ra jā'a Racha'nu Jesucristu. Ta rakan ti kùu ra chito'o ndisaa yo. ³⁷ Vati ndyo'o cha chīto va'a ndo naja kua kūu tandi'i ñu'u' Judea niku. Ta ikan kīcha'a yi

chi'in ñu'u' Galilea ora cha yā'a kātitu'un Xuva ña ìyo yi ña kunduta na. ³⁸ Ti juuni ma tiempu ikan, chā'a Ndioo ndatu ra chi'in Tati Í ra nuu ma Racha'nu Jesucristu ra ñuu Nazaret. Yakan va chākunuu ra jà'a ra ña va'a. Ña ndisaa ndian ku'vi jà'a ma ndatu kui'na, jànda'a ra na. Ta ndisaa ña'a jā'a Jesuu yi ti Ndioo ìyo ra chi'in ra. ³⁹ Ta cha'a' yakan ndyu'u kùu ndian ndē'e ndi ndisaa ña jā'a ra ñu'u' Judea chi'in ñuu Jerusalén. Ta ikan tātuu na ra nuu kruu, ta ikan chī'í ra. ⁴⁰ Va Ndioo, jānataku ndiko ra ra tichi uni kivi. Ta ora cha yā'a nàtaku ndiko ra, ta jā'a Ndioo ña na keta ra nuu ndi. ⁴¹ Va tüvi nī keta ra nuu tandi'i ñivi, ti kēta ra nuu ndyu'uni. Vati ndyu'u kāchin ra tatiempu ora takā'an kuvi ra, vati ndyu'u chāchi ndi ta chī'i ndi chi'in ra ora cha nātaku ra. ⁴² Ta maa ra tāchi ndi ña na katitu'un ndi nuu tandi'i ñuu, ti Ndioo chā'a ra tiñu nuu ra ña kùu ra, ra vesi, ra tiku'va tiñu cha'a' ndian ndito, ta juuni cha'a' ndian cha chī'í ndia. ⁴³ Yakan va ndisaa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, ndra chīyo taji'na, kā'an ndra cha'a' Racha'nu Jesuu ndia. Ta juuni kā'an ndra ti ndian chìnuni tu'un ra, cha kùu ni'i na ña na naa kuati na jà'a ma ndatu ra. —Takan kàti Petu' chi'in ma ñivi ikan.

Tati Í Ndioo, vāchi koo yi chi'in ñivi yūvi judíu

⁴⁴ Takan kūu ta juuni kà'anga Petu' ndaa ra, ora kōyo ma Tati Í Ndioo chata ndisaa ma ñivi chini ña kà'an ra. ⁴⁵ Ta ma ndra judíu ña chìnuni tu'un Jesuu kuà'an chi'in ma Petu', ndava kuà'an tati ndra, ti juuni kōyo ma Tati

Í Ndioo chata ma ñivi yüvi judíu ndia. ⁴⁶ Vati chīni ndra ña kīcha'a na kà'an na iin tu'un siin siin, ta takan jàka'nu na Ndioo. ⁴⁷ Yakan va te'en nāka'an Petu' chi'in ndra ka'iin chi'in ra:

—Cha kōyo Tati Í Ndioo nuu ñivi i'ya takua kōyo yi nuu yo. Ta vitin nda yo, na kūu ga ka'an ga yo ña kūu kunduta ñivi i'ya. —Takan kàti Petu' chi'in ndra kuà'an chi'in ra.

⁴⁸ Ta ikan tāchi ra na, na kunduta na chi'in ndatu Racha'nu Jesucristu. Ta ora cha yā'a kūnduta ma ñivi ikan, tajan jānini na ma Petu' na kindoo ra chi'in na, vaji najani kùu kàa kivi.

11

Kàtitu'un Petu' nuu ñivi Ndioo ìyo ñuu Jerusalén

¹ Ndra kùu tatun Jesuu chi'in inga ndian chìnuni tu'un ra ìyo ñu'u' Judea, nī'i na tu'un ña ñivi yüvi judíu juuni chìnuni na tu'un Ndioo ndia. ² Va ora chāa tuku ma Petu' ñuu

Jerusalén nuu ìyo ma ñivi judíu ndian chìnuni ma tu'un Jesuu, ta ma ñivi ikan ti tīso na kuati nuu ra ta kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in ra.

³ Ta te'en chikatu'un ndio na nuu ra:

—Yo'o Petu', ¿ta naja chā'un chānde'un nuu ìyo ñivi yüvi judíu ta chāchiun chi'in na ndia? —Takan kàti na chi'in Petu'.

⁴ Tajan ma Petu' te'en kàtitu'un ra nuu na naja kua kūu yi nda ora kīcha'a yi:

⁵ —Yu'u ìyoi ñuu Jope, ta ikan kà'in chi'in Ndioo. Tajan ndē'i iin ña takua ndè'o ora chànio. Ta kàa yi takua kàa iin ja'ma ka'nu ña ndìkun ndi kumi chiyo tutun yi, ña nūu

yi nda yatin nda nuu nāndi. ⁶ Ta ikan ndē'e va'i tichi ma ja'ma ña ka'in kua'a' kiti kumi cha'a, ta inga kiti ku'u, ta kua'a' nuu saa chi'in kua'a' nuu koo ndia. ⁷ Ta ikan chin̄i iin tati ña kà'an yi te'en chi'in: “¡Ndeta yo'o Petu', na ka'niun ta kachiun!”, kàti yi. ⁸ Ta yu'u te'en nāka'in: “Na vā'a yo'o Racha'nu, ti nī'in cha'a' takā'an kachi kuñu kiti ña kà'an ley Ndioo ña töve nāndoo a va'a ña kacho”, kātj. ⁹ Ta ikan jan te'en nāka'an ndiko ma tati kīchi iti' andivi chi'in inga cha'a': “Na vā'a kà'un takan cha'a' ña cha jānandoo Ndioo”, kàti yi. ¹⁰ Takan kūu tajan uni cha'a' kūu ña'a te'en, ta ikan ndāa ndiko ma ja'ma ikan iti' andivi chi'in ndisaa kiti vāchi chi'in yi niku. ¹¹ Ta ora juuni ndāa ga yi ma ikan, ta chāa uni ta'an ndra ñuu Cesarea, ña nānduku ndra yu'u ma ve'e nuu ìyo ndi ikan. ¹² Ti ma Tati Í Ndioo tāchi yu'u, na ku'in chi'in ndra, na töve kātj ña kūu ku'in kàti yi. Takan kūu ta juuni chā'an iñu ta'an ndra yanio ka'in i'ya chi'in ndia. Yakan va ora chāa ndi ma nuu ìyo Corneliu, ta kī'vi ndio ndi tichi ve'e ra. ¹³ Yakan va ma rakan ti kātitu'un ra nuu ndi ña kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nuu ra ma ve'e ra. Ta ma tati ikan chūndaa yi nuu ra ta te'en nāka'an yi chi'in ra: “Na tachiun iin ndra ñiviun ñuu Jope, na kuki'in ndra iin ra Simón ra juuni nani Petu' ndia. ¹⁴ Ta rakan ti kùu katitu'un ra naja kua kùu yi ña ni jakakú Jesuu ñun chi'in ndisaa ñiviun ña ìyo ve'un.” ¹⁵ Yakan va ora kīcha'i kà'in chi'in ma ñivi ikan, ta ma ora ikani kōyo ma Tati Í Ndioo chata na indukuni takua kōyo yi chata yo taji'na.

¹⁶ Yakan va ora ikan chāku'unj tu'un kā'an ma Racha'nu Jesuu ti ndicha ña Xuva, jākunduta ra chi'in takuini, va ndyo'o vitin ni kunduta ndo chi'in Tati Lí Ndioo. ¹⁷ Yakan va va'ani, tuva cha chā'a Ndioo juuni ña chā'a ra nuu yo, nuu ma ñivi ikan, cha'a' ña chìnunio tu'un Racha'nu Jesucristu. Yakan va yu'u, ¿nda ra kùì ña kùu kasì ña jà'a Racha'nu Ndioo chi'in ñivi ikan?, kùuni ndo. ¡Na töve ìyo yi ña ja'i takani! —Takan kàti Petu'.

¹⁸ Takan kùu yakan va ma ndian chìnuni ìyo ñuu Jerusalén ora chīni na ña kā'an Petu', ta ma ora ikani taxiin kīndoo na. Ta ikan jan chi'in ma tu'un te'en kīcha'a na jàka'nu na Ndioo:

—Nduva'a kuu va'ani ti Ndioo juuni cha chā'a ra nuu ma ndian yūvi judíu takua chā'a ra nuu yo ndia. Vati juuni ndiakan cha jāña na ma kuati jà'a na ta kī'vi na iti' kuà'an Jesuu, ti ikan ni koo na endeeni chi'in Racha'nu Ndioo —kàti na.

Kì'vi kua'a' ñivi ìyo ñuu Antioquía iti' kuà'an Racha'nu Jesuu

¹⁹ Takan kùu yakan va ora cha yā'a ña chī'í ma Esteban, tajan kīcha'a na jànde'e na tundo'o ta jàkunu na ma ñivi chìnuni tu'un Racha'nu Jesuu. Ta ìyo ndian chīnu kuà'an iti' ñu'u' Fenicia, ñu'u' Chipre, ta ñuu Antioquía. Ta tandi'i ma ñu'u' ikan kàtitu'un na ma tu'un Racha'nu Jesuu, va nuu ñivi judíuni, kàtitu'un na yi. ²⁰ Va ìyo ndra chìnuni ìyo ñu'u' Chipre ta ñuu Cirene, ña chāa ndra ma ñuu Antioquía. Ta ikan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra

tu'un Racha'nu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi yüvi judíu ndia. ²¹ Yakan va tìndee Racha'nu Ndioo ndra chi'in ndatu ra. Ta takan kûu ora chînu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu na, kua'a' na ndākoo ndio na ma ña kini jà'a na niku. Tajan kīcha'a ndio na chìnuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu ta kì'vi na iti' kuà'an ra.

²² Yakan va ma ñivi chìnuni ìyo ñuu Jerusalén, ora chìto na tandi'i ña kûu iti' ñuu Antioquía, tajan tāchi ndio na Bernabé na ku'un ra ma ñuu ikan. ²³ Tajan ora chāa Bernabé ma ñuu ikan, ta ndē'e ra naja kua nī'i ma ñivi ikan ma ñamani Ndioo, ta nduva'a kuii chisii ra ora ndē'e ra yi. Tajan kīcha'a ra chùndayu'u ra na, ta ikan jan nāka'an ra chi'in na ña na chinuni na chi'in ndisaa anima na ma tu'un Jesuu, ta koto ndākoo na yi. ²⁴ Vati Bernabé kùu ra iin ra va'a, ta ya'a ìyo Tati Í Ndioo chi'in ra, ta chìnuni va'a ra tu'un Jesuu. Takan kûu ta ma ora ikan kua'a' va'a ma ñivi kīcha'a na chìnuni na tu'un ma Racha'nu Jesuu. ²⁵ Ta ora cha yā'a ña kûu takan, tajan Bernabé kēe ra kuà'an ra kuà'anduku ra Saulu ñuu Tarsu. ²⁶ Ta ora nāta'an ra ra, tajan ndāka ndiko ra ra kīchaa ra iti' ñuu Antioquía. Ta ikan chīyo ndra iin kuiya nii ma veñu'u ndian chìnuni ikan, ña jàna'a ndra nuu kua'a' ñivi. Yakan va ñuu Antioquía kùu ma ñuu nunuu ña nī'i ndra kùu tatun Jesuu ma sivi: cristianos.

²⁷ Takan kûu ta ma tiempu ikan iin ndra kà'an tu'un yu'u Ndioo, kēe ndra ñuu Jerusalén ta kuà'an ndra ñuu Antioquía ndia. ²⁸ Ta iin ra kuà'an chi'in ndra, ra nàni Agabo. Rakan

chūndaa ra ti ma Tati Í Ndioo kā'an chi'in ra ña na kundaa ra, ta kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu ma ñivi ña ni koo kua'a' tama' ndisaa ñuu ñuñivi. Takan kūu yi takua kā'an ra ora chíyo rey nàni Claudiu tiñu ñuu Roma. ²⁹ Yakan va ma ñivi chìnuni ìyo ñuu Antioquía, jāndo'iin tu'un na ña ni tindee na ma ndian chìnuni ìyo ñu'u' Judea chi'in ita'vi xu'un', ma naja kua kùuni maa na, tajan tāchi ndio na yi nuu na. ³⁰ Ta ma xu'un' ña kūti'vi jā'a na, tāchi na yi chi'in Bernabé ta Saulu na kundaka ndra yi nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni ñu'u' Judea.

12

Nuu chí'í Jandiau, ta nuu kì'vi Petu' vekaa

¹ Takan kūu ta ma tiempu ikan ma ra Rey Herode kīcha'a ra tìin ra ta jàti'ini ra chi'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. ² Ta ikan tāchi ra na kuka'ni na ma Jandiau, ra yani Xuva chi'in machiti. ³ Va tava ndē'e ndio ra ña chīsii ma ñivi judíu ña jà'a ra takan, yakan va juuni tìin ndio ra Petu' ndia. Ña'a kūu ora kuu yi kivi viko pakua, kivi chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan iya. ⁴ Yakan va ora cha yā'a tìin ra ma Petu', tajan tī'i ndio Herode ra vekaa. Ta ma vekaa ikan, ti ìyo kumi ta'an grupu ma jandaru ña kùmi ndra ra. Ta ma ndi kumi grupu ma jandaru ìyo kumi ta'an ndra ta'ii'iin yi. Ta ma Herode ti chànini ra jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu nda kati ya'a ji'na viko Pakua, tajan ka'ni ra ra. ⁵ Yakan va Petu' indii ra vekaa, ta ma ndra jandaru kūmi va'a ndra ra. Ta ma

ndian chìnuni tu'un Jesuu, töve jàña na kà'an na chi'in Ndioo cha'a' ra.

Ndioo jàkakú ra Petu' tichi vekaa

⁶ Takan kūu ta juuni ma chanikuaa ña ni tuvi inga kivi, ni tavani'i Herode ma Petu' vekaa ti ni jana'a ra ra nuu ma ñivi ñuu ora ikan. Takan kūu ta ma Petu' kixi ra kàndii ra tañu uvi ta'an jandaru ña ndikun ra chi'in karena, ta tiá ndra ka'iin kùmi yuvekaa. ⁷ Ta nunuuni kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo yatin xiin ra nuu kàndii ra kixi ra. Tajan ikan kēta iin ñu'ú tichi ma vekaa, ta iin tachani jà'a yi. Ta ikan jan kāni nda'a' yi ma chata Petu' nuu kàndii ra. Ta kīcha'a yi kà'an yi te'en chi'in ra:

—¡Ndakoo yo'o, Petu'! —kàti yi.

Tajan juuni ma ora kà'an ma tati takan chi'in ra, ta ndāchi ni ma karena ña ndikun nda'a' ra.

⁸ Ta ikan jan te'en nāka'an ma tati chi'in ra:

—¡Ku'un ja'maun ta ti'i ndicha cha'un ta kichiun chatai! —kàti yi.

Tajan takan jà'a ma Petu' yi. ⁹ Ta ikan kēe ndio ra kuà'an ra chata ma tati. Ta ma Petu', ti tüvi chito ra tu ma tiñu jà'a ma tati ikan kùu yi iin ña ndicha, a töve. Chito ra a ña chàni ndoso ra kùu ña ndè'e ra ma tati ikan. ¹⁰ Takan kūu ta ikan jan yā'a ndra ninduvi nuu ka'iin ma ndra jandaru kùmi ndra. Ta ora chāa ndra iin nuu ìyo yuvekaa ña ìyo nduku iti' yu'u kai. Tajan ikan nūna maa yi, ta ikan jan yā'a ndio Petu' chi'in ma tati. Yakan va ora cha chīka ma tati iin kai chi'in ma Petu', tajan ndākoo ma'iin ndio yi ra. ¹¹ Takan kūu ta ora kīcha'a ma Petu' chàku'uni ra, tajan te'en kīcha'a ra chànini ra:

—Vitin va cha ch̀ito kachin yo, ti ndicha kuu ña ma Racha'nu, t̄achi ra tati ra ña na jakakú yi yo nda'a' Herode ta nuu ndisaa ña k̀uni ma ñivi judíu ja'a na chi'o. —Takan ch̀anini Petu' chi'in juuni maa ra.

¹² Yakan va ora cha yā'a ña chā'a ndio ma Petu' kuenda cha'a' yi. Ta ikan jan kēe ndio ra kuà'an ra ve'e ña ǹani Ndiya, ma'á ra ǹani Xuva ña juuni ǹani Marku ndia. Ta ikan ti ka'̀in ti'vi kua'a' ndian ch̀inuni ña k̀an na chi'in Ndioo. ¹³ Yakan va ora chāa Petu' ma yuve'e ve'an ña ìyo nduku iti' kai, ta kīcha'a ra j̀akate'e ra yi. Ta ikan kēta iin ñayoko ña ǹani Rode kuànde'an yo k̀u ma ra j̀akate'e ma yuve'e. ¹⁴ Tajan ora chāa ña ma yuve'e, ta nākotoan ña tati Petu' k̀u yi. Tajan nduva'a kuu ch̀isian ña ni yuve'e nī chaku'unia nuna ña nuu ra. Ta ikan jan k̀andakunu ndioan kuàkatitu'an nuu ma ñivi ka'̀in ma tichi ve'e. Ta k̀atian ti Petu' k̀u ma ra ndaa ma yuve'e. ¹⁵ Tajan te'en nāka'an ma ñivi ikan chi'an:

—¿A t̄ivi xiniun ña k̀un takan? —k̀ati na.

Ta yakan k̀an tukuan ti ña ndicha k̀u ma ña k̀an ña. Va ma ñivi ikan te'en nāka'an tuku na chi'an:

—Na yūvi ra k̀u ra ti animani ra k̀u ma ña ch̀akunuu —k̀ati na.

¹⁶ Takan k̀u ta ma Petu' ti juuni k̀an ga ra tiaga ndaa ra ma yuve'e. Tajan ora nūna ndio na ma yuve'e, ta ora ndē'e na ra ndava yū'vi na. ¹⁷ Tajan ma Petu' kīcha'a j̀anda'a ra nuu na, ikan na kutaxin na. Ta ikan jan k̀an ra chi'in na naja k̀u yi ña j̀akakú Racha'nu ra

nuu indii ra tichi vekaa. Tajan te'en kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra:

—Na ku'un ndo kukatitu'un ndo ña'a nuu Jandiau chi'in nuu ndisaa ndian chìnuni tu'un Jesuu —kàti ra.

Takan kūu ta ora chinu kà'an Petu' takan, tajan kēe ra kuà'an ra inga ñuu.

¹⁸ Ta ora kundichin tajan ya'a yū'vi ndra jandaru ta kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra, ti tōve nī chito ndra nayi jā'a ña tüva ma Petu'. ¹⁹ Yakan va ma ora ikan tāchi ma Herode na kunanduku inga ndra ma Petu'. Va tōve nī kuu nata'an ndra ra. Yakan va tāchi ra ña na kuka'ni ndra ma ndra jandaru jàkuenda ma vekaa niku. Ti naja ndē'eni ndra ña kākú ma Petu' ma vekaa. Ta ora yā'a yi tajan kēe Rey Herode ma ñu'u' Judea, ta kuà'an ra iti' ñuu Cesarea iin tiempu.

Nuu chì'í Herode

²⁰ Takan kūu ta ya'a kūxaan Rey Herode chi'in ñivi ìyo ñuu Tiro ta ñuu Sidón. Ta ikan jan jāndo'iin tu'un ñivi ñuu ikan, tajan chāa ndio na vetiñu ti kùuni na natu'un na chi'in ra. Va kā'an na ji'na chi'in iin ra nàni Blastu, ra jà'a tiñu nuu ma Herode. Ta chīka na nuu Blastu ña na ndakan ra iin tiempu nuu ma rey ña kuu kuti'vi na chi'in ra, ikan na kuu jandomani ra ma kuati na, ti nda'a' ma rey ikan nì'i na tandi'i ma ndayu chiniñu'u na kachi na ma ñuu na. Ta Blastu jānuna ra ra ma kivi ikan. ²¹ Ta ora kēta ma kivi ña jānuna ra ra, tajan kēta ndio ma Herode, ña ñù'u ra iin ja'ma nduva'a kuii vii ña chàku'un ma ndra kùu rey. Ta ikan chūnandi

ra ma nuu chà'nda ra tiñu. Tajan kīcha'a ra kà'an ra ma junta chi'in ma ñivi ka'iin ti'vi ma nuu ra. ²² Takan kūu va ma ñivi ikan, te'en kīcha'a na kànachaa na:

—Ma ra kà'an i'ya yüvi iin ra'ii kùu ra, ti iin ndioo kùu ra —kàti na.

²³ Tajan juuni ma ora ikani iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo, jātakue'e yi ra, vati töve nī jaka'nu ra Ndioo ti töve kà'an ra ña töve ndicha ña kà'an ñivi cha'a' ra takan. Ta ikan chī'í ra jà'a ña chàchi tindaku ra.

²⁴ Takan kūu ta ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ma ñivi chìnuni, vi'a chī-takuati yi nda nikuuni. ²⁵ Yakan va ora jāchinu Bernabé chi'in Saulu ma tiñu jà'a ndra, tajan kēe ndiko ndra ñuu Jerusalén, tajan kuà'an ndio ndra ñuu Antioquía chi'in iin ra nàni Xuva ña juuni nàni Marku ndia.

13

Bernabé chi'in Saulu, jàtiñu ndra kuenda Racha'nu Ndioo

¹ Ma tañu ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Antioquía, ikan ka'iin ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chi'in ndra kùu matru. Ta ndrakan te'en nàni ndra: Bernabé, chi'in ra tuun nàni Simón, chi'in Luciu ra ñu'u' Cirene, chi'in Manaén ma ra indukuni chā'nu chi'in Herode ra kùu kalecha'nu ñu'u' Galilea. Ta juuni ikan, ndaa Saulu ndia. ² Ta ikan kēta iin kivi kūti'vi ma ñivi ña ndita yu'u na ña jàka'nu na Ndioo. Ta ikan te'en nāka'an ma Tati Í Ndioo chi'in ma ñivi ikan:

—Na tavani'i siin ndo Bernabé chi'in Saulu kuenda ma tiñu káčhìn ndra ña ìyo yi ña ja'a ndra —kàti yi.

³ Yakan va ora cha yā'a ña kā'an ma ndian ka'ìin ti'vi ikan chi'in Ndioo ta ndíta yu'u na, ta ikan jan jündii na nda'a na xini Bernabé chi'in Saulu. Ta kēe ndio ndra kàcha'an ndra.

Bernabé chi'in Saulu kàtitu'un ndra tu'un Jesuu ñu'u' Chipre

⁴ Yakan va ma Tati Í Ndioo tāchi ndio ndra na kàtitu'un ndra tu'un Jesuu, va ji'na yā'a ndra ñuu nàni Seleucia. Ta ikan kī'vi ndra iin varku, tajan chāa ndra ñu'u' Chipre iin ñu'u' kàndii tichi tañu'u. ⁵ Yakan va ora chāa ndra ma yu'u tañu'u ñuu Salamina chi'in varku, ta ikan kīcha'a ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a Racha'nu Ndioo tichi ta'ii'iin veñu'u ñivi judíu ñu'u' ikan. Ta juuni kuà'an Xuva chi'in ndra ña tìndee ra ndra ndia.

⁶ Ta ikan chākunuu ndra tandi'i ñu'u' ikan, nda kati chāa ndra iin ñuu nàni Pafos. Ta ikan nāta'an ndra iin randuvi. Ta rakan ti iin ra judíu kuu ra, ta nàni ra Barjesuu. Ta kàti ra ti tu'un Ndioo kàtitu'un ra ndia, va tüvi ndicha. ⁷ Ta ma randuvi ikan nàndi ra chi'in ra kuu kalecha'nu nàni Sergiu Paulu. Ta ma ra kalecha'nu ikan, ti ya'a ìyo chinituni ra, yakan va tāchi ra iin tatun ra na kuki'in ra Bernabé ta Saulu, vati kùuni ra taso'o ra tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndra ndia. ⁸ Ta ora chāa ndra nuu ndaa ra, ta ma randuvi Barjesuu, ra juuni nàni Elimas chi'in tu'un griegu, kīcha'a ra kànita'an yu'u ra chi'in ndra ti kùuni ra na taso'o ma kalecha'nu ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un ndra,

ti koto indukuni chinuni ra tu'un Jesuu ndia. ⁹ Takan kũu ta ikan ma Saulu ti juuni nàni ra Paulu, ta ya'a iyo Tati Lí Ndioo chi'in ra, tajan ndē'e kachin va'a ra nuu ma randuvi nàndi ikan. ¹⁰ Ta te'en nāka'an ma Paulu chi'in ra:

—Ra vata, ra kini, ta ra se'e kui'na kũun, ti kũuniun nde'un ma ña va'a. ¿Ta naja chàta'aniun keña'un ma ñivi chi'in ma tu'un vata kàtitu'un, ta tũvi chà'un ña na ki'vi na iti' Ndioo? ¹¹ Yakan va vitin ni jande'e Ndioo tundo'o ñun iin tiempu. Ta na tũva kuu nde'un ti ni kukuaun nda ma ñu'ú nikandii kũu ga nde'un ndia —kàti Paulu chi'in ra.

Ta ma ora ikani ndōkuaá ra. Ta ikan kīcha'a ra nànduku nda'a' ra yo kundaka ra ve'e ra ti kuaá ra. ¹² Ta ora ndē'e ma kalecha'nu ña kũu chi'in ma randuvi, ta ma ora ikani kīcha'a ra chìnuni ra tu'un Racha'nu Jesuu, ti ndava kuà'an tati ra ora chīto ra ña chi'in kua'a' ndatu jàna'a ndra tu'un Jesuu.

Paulu chi'in Bernabé, chàa ndra ñuu Antioquía ñuu kàndii yatini ñu'u' Pisidia

¹³ Paulu chi'in ndra meru ra kī'vi ndra tichi varku ma ñuu nàni Pafos. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra ñuu Perge, ti ma ñuu ikan kàndii yi ñu'u' Panfilia. Va Xuva Marku ndākoo ra ndra, ta chikoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén. ¹⁴ Ta ora chāa ndra ma ñuu Perge, tajan nũu ndio ndra ma varku ikan. Ta ikan kuà'an ndra nda ñuu Antioquía, ñuu kàndii yatin ñu'u' Pisidia. Ta ma kivi nĩndee ñivi judíu, kī'vi ndra ma veñu'u na, ta chũnandi ndra ma ikan. ¹⁵ Yakan va ora cha yā'a jākua'a ma ndra vika ma tichi ma veñu'u ikan ma tu'un

Ley Ndioo chi'in tu'un t̄aa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u ra taji'na, ta ikan kīcha'a ch̀katu'un ndra vika ikan nuu Paulu chi'in meru ra tuva kuu katitu'un ndra iin tu'un. Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani, j̄na'a ndo tuva iyo iin ña kùuni ndo ka'an ndo tuva kùuni ndo ña j̀kuninaa ndo ma ñivi, kuu ka'an ndo yi vitin!
—kàti ndra.

¹⁶ Tajan ma ora ikani ch̀ndaa Paulu ta j̄anda'a ra nuu ma ñivi, ikan na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en nāka'an ndio ra:

—Ndyo'o ndra judíu kuni va'a ndo ña ni ka'in. Ta juuni ndra yüvi judíu, ndra t̄ñu'u Ndioo. ¹⁷ Ma Ndioo ñuu Israel, k̄achin ma ndian judíu kuu ñivio chiyo taji'na. Ta j̄a'a ra iin ñuu ka'nu chi'in ma ñivi ikan, ora juuni iyo ga na ma ñu'u' Egiptu. Vati ma ñu'u' ikan ti yüvi ñu'u' na kuu yi. Ta ikan t̄ava ndio ra na ñu'u' Egiptu chi'in ndatu ra.

¹⁸ 'Yakan va uvi xiko kuiya k̄umi Ndioo na ta j̄andeeni ra ma ña j̄a'a ñivio ña ch̄iyo na tatiempu tichi ku'u nuu ch̀kunuu na. ¹⁹ Ta ikan Ndioo k̄uta'an ra chi'in ma ndian kuu ñivio taji'na, na ki'vi na ñu'u' Canaán. Ta ikan na ka'ni na tandi'i ñivi iyo ndi ucha ñuu ikan. Yakan va, takan j̄a'a na, ikan na kuu ni'i na ma ñu'u' ch̄a'a Ndioo nuu na, ta ikan na kuu yi ñu'u' maa na. ²⁰ Ta ndisaa ña'a k̄uu yi tichi iin kumi cientu uvi xiko uchi kuiya.

'Ta tichi ma tiempu ikan, juuni ch̄a'a Ndioo iin ndra vesi, ndra j̀kutuni t̄ñu nuu na. Takan k̄uu nda kati k̄eta kuiya ch̄iyo Samuel, ra kà'an

chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na. ²¹ Ta ikan chikan na iin ra kùu rey ña ka'nda tiñu nuu na. Ta Ndioo chā'a ra tiñu ikan, nuu ra nàni Saulu ra se'e Cis. Ta Saulu ti iin ra kichi tata Benjamín kùu ra, ta chā'nda ra tiñu uvi xiko kuiya. ²² Ta tiá iti' nuu, nāmaa Ndioo ma tiñu jà'a Saulu ña kùu ra rey. Ta ikan chā'a ndio ra ma tiñu rey nuu inga ra nàni David. Takan kùu ta te'en nāka'an Ndioo kuenda ma racha'nu David: “Ya'a kùunì nde'i David ra se'e Isái, ti jà'a ra ma ndisaa ña kùunì ña na ja'a ra.” Takan kàti Ndioo.

²³ 'Ta Jesuu kichi ra tata David ña na kuu ra ra tachi Ndioo ña na jakakú ra ñivi ñuu Israel tava chā'a Ndioo tu'un nuu ma ñivi ti takan ni kuu. ²⁴ Yakan va ora takāaga kichi Jesuu, kātitu'un Xuva tu'un ra nuu ndisaa ñuu Israel. Ta kati ra chi'in na ti iyo yi ña kunduta na ta juuni iyo yi ña ndakoo na iti' kini kuà'an na ta ki'vi na iti' Ndioo. ²⁵ Yakan va ora chani kuu Xuva tiñu ña chā'a Ndioo nuu ra, ta kati ra nuu ma ñivi ña yuvi ra Cristu kùu ra takua chànini na. Ta juuni kā'an ra: “Ti ma ra kùu Cristu, ni kichi ra tiá iti' nuu. Ta kuenda ra, ti iin ra tüvi iñu'u kùu, vaji na ndachì ma ndichan indii cha'a ra, ti nduva'a kuii ka'nu ga ra ta iyo ga ndatu ra kua yu'u”, kati Xuva.

²⁶ 'Yakan va ndyo'o yanì, ndian kùu ñivi judíu, tata Abraham, ta juuni ndyo'o ndian yuvi judíu ña tiñu'u Racha'nu Ndioo, Ndioo kùu ma ra tachi yu'u ña na katitu'in ma tu'un i'ya nuu ndo, ikan na kuu kakú yo jà'a ra. ²⁷ Vati ma ndian iyo ñuu Jerusalén, chi'in ndra chà'nda tiñu nuu na, nì tui nakoto na ña Jesuu kùu

ra ña jàkakú ra yo. Ta ni töve nī kutunini va'a na ma tu'un Ndioo tãa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia, vaji nani kivi ora nindeo jàkua'a na yi tichi veñu'u na. Yakan va tīsokuati na chata Jesuu, ta ndō'iin tu'un na ña kàti na ña na kivi ra. Ta takan chīnu ma tu'un ña kà'an ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo ña ni kuu. ²⁸ Tajan chāka'an na nuu Ponciu Pilatu na ka'ni ra Jesuu chi'in ndra kùu jandaru ra, vaji tüvi nī nani'i na nī'iin kuati ña jā'a Jesuu ña iyo yi na kivi ra. ²⁹ Ta ikan ora cha chīnu ndisaa ma ña kà'an ma tutu Ndioo kuenda ra, ta ikan jan jānuu ndio ndra ra nuu kruu, tajjan kūchi ndio ndra ra. ³⁰ Va Ndioo jānataku ndiko ra ra tañu ndian ndí. ³¹ Ta kua'a' va'a kivi kēta Jesuu nuu ma ndra chā'an chi'in ra ñu'u' Galilea, ta nda ñuu Jerusalén. Ta vitin juuni ndrakan kùu ma ndra kà'an cha'a' Jesuu nuu ma ñivi vitin.

³² 'Ta vitin ndyu'u kùu ndi ña kàtitu'un ndi tu'un va'a i'ya nuu ndo. Ti ña'a kùu ma tu'un ña chā'a Ndioo nuu ma ndian kùu ñivio chīyo taji'na. ³³ Ta vitin cha jāchinu Ndioo ma tu'un i'ya nuu maa yo, ti tata ma ñivi chīyo taji'na kīchi yo. Ña'a jāchinu Ndioo ora cha nāta ku ra Se'e ra Jesuu, vati nuu ma tutu Salmu uvi, te'en kà'an Ndioo: "Yo'o kùu se'i, ta vitin kùu ma kivi ña kùu tataun yu'u", kàti yi. ³⁴ Vati Ndioo cha kàtitu'un ra ña ni janataku ndiko ra ma Jesuu, ikan na kù'ini ma kuñu ra, vati te'en kà'an ma tutu Ndioo cha'a' yi: "Nuu ndyo'o, ni jachinui ma tu'un ña chā'i nuu ma racha'nu David. Ta ma tu'un ikan ya'a ga íi yi ta ndaa yi",

kàti Ndioo. ³⁵ Ta juuni kà'an ma tu'un Ndioo ña: “Na kù'vaun ña ku'ini kuñu ma ra se'un ra ya'a ga í.” Takan kà'an iin Salmu ña tãa ma racha'nu David. ³⁶ Yakan va ndicha kuii ña ma racha'nu David, jã'a ra tiñu takua kùuni Ndioo nuu ma ñivio ora chīyo ra ma ñuñivi i'ya niku. Tajan chī'í ndio ra, ta kūchi ndio na ñunda'yu ra xiin nuu ñaña ma tatá ra. Ta ma kuñu ra kù'ini yi. ³⁷ Va ma kuñu ma ra jãnataku Ndioo, tüvi nī ku'ini yi. ³⁸ Yakan va ndyo'o ndra yanī, ìyo yi ña koto ndo ti cha'a' Jesuu ikan, Ndioo jãnaa ra ndisaa ma kuatio. ³⁹ Ta juuni cha'a' Jesuu kùu yi ña jãndondaa Ndioo anima ndisaa ndian chìnuni tu'un ra. Va töve kùu ndondaa anima yo cha'a' ña jãka'nu yo ma tutu Ley Ndioo tãa Moisés. ⁴⁰ Yakan va na ja'a ndo kuenda nuu ndo, ti koto ta'an ndo takua kà'an ma tutu tãa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo taji'na. Vati ma tutu tãa ndra te'en kà'an yi:

⁴¹ Na taso'o va'a ndyo'o ndian kà'an ti'ini chata tu'un kà'in.

Ta na yu'vi ndo, ti chani kuvi ndo.

Vati yu'u chani ja'i iin tiñu nduva'a kuii ka'nu ma kivi vitin ña juuni ìyo ga ndo.

Ta ma tiñu ni ja'i ya'a ndetiñu ña chìnuni ndo yi, vaji ìyo ndian katitu'un kàchin yi nuu ndo, kàti Ndioo.

—Yakan va ìkan chīnu ma tu'un nãtu'un Paulu tichi ma veñu'u ndian judíu ikan.

⁴² Ta ora kīcha'a Paulu chi'in meru ra, kèe ndra ma tichi veñu'u ikan, ta ikan iin ndra chīkan ndra nuu Paulu na kichi ra tichi una kivi ma kivi nindeo, ta kà'an ndiko ra ma tu'un

i'ya nuu na. ⁴³ Ta ikan ora cha chīnu ma junta jā'a na ma veñu'u ikan, ta ikan jan kua'a' ndian judíu chi'in ndian yūvi judíu ndian tīñu'u Ndioo, kīcha'a na tándikun ndio na kuà'an na chata Paulu chi'in Bernabé. Ta ikan Paulu chi'in Bernabé chūndayu'u ndra ma ñivi ikan, na ku'un na iti' kuà'an Ndioo ta na kumi va'a na ma ñamani ra, ña chà'a ra nuu na.

⁴⁴ Takan kūu ta ma una kivi sabadu ma kivi nindee na cha yati ndisaa ma ñivi ñuu Antioquía kūti'vi na ña kùuni na taso'o na ma tu'un Ndioo. ⁴⁵ Va ora ndē'e ma ñivi judíu ña ya'a kua'a' ñivi ka'ìn ma ikan, yakan va kīcha'a na tixin na ndè'e na ndra. Tajan kīcha'a na kà'an ndaa na ta kànduva'a na Paulu chi'in Bernabé. ⁴⁶ Yakan va töve kànuu Paulu chi'in Bernabé, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra nuu na:

—Ji'na kuii ìyo yi ña ka'an ndi tu'un Ndioo niku nuu ndyo'o ñivi judíu, vati takan kùu yi kuenda ndo. Va vitin ndè'i ña töve chìnuni ndo tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu ña kàtitu'un ndi nuu ndo, yakan va kùu koo ndo chi'in Ndioo endeeni, tuva takan. Ta vitin iti' nuu, va'aga ña kukatitu'un ndi ma tu'un i'ya nuu ñivi yūvi judíu. ⁴⁷ Vati ma Racha'nu te'en kā'an ra chi'in ndi ña jà'a ndi:

Tàchì ndo ña na jana'a ndo nuu ñivi yūvi judíu, ikan na chinuni na tu'in.

Vati indukuni kùu ña jàna'a ndo takua kùu ma ñu'ú ña jàndondichin iti' chìka yo.

Ta juuni na jana'a ndo nuu na ndava nda nuu ndi'i ñu'u' ñuñivi naja kua jà'i ña jàkakúina.

Takan kàti Racha'nu —kàti Paulu.

⁴⁸ Ta ora chīni ma ñivi yūvi judíu ma tu'un kā'an Paulu, ta nduva'a kuii chīsii na. Ta ikan kīcha'a na jàka'nu na Ndioo ta kà'an na ña ma tu'un Ndioo ya'a ga va'a yi. Tajan juuni ma ora ikani, ma ndisaa ma ndian kāchin Ndioo ña koo ndito chi'in ra indeeni kīcha'a na chìnuni na tu'un ra. ⁴⁹ Takan kūu ta tiempu ikan kīcha'a chitakuati ma tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu tandi'i ma ñu'u' ñuu ikan. ⁵⁰ Va ma ndian judíu chāka'an na chi'in iin ndracha'nu ñuu ikan ta chi'in iin ñivi ña'a iñu'u ña jàka'nu vi Ndioo, na kīcha'a vi ña jànde'e vi tundo'o Paulu chi'in Bernabé. Ta takan jā'a vi ña kūti'vi ñivi ñuu ikan, ña na jakunu na ndra ma ñuu ikan. ⁵¹ Yakan va ora tāvani'i na Paulu chi'in Bernabé iti' yu'u ñuu ikan, ta kīcha'a ndra jākisi ndra yuyaka ka'iin cha'a ndra. Ta chi'in ña jā'a ndra ikan jàna'a yi nuu na ña ya'a xaan ndè'e Ndioo cha'a' kuati ña jà'a na. Ta ikan jan kēe ndio ndra kuà'an ndra iti' ñuu nàni Iconiu. ⁵² Va ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesucristu nduva'a kuii chīsii na, ti ya'a ga ìyo Tati Íí Ndioo chi'in na.

14

Bernabé chi'in Paulu, chàa ndra ñuu Iconiu

¹ Takan kūu ta Paulu chi'in Bernabé kī'vi ndra tichi veñu'u ñivi judíu ña ndaa ñuu Iconiu. Ta ikan kīcha'a kàtitu'un ndra tu'un Jesuu nuu ma ñivi kūtu'vi ikan. Ta ikan kua'a' ñivi kīcha'a chìnuni tu'un ra, ndian judíu ta ndian yūvi judíu ndia. ² Va ma ndian judíu ña töve nī chinuni ma tu'un kà'an ndra, jākanuu ndra

xini kua'a' ndian yüvi judíu, ikan na kuxaan na chi'in ndian chìnuni. ³ Vaji takan kūu, Paulu chi'in Bernabé kua'a' tiempu chīyo ndra ma ñuu Iconiu, ta töve yù'vi ndra kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu. Ta juuni ma Ndioo chà'a ra nuu ndra ña jàna'a ndra nuu ma ñivi kua'a' ndatu ta seña ra ora kàtitu'un ndra, ikan na koto kachin na ti tu'un ndicha kùu ma ña chà'a ra chi'in ma ñamani ra. ⁴ Va ma ñivi ñuu ikan siin siin chànini na. Ti ìyo ndian kuà'an chiyo ndian judíu, ta inga na kuà'an chiyo ndra tatun Jesuu. ⁵ Yakan va iin ndian judíu chi'in iin ndian yüvi judíu jāndo'iin tu'un na chi'in ndra tiñu, ikan na jande'e ndra tundo'o ndra tatun Jesuu, ta kani ndra yuu chata ndra. ⁶ Yakan va ora chīto Paulu chi'in Bernabé ña takan ni ja'a na chi'in ndra, ta ikan chīnu ndra kuà'an ndra iti' ñuu Listra ta ñuu Derbe ña kàndii tichi ñu'u' Licaonia ta tandi'i ñuu ìyo yatini. ⁷ Ta ikan kuàkatitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Racha'nu Jesuu ikan.

Chi'in yuu, kàni na Paulu ñuu Listra

⁸ Ta ma ñuu Listra ikan ìyo ra cha'a pe'lu ña kùu kaka nda ora kāku ra. Ta ra'ya nàndi ra ikan ⁹ taso'o ra ma ña kà'an Paulu. Ta ora ndē'e Paulu ma ra cha'a pe'lu ikan, tajan nākuni ra ña ya'a ga chìnuni ra ña Ndioo kùu janda'a ra ra. ¹⁰ Yakan va te'en ni'i va'a nāka'an Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ikan na kuni tandi'i ma ñivi:

—¡Na ndetaun ta kundaa ndoun!

Ta ora kà'an Paulu te'en ta iin ndāvani ra ta chūndaa ra, juuni kīcha'a chàkunuu ra.

11 Yakan va ora ndē'e ma ñivi ña jā'a Paulu chi'in ma ra cha'a pe'lu, ta ikan kīcha'a na kà-nachaa na ña jàka'nu na Paulu chi'in Bernabé chi'in tu'un kà'an ndian ñuu Licaonia, ta te'en kà'an na:

—Ndioo ndra ìyo andivi, kīchaa ndra nuu ìyo yo. Ta kàa ndra takua kàa iin ndra'ii ìyo ñuñivi.

12 Yakan va kàti na ti Bernabé kùu ndioo nàni Zeus, ta Paulu kùu ndioo Hermes, vati kà'an ga ra tia kua Bernabé. 13 Yakan va ma ra sutu ña jàka'nu ndioo Zeus ìyo veñu'u ra iti' yu'u ñuu. Sutu ikan chāki'in ra kua'a' toro chi'in siki ña kùva'a chi'in ita vii ta chāa ra chi'in yi yatini yuve'e kora ikan. Vati ma sutu chi'in ma ñivi ikan kùuni na jaka'nu na ma ndra tatun Jesuu. Yakan va ni ka'ni na ma toro ta sokó na yi nuu ndra. 14 Va ora chīto Bernabé chi'in Paulu ma ña ni ja'a na kuenda ndra, ta ma ora ikani jānakaa ndra ja'ma ndra, ta yakan jàna'a yi ti na chāta'ani ndra ña jàka'nu ñivi ndra. Ta kāndakunu ndra ki'vi ndra tañu ma ñivi ikan, ta te'en kà'an ndra nuu na:

15 —¡Na jā'a ndo te'en! Ti yūvi Ndioo kùu ndi, va juuni ñivi kùu ndi takua kùu maa ndo ndia. Vati ndyu'u, vāchi ndi vāchi katitu'un ndi nuu ndo tu'un va'a cha'a' Jesuu. Yakan va ìyo yi ña na jaña ndo ña jàka'nu yutun íi ti yūvi Ndioo ndicha kùu yi. Ta na kicha'a ndo jaka'nu ndo ma Ndioo, ra ndito ndisaa tiempu, ra jātuvi andivi, chi'in ma ñu'u' ñuñivi, ta tañu'u ta ndisaa nakuyi ña ìyo tichi yi. 16 Vaji taji'na Ndioo chā'a ra ña na chinuni ma ñivi ma ndava kùuni maa na, 17 vati tükuii nī jaña ra ña

jàna'a ra nuu ñuñivi cha'a' tandi'i ña va'a ña jà'a ra, ti Ndioo ndicha kùu ra. Ti juuni Ndioo kùu ra ña jàkuun ra savi, ta chà'a ra ña na koo va'a ma itu. Ta juuni ra chà'a ña na koo kua'a' ma ña kacho ikan na sii kùunio, ti tüvi kumani ni'iin nakuyi nuu yo —kàti ndra.

¹⁸ Va vaji kàtitu'un ndra ma tu'un ikan, ta ma ñivi ikan, ti endee kùuni na jaña na ña ka'ni na ma toro ña ni sokó na nuu ndra. Va ma nuu ndi'i nia kùndee ndra jàndomani ndra ma ñivi, ña na jaña na ña sòkó na ri nuu ndra. ¹⁹ Ta ma ora ikan chāa iin ndra judíu òyo ñuu Antioquía, chí'in ndra judíu òyo ñuu Iconiu ndia. Ta ma ndrakan kīcha'a jàkanuu ndra xini ma ndian òyo ñuu ikan, ta jānini ndra na ña na kani na yuu chata Paulu. Ta ora chīnu tajan kēñu'u na Paulu iti' yu'u ñuu vati chānini na ña cha chí'í ra. ²⁰ Va ora kūti'vita'an ma ndian chìnuni tu'un Jesuu yatin nuu kàndii Paulu, ta ndēta ra ta kī'vi ndiko ra ma ñuu ikan. Ta inga kivi kēe ra kuà'an ra iti' ñuu Derbe chí'in Bernabé.

²¹ Yakan va ñuu Derbe, kàtitu'un ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu nuu ma ndian òyo ikan, tajan kī'vi kua'a' na kuà'an na iti' Jesuu. Ta ora yā'a ña'a kūu takan, tajan chīkoni'i ndiko ndra kuà'an ndra ñuu Listra, ñuu Iconiu, ta ñuu Antioquía. ²² Ta ndisaa ma ñuu i'ya, jāndomani ndra kua'a' ma ndian chìnuni tu'un Jesuu, ña na endee chinuni na ma tu'un ra, vaji ndè'e na tundo'o. Ta juuni kàti ndra nuu na ti ma kua òyo yi ña kuu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu, ji'na òyo yi ña nde'o kua'a' tundo'o. ²³ Ta juuni chā'a ndra tiñu nuu iin ndracha'nu, na kumi

ndra ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ña kùti'vi veñu'u ta'ii'iin ñuu. Ta ora cha yā'a kà'an ndra chi'in Ndioo ña ndita yu'u ndra, tajan chā'a ndra ndra nda'a' Racha'nu Ndioo, ra jàka'nu ndra, na ja'a ra kuenda tiñu jà'a ndra.

Paulu chi'in Bernabé kuà'an ndiko ndra ñuu Antioquía ña kàndii tichi ñu'u' Siria

²⁴ Takan kūu yakan va ji'na yā'a ndra ñu'u' Pisidia, tajan chāa ndra ma ñu'u' Panfilia. ²⁵ Yakan va ora chāa ndra ma ñu'u' ikan, tajan kīcha'a ndra kà'an ndra tu'un va'a cha'a' Jesuu ñuu Perge. Ta ikan kēe ndra ta kuà'an ndra iti' ñuu Atalia. ²⁶ Ta ñuu Atalia, kī'vi ndra iin varku ta kuànu'u ndiko ndra endeeni nda ñuu Antioquía. Ta ma iti' ñuu ikan kuu ma ñuu nuu tāchi ndra chìnuni tu'un Jesuu ndra tatiempu. Ta ma antea ña tāchi ndra ndra ji'na ga chīkan ndra ñamani nuu Ndioo cha'a' ma tiñu ni ja'a ndra niku. Ta vitin já chinu jā'a ndra ma tiñu ikan. ²⁷ Yakan va ora chāa ndra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kūti'vita'an ndra chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta ikan nūna kīcha'a ndra kàtitu'un ndra ndisaa ña jā'a ndra chi'in ndatu Ndioo, ta naja kua kīcha'a ra jākakú ra ñivi yūvi judíu, ti tava Ndioo, juuni kùuni ra ña ma ndian yūvi judíu na chinuni na ma tu'un ra ndia. ²⁸ Yakan va kua'a' tiempu kīndoo Paulu chi'in Bernabé ma ñuu Antioquía chi'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu ikan.

15

Ndra tatun Jesuu, jà'a ndra junta ñuu Jerusalén

¹ Takan kūu ta juuni ma tiempu ikan chāa iin ndra judíu chìnuni tu'un Jesuu ñuu Antioquía, ndra kīchi ñu'u' Judea. Ta ndrakan te'en nāka'an ndra chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu ndian iyo ñuu Antioquía: “Na kūu jakakú Ndioo ndo nuu kuati ndo, tu tüvi ji'na tà'nda ñii nuu ika ndo takua jāna'a Moisés nuu ndian judíu chíyo taji'na”, kàti ndra chi'in na.

² Tajan ora chīni Paulu chi'in Bernabé ma ña kā'an ndra tajan ni'i kīcha'a ndra kànita'an yu'u ndra chi'in ndra, va nī kuu jandondaa ndra yi ikan. Yakan va kāchin ma ndian chìnuni iyo ma ñuu ikan, Paulu chi'in Bernabé chi'in inga ndra chìnuni, na ku'un ndra ñuu Jerusalén kunatu'un ndra tiñu ikan chi'in ndra tatun Jesuu, ta chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu ikan.

³ Tajan tāchi ndio ma ndian chìnuni iyo ñuu Antioquía ndra. Yakan va ora kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñu'u' Fenicia ta ñu'u' Samaria. Yakan va tandi'i ma ñuu yà'a ndra kàtitu'un ndra naja kua ndàkoo ma ñivi yüvi judíu ma ña jāka'nu na niku, ta ndāki'in na iti' Jesuu. Ta ya'a ga chīsii ma ndian chìnuni ñuu ikan ora chīni na ma tiñu ka'nu Ndioo ña kàtitu'un ndra.

⁴ Ta ora chāa ndra ma ñuu Jerusalén ta ikan kūti'vita'an kua'a' ma ndian chìnuni chi'in ndra tatun Jesuu ta ndracha'nu chà'nda tiñu

ma veñu'u. Vati kùuni na taso'o na ma ña ni ka'an ndra. Ta ikan kātitu'un ndra nuu ma ñivi ikan ndisaa ña kūu ja'a Ndioo tandi'i ma ñuu nuu chākunuu ndra kātitu'un ndra tu'un Jesuu. ⁵ Va nuu ka'lin ti'vi ndra, ndēta iin ndra fariseu ña chìnuni tu'un Jesuu, ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra:

—Ndyo'o yani, ma ndra yūvi judíu ña chìnuni tu'un Jesuu, ìyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ndra. Tajan juuni ìyo yi ña ka'nda yo tiñu nuu ndisaa na, na jachi'in na ndisaa ña kà'an ma ley tãa Moisés taji'na —kàti ndra.

⁶ Ta ikan jan, kūti'vi ta'an ndio ma ndra tatun Jesuu chi'in ma ndracha'nu ikan ña ni jakua'a ndio ndra ma tu'un ikan, ikan na nani'i va'a ndra naja kua kuu ka'an kachin ndra yi nuu ndra cha'a' yi. ⁷ Ta ora cha ya'a kua'a' tiempu ña nàtu'un ta'an ndra cha'a' yi, tajan ndēta Petu' ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o yani, cha ch̀to va'a ndo, ti Ndioo kāchin ra yu'u tañu ndo, ikan na katitu'in nuu ndian yūvi judíu naja kua jakakú Jesuu na, ikan na chinuva'ani na tu'un ra ndia. ⁸ Ta Ndioo yati nākoto va'a ra naja kua ch̀nini ndisaa ñivi, yakan va jàna'a ra nuu na ña juuni kuu ki'vi na iti' ra ndia. Ta chā'a ra Tati Lí ra ña na koo yi chi'in na takua chā'a ra yi nuu yo ndia. ⁹ Yakan va inuu ndè'e Ndioo ndisaa yo, ti juuni jānaa ra kuati na cha'a' ma ña chìnuni na tu'un ra, ta takan jà'a ra chi'in yo ndia. ¹⁰ Ta naja kùuni ndo ja'a ndo ña jàna'a Ndioo nuu yo ña tūvi va'a yi, nde'o tu kuxaan ra chi'o. Na vā'a kà'an yo ña na ja'a na tandi'i ma ña kà'an Ley Ndioo

tāa Moisés. Vati ni maa yo kuu ja'a yo tandi'i ma ña kà'an yi. Ta ni ndian kuu ñivio chiyo taji'na kuu ja'a na yi ndia. ¹¹ Yakan va chito yo, ti kuu kakú yo jà'a ma ley ikan, va kàkú yo jà'a ma ñamani Racha'nu Jesuuni. Yakan va ndiakan juuni kuu kakú na jà'a ma ñamani ra ndia —kāti Petu'.

¹² Takan kuu ta ndisaa ma ndian ka'in ti'vi ma ikan, kīndoo taxiin na ora kīcha'a Bernabé chi'in Paulu kà'an ndra naja kua chā'a Racha'nu Ndioo ndatu ra nuu ndra ña jàna'a ndra seña ta ndatu ka'nu nuu ndian yuvi judíu.

¹³ Yakan va ora chīnu kà'an ndra, tajan ndēta Jandiau ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ndyo'o yanī, na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo: ¹⁴ Já kātitu'un Simón Petu' nuu yo naja kua jā'a Racha'nu Ndioo ña kī'in kuenda ra ma ñivi yuvi judíu ma cha'a' nunuu, ta kāchin ra ma tañu na kua'a' ñivi kuenda ra ña na kuu na ñivi ra, ikan na jaka'nu na ra.

¹⁵ Yakan va ndisaa ma ña kuu i'ya, indukuni kà'an yi chi'in ndisaa ma ña taa ma ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chíyo taji'na, vati ma tutu Ndioo ikan te'en kà'an yi:

¹⁶ Ora cha yā'a ndisaa ña'a, ni kichi inga cha'a'.

Ta ni kutaa ndikoi ve'e nuu chà'nda Rey David tiñu vati cha ndōtani yi.

Ta vaji ndōtani yi vitin, ta ni jandova'a ndikoi yi ta ni jandochai yi inga cha'a'.

Takan kāti Ndioo chi'in na,

17 ikan na nanduku tandi'i ma ñivi ma Racha'nu chito'o yo, nda ma ndian yüvi judíu ndia.

Vati ma ñivi ikan, kāchin Ndioo na ña na chinuni na tu'un ra, ikan na kuu na ñivi ra ndia.

18 Ta ma tu'un ikan chā'a ma Racha'nu yi nuu ma ndian chīyo taji'na, ikan na nakoto kachin kua'a' ñivi yi nda ndian chīyo taji'na, ta nda ndian ìyo ma tiempu vitin ndia.

Takan kà'an ma tutu Ndioo.

19 Yakan va yu'u, kàti ti ma ñivi yüvi judíu ña chinuni tu'un Ndioo na kuu ka'nda yo tiñu nuu na ña na ja'a na ndisaa ma ña kà'an tutu ley Ndioo ña tāa Moisés. Vati cha ndākoo na ndisaa ma ña jàka'nu na niku, ta vitin kuà'an na iti' Jesuu. 20 Yakan va ìyo yi ña taa yo iin tutu, ta tachio yi nuu na, na jachika na na nuu ndioo yutun í ña jàka'nu na niku, ta na jaña na ña kì'vi na chi'in ña'a' yüvi ñasi'i na ndia, ta takani ma ña'a ndia. Ta juuni na jaña na ña chàchi na ní ta sa'an kiti kà'a. 21 Vati nda taji'na ta nda vitin, ti ta'ii'in ñuu ìyo ndian kàtitu'un tu'un Ndioo tāa Moisés. Ta jàkua'a na yi nuu ma ñivi tichi veñu'u ndian judíu ta'ii'in kivi nindeo —kàti ra.

Tutu carta tāa ndracha'nu kuenda ndian yüvi judíu

22 Takan kuu tajan ndra tatun Jesuu chi'in ndracha'nu chi'in ndisaa ndian chìnuni, nātu'un na cha'a' yi ta ikan kāchin na uvi ta'an ndracha'nu, chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni tu'un Jesuu ikan, na ku'un ndra chi'in

Paulu ta Bernabé ñuu Antioquía. Ta ma ndra kāchin na, nàni ndra Sila chi'in Juda, ra juuni nàni ra Barsabás. ²³ Ta chi'in ndrakan tāchi ndracha'nu iin tutu ña na jakua'a ndra yi nuu ñivi ìyo nuu kuà'an ndra. Ta ma tutu ikan, te'en kà'an yi:

“Ndyu'u ndra kùu tatun Jesuu, chi'in ndracha'nu ndian chìnuni tu'un Jesuu, tāchi ndi iin saludu nuu ndyo'o yani, ndian kùu ñivi yūvi judíu ìyo ñuu Antioquía, ñu'u' Siria, ta ñu'u' Cilicia. ²⁴ Vati ch̀to ndi ti ìyo ndra kēe ma ñuu Jerusalén ña tūvi nī cha'a ndi ña kujana'a ndra nuu ndo. Ta ma tu'un kuàjana'a ndra nuu ndo ya'a ga jàkanuu yi xini ndo, ta tūva ch̀to ndo niyi ja'a ndo cha'a' ma tu'un kà'an ndra. ²⁵ Yakan va ndyu'u jāndo'iin tu'un ndi ta kùuni ndi ña tiá va'a, tu kachin ndi iin ndra ìyo tañu ndi, ikan na kunde'e ndra ndo chi'in ndra yanio Bernabé ta Paulu, ndra ya'a kùunio nde'o. ²⁶ Ta juuni Bernabé chi'in Paulu, cha chā'a ndra maa ndra na nde'e ndra kua'a' tundo'o cha'a' Racha'nu chito'o yo Jesucristu. ²⁷ Yakan va chi'in ndra'ya tāchi ndi Juda chi'in Sila ta nda'a ndra tutu i'ya, ikan na katitu'un kachin ndra nuu ndo ma tava kùuni yi ka'an yi. ²⁸ Ti takua ch̀nini Tati Lí Ndioo, ta ch̀nini maa ndi ña na kã'nda ga ndi tiá tiñu nuu ndo kua ma tiñu ka'nu ña te'en k̀titu'un ndi vitin: ²⁹ Ta na kãchi ga ndo sa'an kiti ch̀ni na ña sòkó na nuu ndioo yutun íí. Ta na kãchi ndo níí, ni sa'an kiti kã'a. Ta na kī'vi ndo chi'in ña'a' töve kùu ñasi'i ndo. Tatu jãña ndo jà'a ndo ndisaa ña'a, iin ña va'a kùu yi kuenda ndo

tuva ja'a ndo takan. Ta Ndioo na ja'íí ra ndo", kàti ndra nuu carta ña tàchi ndra.

³⁰ Takan kūu ta ora chīnu ma junta ma ñuu Jerusalén, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra ma ñuu Antioquía. Ta ora cha kūti'vi ma ñivi chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu ikan, tajan chā'a ndra ma tutu carta ña ndà'a ndra nuu na. ³¹ Takan kūu ta nduva'a kuii chīsii na, ora jākua'a ndra ma carta ikan. Vati chā'a yi tundeeni na. ³² Vati Juda chi'in Sila juuni ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndra, yakan va ch̀to ndra naja kua kà'an ndra chi'in ma ñivi. Ta jàmani ndra na chi'in kua'a' tu'un, vati chā'a ndra tundeeni nuu na. ³³ Ta ora chīnu kàtitu'un Sila chi'in Juda ma ña kà'an ma carta, tajan kīndoo ndra ikan tiá kua'a' tiempu. Ta ikan jan tachi ndiko ndian chìnuni ndra, na ku'un ndiko ndra nuu ma ndracha'nu tachi ndra ìyo ñuu Jerusalén. Va ji'na kà'an na nuu ndra te'en:

—Ndioo na jà'íí ra ndo ta na kumi va'a ra ndo ma iti' kuà'an ndo.

³⁴ Va chànini Sila ti va'a ga ña kīndoo ndra ñuu Antioquía tiá ga tiempu. ³⁵ Yakan va juuni kīndoo Paulu chi'in Bernabé chi'in inga tiá ndra ndia. Ta endee jàna'a ndra tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu ta kàtitu'un ndra yi nuu ma ñivi ìyo ikan.

Nuu kèsiin Paulu chi'in Bernabé

³⁶ Takan kūu ta ora yā'a kua'a' kivi tajan te'en nāka'an Paulu chi'in Bernabé:

—Na kunde'e ndiko yo ñivi chìnuni ìyo ndisaa ñuu nuu kātitu'un yo tu'un Racha'nu Jesuu niku. Nde'o naja kua ìyo na —kàti ra.

³⁷ Ta Bernabé, vati kùuni ra ña na ku'un Xuva Marku chi'in ndra, ³⁸ va Paulu nī cha'a ra ña ku'un ra chi'in ndra, vati Xuva ndākoo ra ndra ñuu Panfilia, ta tōva nī chakunuu ra jà'a ra ma tiñu Ndioo chi'in ndra. ³⁹ Yakan va kānita'an yu'u ndra, ta kēsiin ndio ndra. Tajan Bernabé kāchin ra Xuva. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Chipre chi'in varku. ⁴⁰ Ta Paulu kāchin ra ra nàni Sila. Tajan ma ndian chìnuni ìyo ñuu Antioquía, kīcha'a na kà'an na chi'in Ndioo na kumi ra iti' kuà'an ndra. Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàkatitu'un ndra tu'un Jesuu.

⁴¹ Ta ora chàkunuu Paulu chi'in Sila, tajan yā'a ndra jàmani ndra ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñu'u' Siria ta ñu'u' Cilicia ndia, ña na jandeeni ma ña chìnuni na.

16

Nàta'an Timoteu ma Paulu chi'in Sila

¹ Takan kūu ta Paulu chi'in Sila chāa ndra ñuu Derbe ta Listra. Ta ikan nāta'an ndra iin ra chìnuni tu'un Jesuu, ra nàni Timoteu. Ta rakan ti ma'á ra kùu iin ña judía, ña chìnuni tu'un Jesuu ndia. Ta tatá ra kùu iin ra griegu.

² Ta ndisaa ma ndian chìnuni ìyo ñuu Listra ta Iconiu kàti na ti iin ra va'a kùu Timoteu.

³ Yakan va Paulu kùuni ra ña na ku'un ra chi'in ra. Va juuni maa ra chānini ti ji'na ìyo yi ña ta'nda ñii nuu ika ra, ikan na kùxaan ndian judíu ìyo nuu kuà'an ndra. Vati ndisaa na cha

chìto ti tatá Timoteu kùu iin ra yüvi judíu. ⁴ Ta tandi'i ma ñuu nuu yà'a ndra, kàtitu'un ndra nuu ma ndian chìnuni cha'a' ma tu'un kà'an ma carta ña tãa ma ndra tatun Jesuu chi'in ndracha'nu chìnuni ñuu Jerusalén, na jachi'in na yi. ⁵ Yakan va ma ñivi ìyo ma veñu'u ta ñuu ta ñuu ikan, jàndeeni na chìnuni na tu'un Jesuu. Ta ta'ii'in kivi tiaga kua'a' na kīcha'a chìnuni.

Tichi xinda'vi Ndioo jànde'e ra nuu Paulu iin ra ñu'u' Macedonia

⁶ Takan kūu ta tava ma Tati Í Ndioo nī cha'a yi kàtitu'un ndra tu'un Ndioo ñu'u' Asia, yakan va yā'a ndra kuà'an ndra iti' ñu'u' Frigia ta ñu'u' Galacia. ⁷ Ta ikan chāa ndra raya nuu yà'a ñivi ora kuà'an na iti' ñu'u' Misia. Ta ikan kùuni ndra ku'un ndra iti' ñu'u' Bitinia, va ma Tati Í Jesuu, tüvi nī cha'a yi ña na ku'un ndra iti' ñu'u' ikan. ⁸ Yakan va yā'a ndra raya ñu'u' Misia tajan kuà'an ndra iti' ñu'u' ikan. Ta ikan chāa ndra yu'u tañu'u, yatin ñuu Troa. ⁹ Ta chanikuaa jānde'e Ndioo nuu Paulu iin ra ña ndaa ta ìyo ra ñu'u' Macedonia. Tajan rakan jānini ra Paulu ta te'en nāka'an ra chi'in ra: “¡Na kichiun ñu'u' Macedonia, nuu ìyo ndi ta tindeun ndi!”, kàti yi chi'in ra. ¹⁰ Ta ora yā'a ña ndē'e ra ma xinda'vi yakan, ta numini kīcha'a ndio ndi jàndova'a ndi ndatiñu ndi ña ni ku'un ndi iti' ñu'u' Macedonia, vati cha ch̀to va'a ndi ti Ndioo kāchin ra ndyu'u na ku'un ndi kukatitu'un ndi tu'un va'a kà'an cha'a' Jesuu iti' tikan.

Chàa Paulu chi'in Sila ñuu Filipu ña kàndii ñu'u' Macedonia

¹¹ Takan kūu ta ñuu Troa kī'vi ndi iin varku indeeni nda kati chaa ndi iin ñu'u' vali ña ìyo tichi tañu'u ña nàni Samotracia. Ta ora tuvi inga kivi tajan kī'vi ndiko ndi varku indeeni nda kati chāa ndi ñuu Neápolis. ¹² Tajan kēe ndi ñuu i'ya, ta kācha'an ndi ñuu Filipu. Ta ma ñuu Filipu ti iin ñuu ka'nuga kùu yi kuenda ndian Romanu. Ta juuni iin ñuu ka'nu kùu yi kuenda ñu'u' Macedonia. Ta ñuu ikan kīndoo ndi uvi uni kivi. ¹³ Ta ma kivi nindeo kēe ndi kuà'an ndi iti' yu'u ñuu nuu kàndii iin yuta. Vati ndyu'u kùuni ndi ti ikan kùu nuu kùti'vi ñivi judíu ña kà'an na chi'in Ndioo. Yakan va ora chāa ndi ma ikan ta chūnandi ndi ta ikan jan kīcha'a ndio ndi kà'an ndi tu'un va'a cha'a Jesuu chi'in ma ñivi ña'a kùti'vi ka'iin ikan. ¹⁴ Ta iin ña'a ndaa tañu ma ñivi ña'a' ikan, kùu ña nàni Lidia. Ta yakan ti ña ñuu Tiatira kùan ta iin ña jàka'nu Ndioo kùan ndia. Ta xìkoan ja'ma color ndaa, ña ya'a vii. Ta yakan ti nàndian tàsò'an ndisaa ma ña kà'an Paulu. Yakan va ora chīnian ndisaa ma ña kà'an ra, tajan Ndioo chā'a ra chinituni ra nuan, ta ikan kīcha'a ndioan chīnunan tu'un Jesuu. ¹⁵ Ta ikan kūnduta ndioan chi'in ndisaa ñivian ña ìyo ve'an. Ta ora cha yā'a kūnduta vi, tajan te'en kīcha'a kà'an ña ña jàninian ndi:

—Tu chànini ndo ña chīnuva'anì tu'un Jesuu, na ko'o ve'i ta kindoo ndo nindee ndo ma ikan —kàtian.

Takan kūu ña kēe ndio ndi kuà'an ndi ve'an.

Paulu jànda'a ra iin ñayoko ña ndo'o tati xaan

¹⁶ Iin kivi kēe ndi kàcha'an ndi iin nuu kùti'vi ñivi judíu ña kà'an na chi'in Ndioo. Ta tichi iti' kuà'an ndi nāta'an ndi iin ñayoko ña ndo'o tati xaan. Vati ma yakan chítóan ndanu vèchi ma ña ni ta'an yo iti' nuu jà'a yi. Ta jākanaa ña kua'a' xu'un' kuenda ma ndra chito'an jà'a ma ña chítóan. ¹⁷ Ta ma ora ikani tāndikuan chata Paulu ta juuni chi'in ndi ndia. Tajan kīcha'a kà'an ña, ta kānachaa ña ni'i va'a te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jà'a tiñu kuenda Ndioo ka'nu ga, ra iyo andivi. Ta kàtitu'un ndra nuu ndo naja kua kùu jà'a ndo ta kakú ndo —kàtian.

¹⁸ Ta ñayoko i'ya ti kua'a' kivi chākunuan kà'an ña te'en, yakan va chāa ndio iin kivi ña kūxnaan ndio ma Paulu. Ta te'en nāka'an ndio ra chi'in ma tati xaan ña indii ña:

—Chi'in ndatu Jesucristu kà'in ña na keun tichi kuñuan —kàti ra.

Tajan ora kà'an ma Paulu te'en, ta ma ora ikani kēe ndio yi ña.

¹⁹ Tajan ora chā'a ndio ma ndra chito'an kuenda ña na kūu ga jakanaa ndra xu'un' chi'an, tajan tīin ndio ndra Paulu chi'in Sila, ta kēñu'u ndra ndra ta chāndaka ndra ndra nuu ka'iin ndra vetiñu. ²⁰ Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ndra chi'in ndra:

—Ma ndra judíu i'ya ya'a jàkanuu ndra xini ñivi iyo ñuu yo. ²¹ Ta jànda'viña'a ndra ma ñivi ñuu yo chi'in ma tu'un chaa ña jàna'a ndra. Ta ndyu'u ti kūu ja'a ndi ma ña jàna'a ndra ti töve chà'a ma Ley Romanu ña jà'a ndi yi —kàti ndra.

22 Ta ikan jan ndisaa ma ñivi ndēta na ta kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ndra. Yakan va te'en nāka'an ma ndratiñu chi'in ma jandaru:

—Na tavani'i ndo ja'ma ndra ta na kani ndo ndra chi'in yutun kuiin —kàti ndra.

23 Ta ikan ora cha yā'a kāni nduva'a kuii ndra ndra, tajan tī'i ndra ndra tichi vekaa. Ta te'en nāka'an tuku ma ndratiñu chi'in ma ra jandaru kùmi vekaa:

—¡Na kumi va'un ndra! —kàti ndra.

24 Yakan va ora nāka'an ndra te'en chi'in ma ra kùmi vekaa, tajan tī'i ndio ra ndra iin tichi vekaa nuu xe'e ga. Ta ikan tī'i ra cha'a ndra iin tichi yavi vitu.

25 Va juuni ma chanikuaa kivi ikan, ìyo yi a java ñuu, ta ma ora ikan kà'an Paulu ta Sila chi'in Ndioo. Ta chīta ndra iin yaa ña jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan ndisaa ma ndra ka'iin tichi vekaa, chīni ndra ma ña jà'a ndra. 26 Ta ma ora ikani kīchi iin ña nduva'a kuii ni'i tàan, ña ndava ndāta ma chave'e chi'in pisu tichi vekaa. Yakan va ma ora ikani nūna ndisaa ma yuvekaa. Ta ndisaa ma ndian ka'iin tichi vekaa ndāchi ma karena ndikun ma vitu nuu ka'iin ma cha'a na. 27 Ta ikan ora ndākoo ma ra kùmi vekaa, ta ndē'e ra ña tandi'i yi nūna. Tajan tāva ra ma machiti ra ña ni ka'ni ra juuni maa ra, vati chānini ra ti ndisaa ma ndian ka'iin vekaa kākú na niku. 28 Va ora ndē'e Paulu ña takan ni ja'a ma jandaru, tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Na kā'niun juuni maun vati ndisaa ndi juuni ka'iin ndi i'ya —kàti Paulu chi'in ra.

²⁹ Ta ikan chīkan ma ra jandaru kùmi vekaa iin ñu'ú nuu ra meru ra. Ta ikan chīnu ra kī'vi ra tichi vekaa nuu indii Paulu ta Sila. Ta endee ndàyu ra cha'a' ña yu'vi ra, yakan va chūnandi chiti ra iti' cha'a ndra. ³⁰ Tajan tāvani'i ndio ra ndra ma tichi vekaa, ta te'en chīkatu'un ra nuu ndra:

—Ndyo'o xaa, ¿nayi ìyo yi ña ja'i ta kùu jakakú Ndioo yu'u nuu ma kuati jà'i? —kàti ra chi'in ndra.

³¹ Tajan te'en nāka'an ndra chi'in ma jandaru ikan:

—¡Na chinuniun tu'un Racha'nu Jesuu, ta kuu kakun chi'in ndisaa ñiviun ña ìyo ve'un jà'a ra! —kàti ndra.

³² Takan kūu ta kā'an ndra tu'un ma Racha'nu Jesuu nuu jandaru ikan ta nuu ndisaa ma ñivi ka'iin ve'e ra ndia. ³³ Ta juuni ma ora chanikuaa ikan, chāka ma ra jandaru Paulu chi'in Sila kuà'an ndra iin nuu kàndii iin yuta. Ta ikan nākata ra ma nuu tàkue'e ndra. Tajan Paulu chi'in Sila jākunduta ndio ndra ma jandaru ikan chi'in ndisaa ñivi ìyo ve'e ra. ³⁴ Yakan va ora cha yā'a kùnduta ra chi'in ñivi ra, tajan chāka ndio ra ndra kuà'an ndra ve'e ra. Ta ikan chā'a ra ña chàchi ndra. Yakan va maa ra chi'in ndisaa ñivi ra, nduva'a kuii chīsii vi ña kīcha'a vi chìnuni vi tu'un Racha'nu Ndioo.

³⁵ Ta ora kùndichin inga kivi ma ndra kùu vesi tāchi ndra tatun kà'an nuu ma ra jandaru kùmi vekaa, ña na jaña ra Paulu chi'in Sila, ndra ka'iin tichi vekaa. ³⁶ Ta ikan jan te'en nāka'an ndio ma ra kùmi vekaa chi'in ma Paulu:

—Ma ndra kùu vesi, tāchi yu'u ña na jañai ndo. Yakan va cha kùu ku'un vii ndo ve'e ndo vitin —kàti ra.

³⁷ Tajan te'en nāka'an ndio ma Paulu chi'in ma ndra kùmi vekaa:

—Ndyu'u ndra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma. Kāni ndra ndi nuu ka'lin kua'a' ñivi, ta tī'i ndra ndi tichi vekaa i'ya. Ta tüvi nī ja'a ji'na ndra kuenda tuva kuati ndi kùu yi. ¡Ta vitin kùuni ndra tavani'i xe'e ndra ndi ikan nī'in ñivi nākoto na yi! ¡Va na kùu ja'a ndra yi takan! ¡Yakan va na kichi juuni maa ndra ta tava ndra ndi! —kàti ra.

³⁸ Ta ikan jan kēe ma ndra jandaru chākat-itu'un ndra nuu ma ndra kùu vesi ña chà'nda tiñu nuu ndra. Ta ora chito ndra ña ndra tatun Jesuu, kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ndra, ndava yū'vi ndra. ³⁹ Ta ikan kēe ndra kuàndakan ndra ñamani nuu Paulu ta Sila na jaka'nuni ndra ndra cha'a' ma ña jā'a ndra chi'in ndra. Tajan tāvani'i ndio ma ndra vesi ndra tichi vekaa. Ta jānini ndra ndra ña na kee ndra ma ñuu ikan. ⁴⁰ Yakan va ora kēe ndra ma vekaa, tajan kuà'an ndra nuu ndian chìnuni ka'lin ve'e Lidia. Ta ora chāa ndra ikan tajan chā'a ndra tundeeni nuu na. Ta ikan kēe ndio ndra kuà'an ndra inga ñuu.

17

Ñivi ñuu Tesalónica kàja'a na kuati

¹ Ma iti' kuà'an Paulu chi'in Sila yā'a ndra ñuu nàni Anfípolis, ta juuni yā'a ndra ñuu nàni Apolonia. Tajan chāa ndio ndra ñuu nàni Tesalónica, vati ikan iyo iin veñu'u ñivi judú.

² Ta ikan kī'vi Paulu ma tichi veñu'u ikan, kua takani jà'a ra ndisaa kivi nindee na. Uni sabadu jāna'a ra kua kà'an tutu Ndioo nuu na.

³ Ta chi'in tutu ikan kātitu'un ra nuu na ti ra kùu Cristu iyo yi ña nde'e ra tundo'o niku. Ta ora na ya'a ña kuvi ra ni natakú ndiko ra. Ora chīnu kā'an Paulu takan chi'in na, tajan te'en nāka'an ndiko ra:

—Juuni ma ra Jesuu ña kà'in nuu ndo, juuni rakan kùu ma Cristu, ra tāchi Ndioo ña jàkakú ra yo ndia.

⁴ Yakan va tiani ma ndian judú kīcha'a na chìnuni na tu'un Jesuu ña kà'an Paulu ta Sila, tajan ndō'iin ndio na chi'in ndra. Ta juuni iyo kua'a' ma ndian yūvi judú ña jàka'nu Ndioo, ta nda ñivi ña'a' cha'nu ya'a ga iñu'u ndia, juuni kīcha'a vi chìnuni vi tu'un Jesuu. ⁵ Va ma ndian judú ndian tüvi nī chinuni tu'un Jesuu nduva'a kuii kūxaan na ta tīxin na ña kī'vi iin ñivi na iti' Jesuu. Yakan va chāka'an na chi'in iin ndra kini kàchika kai na kīcha'a ndra kùvaa yu'u ndra ta na jakanuu ndra xini ma ñivi ñuu ikan, kàti ndra. Ta takan jā'a ndra, tajan ikan kēe ndio ndra chi'in inga ndian ñuu kuànduku na Paulu chi'in Sila ve'e Jasón, ti kùuni na tava na ndra ma tichi ve'e ra ta jana'a ndio na ndra nuu tūvi ñivi ka'iin ñuu ikan. ⁶ Va tava nī nata'an na ma Paulu ta Sila ve'e ma Jasón, yakan va maa ra tīin na. Ta juuni tīin na inga ndra chìnuni ña iyo ve'e ra. Ta kēñu'u ndio na ndra kuà'an na nuu ndra kùvetiñu. Ta ora chāa na ma vetiñu, tajan ma ndra judú ni'i va'a kīcha'a kà'an ndra chi'in ndra kùvetiñu te'en:

—Ndra'ya kùu ndra jàkanuu xini ñivi ìyo ñuñivi, ta vitin vèchi ndra i'ya, ti juuni kùuni ndra jakanuu ndra xinio ndia. ⁷ Ta Jasón kùu ra ña chā'a ra ve'e ra na koo ndra. Ta ndrakan tūva jachi'in ndra tu'un ley Rey César, ra chà'nda tiñu nuu yo, vati kàti ndra ña ìyo tuku inga ra kùu rey, ta rakan nàni ra Jesuu —kàti ndra.

⁸ Yakan va ora chīni ma ndra vetiñu chi'in ma ñivi ka'iin ikan ña kà'an ndra, yakan va tiaga kīcha'a na kùxaan na. ⁹ Ta jā'a na na tia'vi Jasón chi'in inga ñivi iin multa. Tajan ora tīa'vi ndio ndra yi ta jāña ndio ndra ndra.

Paulu chi'in Sila chàkatitu'un ndra tu'un Jesuu ñuu Berea

¹⁰ Ora cha kī'vi ma chanikuaa, numini tāchi ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ma Paulu chi'in Sila, na ku'un ndra iti' ñuu Berea. Ta ora chāa ndra ma ñuu ikan, ta kuàki'vi ndio ndra veñu'u ñivi judíu ñuu ikan. ¹¹ Ta ma ndian judíu ìyo ñuu i'ya tiá yati na kua ndian judíu ìyo ñuu Tesalónica, ti ya'a chīsii na ora kàtitu'un ndra tu'un cha'a' Jesuu nuu na. Ta jàkua'a na ma tutu Ndioo ndisaa kivi, nde'o tu ña ndicha kùu ma ña jàna'a ma Paulu nuu na. ¹² Yakan va kua'a' na kīcha'a chìnuni tu'un Jesuu, ta juuni kua'a' ndian yūvi judíu kīcha'a chìnuni na ndia, nda ma ndra'ii chi'in ñivi ña'a ya'a ga iñu'u ndia. ¹³ Va ora chīto ma ndian judíu ìyo ñuu Tesalónica ña juuni chàkunuu Paulu jàna'a ra tu'un Ndioo ñuu Berea, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra kuàjakanuu ndra xini ñivi ìyo ñuu ikan, ikan na kuxaan na nde'e na Paulu. ¹⁴ Va

ma ndian chìnuni tāchi na Paulu na kee ra numini ma ñuu ikan ta ku'un ra iti' yu'u tañu'u. Ta Sila ta Timoteunia ndōo ndra ma ñuu Berea. ¹⁵ Tajan ndisaa ma ndra chìnuni ña ndakata'an chi'in Paulu ku'à'an ndra chi'in ra nda ñuu Atenas. Ora chāa ndra ñuu Atenas, tajan Paulu tāchi ra ndra na ku'un ndiko ndra ñuu Berea kuka'an ndra nuu Sila ta Timoteu, na kichi numini ndra ma ñuu Atenas nuu ndaa ra. Yakan va kēe ndio ndra kuàkatitu'un ndra nuu Timoteu ta Sila.

Paulu chàkunuu ra ñuu Atenas

¹⁶ Takan kūu ta ikan Paulu ndātu ra Sila ta Timoteu ñuu Atenas. Yakan va ndanikuni ma nuu chàkunuu ra ñuu ikan, ndē'e ra ma ndioo yutum íí ña jà'a ñivini. Ta nda'vi kūuni ra ora ndē'e ra yi. ¹⁷ Yakan va tichi veñu'u ndian judíu nātu'un ta'an ra chi'in ñivi judíu, ta chi'in ñivi yūvi judíu ña jàka'nu Ndioo. Ta juuni nani kivi kànita'an yu'u ra cha'a' ña ndaa chi'in ñivi kùti'vi nuya'vi ndia. ¹⁸ Ta juuni ka'iin ndian jàkua'a jakuela epicúreos, chi'in ndian jàkua'a jakuela estoicos, te'en kīcha'a na kànita'an yu'u na chi'in Paulu:

—¿Nda tu'un kùu ña kà'an ra'ya ña ya'a kua'a' yu'u ra? —kàti na.

Ta inga na kà'an te'en:

—Ma ra'ya jà'a ra, ña kuàkatitu'un ra tu'un cha'a' ndioo ka'iin nuu chika, va kùu ndra ndioo töve nàkoto ndi. Takan jà'a ra najaka —kàti na.

Tu'un i'ya kā'an na, ti Paulu kàtitu'un ra tu'un cha'a' Jesucristu, naja nātaku ra tañu ndian ndíí. ¹⁹ Ta ikan tīin na ra, ta ku'à'an na

chi'in ra nuu ndaa ve'e nàni Areópago. Vati ikan kùti'vi na ora ch̀ini na iin tu'un chaa. Ta ora ch̀aa na ma ikan, ta te'en ch̀ikatu'un ndio na nuu Paulu:

—Kùuni ndi koto kachin ga ndi cha'a' ma tu'un chaa ña já chinu k̀atitu'un. ²⁰ Vati k̀atitu'un nuu ndi iin tu'un ña töve ch̀ito ndi. Yakan va kùuni ndi koto ndi niyi kùuni yi k̀a'an yi —k̀a'an na.

²¹ Takán kùu tajan ndisaa ma ndian ñuu Atenas chi'in ndian k̀ichi nuu chika ña ìyo ma ikan, jàkenaa na tiempuni chi'in ma ña nàtu'un na ta tàso'o na nda tu'un nikuuni ña kùu iin ña chaa kuenda na. ²² Ta ikan jan ndēta Paulu tañu ma ñivi ka'iin ve'e Areópago ikan, ta te'en nàka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ndian ñuu Atenas, vitin va cha ch̀itoi ti ndyo'o kùu ndian ya'a jàka'nu ndo ndioo ña ya'a ch̀inuni ndo, ²³ ti ora ch̀akunui tichi ñuu ndo, ikan ndē'i ndisaa ma yutun í ña jàka'nu ndo. Ta tañu ma ña jàka'nu ndo, ndē'i iin letra ma nuu naa ña te'en k̀a'an: “Kuenda iin Ndioo ña töve nàkoto yo.” Ta yu'u k̀atitu'in nuu ndo vitin cha'a' Ndioo ña jàka'nu ndo vaji töve nàkoto ndo ra. Juuni cha'a' yakan kùuni k̀atitu'in nuu ndo, ikan na chaa ndo koto kachin ga ndo naja kua k̀aa ra.

²⁴ 'Vati Ndioo ikan kùu ma ra j̀atuvu ñuñivi, ta tandi'i ña ìyo nuu yi. Ta juuni rakan kùu ra ña chà'nda tiñu nuu andivi ta nuu ñu'u' ñuñivi ndia. Ta töve ìyo ra tichi nì'iin veñu'u ña jà'a ñivini vati ìyo ra ndanikuni. ²⁵ Ta töve ch̀iniñu'u ra nì'iin ñivi jà'a tiñu nuu ra. Vati t̀uvi k̀umani nì'iin nakuyi nuu ra. Ta maa ra

kùu ra ña chà'a ra kivi koo yo, chi'in tati xità yo, ta tandi'i ña'a yo ña òyo.

²⁶ Vati chi'in iin ra'ii ni, jā'a ra ña tūvi tandi'i ñivi òyo ninii kuii ñu'u' ñuñivi, ikan na koo na ndisaa ma ñu'u' i'ya. Ta antea ña jātuvi Ndioo ñivi òyo ñuñivi cha kāchin ra naja kivi ni koo na nuu yi, ta juuni kāchin ra ndanu òyo yi ña koo na ndia. ²⁷ Takan jā'a Ndioo, ikan na nanduku ndicha yo ra nda kati nata'an yo ra, vati Ndioo tūvi chika òyo ra nuu ta'ii'in yo.

²⁸ Vati Ndioo jā'a ña òyo yo, ta jā'a ra ña kanda yo, ta juuni chà'a ra ña òyo ñandeo ndia, ikan na kuu koo ndito yo. Vati te'en tāa iin ra ñuu ndo iin tutu vii taji'na: “Se'e Ndioo kùu ndisaa yo.” ²⁹ Ndicha kuii ña takua kùu yo se'e Ndioo, yakan va tūvi òyo yi ña ka'an yo ña Ndioo kùu ra takua kàa iin yutun í ña oro, a iin ña plata, a iin ña kàa takua kàa iin yuu. Vati ndisaa yakan kùu ma ña vāchi ma chinitunini na, ta jā'a na yi chi'in nda'a' na takua kùuni maa na ndia.

³⁰ Vati Ndioo antea tūvi nī ti'i ra kuenda na ora tūvi chito na ma tu'un ra niku. Va vitin Ndioo chà'nda ra tiñu nuu ndo, ta nuu ndisaa ñivi òyo ñuñivi na ndakoo yo jā'a yo kuati ta na chikoni'o ku'un yo iti' kuà'an ra. ³¹ Vati Ndioo cha kāchin ra iin kivi ña ni jakutuni ra tiñu ndisaa ñivi. Ta ikan kàti ndaa ra nuu yo, yo jā'a ña va'a, ta yo tōve. Ta ndisaa ña'a Ndioo cha chā'a ña na ja'a Jesucristu yi. Vati rakan cha kāchin ra ra tatiempu. Ta ora jānataku Ndioo ra tañu ndian ndí, takan chā'a Ndioo ña nakoto kachin tandi'i ñivi ña kāchin ra Jesuu ña na ja'a ra ma tiñu ikan —kàti Paulu.

³² Takan kūu ta ora chīni na ña kā'an Paulu ña nātaku ndiko ñivi tañu ñivi ndií, iyo ndian kà'an ti'ini chata ra, ta iyo ndian kà'an te'en ndia:

—Ni taso'o ndiko ndi ma ña kà'un va nda inga tuku ora —kàti na chi'in ra.

³³ Yakan va kēe ndio ra ta kuà'an ra. ³⁴ Ta iyo ndian kīcha'a chìnuni tu'un Jesuu ña kà'an Paulu. Ta tañu ndian chìnuni ndaa iin ra ndiso tiñu vetiñu Areópago, ra nàni Dionisio. Ta juuni ndaa iin ña'a chìnuni ña nàni Dámaris chi'in inga tuku tiaga na ma ikan ndia.

18

Kuà'an Paulu ñuu Corintu

¹ Takan kūu ta Paulu, kēe ra ñuu Atenas, ta kuà'an ra iti' ñuu Corintu. ² Ta ora chāa ra ñuu Corintu ta ikan nāta'an ta'an ra chi'in iin ra judíu, ra nàni Aquila. Ta rakan ti ra ñu'u' Ponto kùu ra. Ta Aquila chi'in ñasi'i ra Priscila, takani cha iyo vi ma ñu'u' Italia niku. Ta kēe vi ma ñu'u' ikan vati ma ra kalecha'nu Claudiu, jākunu ra ndisaa ndian judíu ndian iyo ma ñu'u' ikan. Ta ikan já chāa ndio vi ñuu Corintu. Ta ikan Paulu kuà'an ra kuànde'e ra vi ma nuu iyo ve'e vi. ³ Ta ora chāa Paulu ve'e vi, ta kīcha'a ra jàva'a ra ve'e ja'ma chi'in vi ña ni xiko vi. Vati juuni chìto ra jà'a ra ma tiñu ikan ndia. Ta ikan kīndoo ra jàtiñu ra chi'in vi. ⁴ Ta ta'ii'iin kiyi nindeo Paulu chà'an ra ma veñu'u ndian judíu chàkatitu'un ra nuu na chi'in ndian yüvi judíu ndia, vati kùuni ra ña na chinuni na tu'un Jesucristu.

⁵ Takan kũu ta kēe Timoteu chi'in Sila ñu'u' Macedonia, ta chāa ndra ñuu nuu ìyo Paulu. Ta ikan chāa ndra ve'e nuu ìyo ra. Yakan va ora ndē'e Paulu ña chāa ndra, tajan kīcha'a ndio ra kàtitu'un ra nani kivi ma tu'un Jesuu nuu ma ñivi judíu, va jàna'a kachin ra nuu na ña Jesuu juuni kùu ra ma Cristu ra tāchi Ndioo ña na jakakú ra yo ndia. ⁶ Va ora kīcha'a ra kà'an ra te'en nuu na, tajan iin ndian judíu kīcha'a na kàyuni na chi'in ra ta kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ra. Yakan va Paulu kīcha'a ra jākisi ra ja'ma ra, ta kīcha'a ndio ra kà'an ra te'en chi'in na:

—Ora jànde'e Ndioo tundo'o nuu ndo na tūva ch̀toi ti yūva kuati yu'u kùu yi, vati cha kàtitu'in tu'un cha'a' Jesuu nuu ndo vaji tōve jàchi'in ndo yi. Yakan va vitin ta iti' nuu ni ku'un ndioi kukatitu'in tu'un i'ya nuu ñivi yūvi judíu —kàti Paulu.

⁷ Ta ora kēe ndio ra ma veñu'u ndian judíu ikan, ta kuà'an ndio ra ve'e iin ra nàni Ticio Justo, ta rakan ti iin ra jàka'nu Ndioo kùu ra ndia. Ta ìyo ve'e ra yatini xiin ma veñu'u ikan. ⁸ Ta iin ra nàni Crispo, ra chà'nda tiñu ma veñu'u ikan juuni kīcha'a ra ch̀nuni ra tu'un ma Racha'nu Jesucristu chi'in ndisaa ñivi ña ìyo ve'e ra. Ta kua'a' ñivi ñuu Corintu kīcha'a ch̀nuni ta k̀nduta na ora ch̀ini na ma tu'un va'a cha'a' Jesuu ndia. ⁹ Iin chanikuaa Paulu ndē'e ra Jesucristu takua ndē'o nakuyi tañu ñuma'na yo. Tajan te'en nāka'an Jesucristu chi'in ra:

—¡Na yū'viun! ¡Na katitu'un tiá tu'in nuu

tiaga ñivi! ¡Ta na jãñaun ña jàna'un yi nuu na!
¹⁰ Vati ìyoi chi'un, ta nĩ'iin na kũu jati'ini na
 chi'un a takue'un jà'a na, vati ìyo kua'a' ñivi
 mai ñuu i'ya ña kãchĩn —kàti ra.

¹¹ Takan kũu yakan va Paulu chĩyo ra iin
 kuiya java ma ñuu Corintu ña jàna'a ra tu'un
 Ndioo nuu ma ñivi ikan.

¹² Ta chãa iin kivi ña kĩ'vi ra nàni Galión
 chà'nda ra tiñu ñu'u' Acaya. Ta ma ñuu
 Corintu ti ìyo yi tichi ñu'u' Acaya ndia, tajan
 kũti'vi ta'an ndio ma ndian judíu, ta tiin ndio na
 Paulu. Ta chãndaka na ra nuu jàkutuni Galión
 tiñu, na jànde'e ra tundo'o ra. ¹³ Tajan te'en
 tiso ma ñivi kuati chata Paulu nuu ma Galión:

—Ra'ya, kũu ra jànda'viña'a ñivio. Ti kàti ra
 ti tüvi va'a ña jàka'nu ndi Ndioo takua kà'an
 ma tutu ley ña kà'an cha'a' ma niyi ìyo yi ña
 ja'a ndi —kàti na.

¹⁴ Takan kũu ta chani ka'an Paulu iin tu'un
 nuu ra niku ora nãka'an Galión iin tu'un i'ya
 nuu na:

—Ndyo'o ndian judíu, na kuni va'a ndo ña
 ni ka'in chi'in ndo. Tu ìyo iin ña kini a kuati
 ka'nu ña jã'a ra, tajan ìyo yi ña jakutuni yi, ¹⁵ va
 tava chã'i kuenda ña tìsokuati ndo ra cha'a' ma
 tu'un kã'ani ra chata tutu Ley chĩnuni ndyo'o
 ñivi judíu, yakan va na jandondaa maani ndo
 yi ti na kũuni ja'i yi —kàti ra.

¹⁶ Takan kũu tajan jãkunu Galión na tichi ma
 ve'e nuu tà'nda tiñu ikan. ¹⁷ Ta ikan tiin ndio
 ma ndian judíu ra nàni Sóstenes, ra chà'nda
 tiñu veñu'u judíu. Ta ikan jan nduva'a kuii
 kãni na ma Sóstenes nuu nde'e ma nuu nda
 vetiñu nuu chà'nda Galión ma tiñu ma ora

ikani. Va ma Galión, vaji ndē'e ra ma ña ndo'o ma Sóstenes, tüvi nī jachi'in ra ma ña jà'a na chi'in ra.

Cha'a' uni kīcha'a ndiko Paulu kuàkatitu'un ra tu'un Jesuu ora chāa ndiko ra ma ñuu Antioquía

¹⁸ Takan kūu ta Paulu kīndooga ra kua'a' kivi ma ñuu Corintu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ra kà'an ndio ra chi'in ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ña ni ku'un ra. Ta ikan jan tīin ndio Paulu iin varku. Ta kēe ndio ra kuà'an ra chi'in Aquila ta chi'in ñasi'i ra ña nàni Priscila iti' ñu'u' Siria. Va ora takāaga ki'vi vi tichi varku, ji'na Paulu sōkon ra ndisaa ixi xini ra ñuu nàni Cencrea. Vati rakan jāchinu ra ña chā'a ra tu'un nuu Ndioo ña ni ja'a ra tiñu kuenda ra.

¹⁹ Ta ora chāa na ñuu nàni Efesu, tajan ndākoo ra Priscila chi'in Aquila ma ikan. Ta kēe ndio ra kuà'an ra nuu ndaa iin veñu'u ndian judíu. Ta ikan kīcha'a ndio ra jàna'a ra chi'in ma ndian judíu ña kùti'vi ma ikan. ²⁰ Ta ikan jan kīcha'a ña nàka'an na chi'in ra ña na kindoo ra koo ra tiá kivi chi'in na, va nī kuuni ra. ²¹ Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in na:

—İyo yi ña ku'in iti' nuu ti kùuni koi ñuu Jerusalén ora kicha'a ma viko ikan. Ta tu Ndioo kùuni, tajan vachj nde'e ndikoi ndo inga cha'a' —kàti ra.

Ta ora chīnu kà'an ra takan tajan kī'vi ndio ra tichi ma varku ta kēe ndio ra ñuu Efesu ta kuà'an ra iti' nuu. ²² Ta ora chāa ra ñuu Cesarea, ta kēe ndiko ra kuà'an ra ñuu Jerusalén, kuàka'an ra chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu İyo veñu'u ikan. Ta ikan jan kēe

ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Antioquía. ²³ Tajan kua'a' va'a kivi chīyo ra ma ñuu Antioquía, ta ikan jan kēe ndiko ra kuà'an ra kuàjamani ra ndisaa ndian chìnuni tu'un Ndioo ìyo ta'ii'iin ñuu nuu yā'a ra, taku ñu'u' Galacia chi'in ñu'u' Frigia.

Ra nàni Apolo kàtitu'un ra tu'un Jesuu ñuu Efesu

²⁴ Ma tiempu ikan chāa iin ra judú, ra nàni Apolo ma ñuu Efesu. Ta ma rakan ti ra kichi ñuu Alejandría kùu ra. Ta ya'a ga vii jàna'a ra ma tutu Ndioo nuu ma ñivi, ta chìto va'a ga ra naja kua kà'an yi. ²⁵ Ti cha jākua'a ra naja kua kùu iti' Ndioo, ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra yi chi'in ndisaa kuii anima ra nuu ma ñivi ikan. Ta kàtitu'un kachin ra ndisaa naja kua chìto ra kuenda Racha'nu Jesuu, vaji chìto ra uvanuu naja kua jāna'a Xuva ora jākunduta ra ñivini niku. ²⁶ Yakan va Apolo tüvi ndasii ra ora kàtitu'un ra tu'un Ndioo nuu ñivi ka'ìin tichi veñu'u ñivi judú. Va ora chīni Priscila chi'in iian Aquila ma ña kà'an ra, tajan kāna siin vi ra, ta jāna'a vi tiaga kachin naja kua kùu ma iti' Ndioo nuu ra. ²⁷ Ta ora kūuni Apolo ya'a ra iti' ñu'u' Acaya, tajan ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Efesu, chā'a na tundeeni ra. Vati tāa na iin carta ta chā'a na yi nuu Apolo, na kunda'a ra yi ta jana'a ra yi nuu ndian chìnuni ìyo ñu'u' Acaya, ikan na ku'va na ña na ndoo ra chi'in na, vati töve nàkoto na ra. Takan kūu ta ora chāa ra ñu'u' Acaya, tajan kīcha'a ña ya'a ga tìndee ra ma ndian

kuà'an iti' Jesuu, ti chā'a Ndioo ñamani ra nuu na, yakan va kīcha'a na chìnuni na ma tu'un ra. ²⁸ Ta Apolo, nuu tūvi ñivi jākanaa ra ndian judíu ora kànita'an yu'u ra chi'in na, ti jàna'a ra nuu na ña kà'an kachin ma tutu Ndioo, ti Jesuu ndicha kuii kùu ma ra Cristu, ra tāchi Ndioo ña na jakakú ra yo.

19

Paulu, chàa ndiko ra ñuu Efesu

¹ Takan kūu ta juuni iyoga Apolo ñuu Corintu, ora kēta chiyo Paulu iin yuku kini ña iyo iti' ñu'u' Asia. Ta ora chāa ra ñuu nàni Efesu ikan nāta'an ra uvi unī ndian chìnuni. ² Ta te'en chīkatu'un ra nuu na:

—¿A nī'i ndo Tati Íí Ndioo ora kīcha'a ndo chìnuni ndo? —kàti Paulu chi'in na.

Tajan te'en nāka'an na:

—Nī'iin cha'a' takā'an taso'o ndi tuva ndicha iyo iin Tati Íí Ndioo —kàti na.

³ Tajan te'en kīcha'a chīkatu'un tuku Paulu nuu na:

—¿Ta nanyi chīnuni ndo ora ña kūnduta ndo, tuva takan? —kàti Paulu.

Tajan te'en nāka'an tuku na:

—Chīnuni ndi tu'un kātītu'un Xuva ora jākūnduta ra ñivi —kàti na.

⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in na:

—Va Xuva jākūnduta ra ndisaa ndian jāña ña jà'a kuati, ta chīkoni'i ndiko na kuà'an na iti' Ndiooni. Va juuni kātītu'un Xuva nuu ndo ña na chinuni ndo tu'un ma Racha'nu ña vāchi iti' chata ra, vati rakan kùu Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in na.

⁵ Ta ora chīni na ña kâ'an Paulu te'en, tajan ndisaa na kûnduta ma ora ikani chi'in sivi ta ndatu Racha'nu Jesuu. ⁶ Tajan ora jûndii Paulu nda'a' ra xini na, ta ma ora ikani kōyo Tati Lí Ndioo chaṭa na. Ta kīcha'a na kà'an na iin tu'un siin ña tüvi chito na kà'an na. Ta juuni kīcha'a na kàtitu'un na nuu ma ñivi chi'in tu'un yu'u Ndioo. ⁷ Takan kûu ta ndisaa ma ndian ka'iin ikan, ìyo uchi uvi ta'an na kûu na kua ndisaa na.

Paulu jàna'a ra tichi veñu'u ndian judíu, ta tichi jakuela ìyo ñuu Efesu

⁸ Takan kûu ta ndi uni yoo ña chīyo Paulu ma ñuu Efesu, tüvi nī yu'vi ra ña jàna'a ra tu'un Jesuu nuu ma ñivi tichi veñu'u ñivi judíu. Ta juuni kà'an ra ta jànini ra ma ñivi naja kua jà'a na ta kûu chaa na nuu chà'nda Ndioo tiñu. ⁹ Va ìyo ndian ya'a ndava xini, ña nī kuuni na chinuni na ma ña kà'an ra. Tajan juuni ma ora ikani, kīcha'a na kà'an ti'ini na chata ma iti' Jesuu. Ta ikan Paulu kēsiin ra ma veñu'u ikan ta juuni tava ni siin ra ma ndian chinuni tu'un Jesuu. Tajan kēe ndio na kuà'an na chi'in ra iin jakuela ra nàni Tirano. Ikan jàna'a Paulu tandi'i kivi nuu ma ñivi ma jakuela ikan. ¹⁰ Uvi kuiya kûu yi ña jà'a ra takan. Takan kûu ta tandi'i ñivi ñu'u' Asia chīni tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ta nda ndian judíu ta nda ndian yüvi judíu ndia. ¹¹ Ta Ndioo chā'a ra kua'a' va'a ndatu ra nuu Paulu na jana'a ra yi nuu ñivi chi'in nda'a' ra. ¹² Takan kûu vaji pañitu a nda ja'ma ni kûuni ña jànani na ra, ta chùnda'a na yi chà'an na nuu ndian ku'vi,

ta ndà'a na. Ta juuni tàva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia.

¹³ Va ìyo ndra judíu ña chàkunuu kai ña tàvani'i ndra tati xaan ndiso ñivi. Ta ndrakan ti kùuni ndra ja'a ndra yi chi'in ndatu Racha'nu Jesuu niku. Ta yakan va te'en kà'an xaan ndra chi'in ma tati xaan ndiso ma ndian ku'vi:

—¡Chi'in ndatu Jesuu ña kàtitu'un Paulu, yu'u, kà'in ña na kee ndo tichi anima ma ndian kù'vi! —kàti ndra.

¹⁴ Ña'a kùu ma ña jà'a ma ndi ucha ta'an ndra se'e iin ra judíu ña nàni Esceva. Ta rakan ti iin ra chà'nda tiñu nuu ndra kùu sutu kùu ra.

¹⁵ Takan kùu tajan te'en nàka'an ndio ma tati xaan ikan chi'in ndra:

—Nàkotoi Jesuu, ta juuni chìtoi nda ra kùu Paulu, ¿va ndyo'o nda ndian kùu ndo ña chà'nda ndo tiñu nui? —kàti ma tati xaan chi'in ndra.

¹⁶ Tajan ora chīnu kā'an ma ra ndiso tati xaan nuu ndra, tajan ma ora ikani, ndāva ma ra ndiso tati xaan chata ndra chi'in kua'a' ñandee ra ta jāti'ini yi chi'in ndra, ta ikan chīto naja kua jā'a ndra ña kūndee ndio ndra kakú ndra ña janda kuà'an kaviti ndra ma iti' ve'e ndra, ta juuni tākue'e ndra ndia. Vati ndi'i ja'ma ndra jānaka'a ma ra ndiso tati xaan ikan. ¹⁷ Ta ora kūu te'en, ndian judíu ta ndian yūvi judíu ìyo ñuu Efesu chīto na yi. Yakan va ora chīto na ña takan kūu, ta ndava yū'vi na. Ta ikan kīcha'a kua'a' ñivi jàka'nu na Racha'nu Jesuu.

¹⁸ Ta juuni kua'a' ndian já chīnuni chà'an na chàkatitu'un na nuu ndisaa ñivi ka'iin ma ikan tandi'i ma kuati kini ña jà'a na. ¹⁹ Ta

kua'a' ndian nduvi chàndaka na ma tutu jà'a na. Ta ikan kīcha'a na chà'mi na yi nuu tùvi ñivi. Ta ikan tāvani'i na kuenda naja kua ndaa ma tutu ikan. Ta ikan kēta yi ña ndaa yi uvi xiko uchi mii xu'un' plata kua tandi'i yi. ²⁰ Ta takan kūu ta chità kuati tu'un Racha'nu Jesuu nda nikuuni, ta jàna'a Ndioo ndatu ra nuu ñivi ndia. Ta ikan kī'vi kua'a' ñivi iti' kuà'an ra, cha'a ña chinuni na tu'un Jesuu. ²¹ Ta takan kūu ta chànini Paulu, ña kùuni ra ku'un ra iti' ñu'u' Macedonia chi'in iti' ñu'u' Acaya, nda kati chāa ra nda ñuu Jerusalén. Ta juuni kàti ra, ti ora chinu ma tiñu jà'a ra ñuu Jerusalén, juuni ìyo yi ña ku'un ra ñuu Roma ndia. ²² Ta ikan tāchi Paulu uvi ta'an ma ndra tindee ra na ku'un ndra ñu'u' Macedonia. Yakan va ma ndra tāchi ra te'en nàni ndra: Timoteu chi'in Latu. Vati ma Paulu, kīndoo ra uvi uniga kivi ma ñu'u' Asia.

Jàkanuu ra nàni Demetriu xini ñivi ñuu Efesu

²³ Tiempu ikan chīyo kua'a' tundo'o ndē'e ndian chinuni tu'un Jesuu, ²⁴ ti kēta iin ra nàni Demetriu ña ya'a jàkanuu ra xini ma ñivi ñuu Efesu. Vati ma tiñu jà'a ra, kùu ña jàva'a ra maaa kaa plata. Ta juuni jà'a ra kua'a' va'a veñu'u kuati ña kàa takua kàa veñu'u ña jàka'nu ñivi nuu ìyo ndioo Artemisa chi'in yi. Ta jàkanaa ra kua'a' xu'un' chi'in ma ña jà'a ra ndia. Ta juuni kua'a' xu'un' tìa'vi ra ma ndian jàtiñu chi'in ra. ²⁵ Tajan jā'a ra ña na kuti'vi ta'an ndisaa ndra jàtiñu chi'in plata. Tajan te'en nāka'an ndio ra nuu na:

—Ndyo'o xaa, cha ch̀to va'a ndo, ti ma tiñu jà'a yo kùu yi iin ña va'a maa yo ti ndòkuika yo jà'a yi. ²⁶ Ta juuni cha ch̀to ndo ma tu'un kà'an ra nàni Paulu nuu ñivi ta ndè'e ndo naja ya'a kì'vi na iti' jàna'a ra. Kàti ra ti ma ndioo jàva'a yo chi'in kaa yüvi ndioo ndicha kùu yi kàti ra. Takan jàna'a ra nuu ma ñivi. Yakan va kua'a' na cha chinuni ma tu'un kà'an ra. Ta yüvi ñuu Efesu i'yani kùu yi ña jà'a ra takan, vati juuni jà'a ra takan chi'in ñivi ìyo ndisaa ñuu nuu yā'a ra ndia, nda kati ndi'i ñu'u' Asia chàkunuu ra. ²⁷ Yakan va ndisaa ma ña jàna'a ra, iin kuati ka'nu kùu yi kuenda yo, koto kenaa ndisaa ma tiñu jà'a yo. Ta juuni ni kenaa ma ña jàka'nu yo ndioo Artemisa tichi veñu'an ndia. Ta töva ni ka'an ma ñivi ti ya'a ka'nu kùu ndioo yo, ta tūva ni ku'va na ña na ka'nda ña tiñu nuu na. Vati yakan jàka'nu ñivi ìyo nda iti' ñu'u' Asia, ta nda tandi'i ñuu ñuñivi ndia. —Takan kàti Demetriu nuu ndra.

²⁸ Ta ora ch̀ini ndra tu'un kà'an Demetriu, tajan nduva'a kuu kùxaan ndra ma ora ikani. Tajan te'en kīcha'a ndio ndra kà'an ni'i ndra:

—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ndioo Artemisa, kuenda ñivi ñuu Efesu! —kàti ndra.

²⁹ Tajan ma tiempu ikan, nduva'a kuu jàkanuu xini ndra ma ñuu ikan. Ta ikan jan tiin ndra ra nàni Gayu chi'in inga ra nàni Aristarcu. Ta ninduvi ndrakan kīchi ndra ñu'u' Macedonia ña chàkunuu ndra chi'in Paulu. Yakan va tiin ndra ndra, ta kēñu'u ndra ndra chàndaka ndra ndra nuu iin ve'e ka'nu nuu ndòndaa tiñu iti' tichi ñuu. ³⁰ Tajan Paulu kūuni ra kì'vi ra ka'an ra nuu ma ñivi ka'in

ti'vi ikan. Va ma ndian chìnuni ìyo chi'in ra, nī cha'a na ki'vi ra kà'an ra nuu na. ³¹ Takan kūu ta juuni ìyo iin ndra kùmi tiñu ñu'u' Asia ña nàkoto ndra Paulu, tāchi ndra, ndra kùu tatun ndra ña na kujandomani ndra Paulu, ti koto ki'vi ra ma kuati ikan, koto tiin na ra. ³² Takan kūu ta ìyo ndian kà'an iin nakuyi, ta ìyo ndian kà'an inga nakuyi, vati jàkanuu xini na. Ta tiá kua'a' ga na, na töve ch̀to na ndaa cha'a' kùu yi ña kùti'vi na. ³³ Va ìyo iin ndian ka'̀in tañu na, kātitu'un kachin na ma tu'un ikan nuu iin ra nani Jandu. Ta rakan kùu ra tīndani'ni ndian judíu nuu ma ñivi ikan, na kati ndi'i ra naja kua kùu yi. Yakan va Jandu kīcha'a jànda'a ra nuu ma ñivi, na taxiin koo yu'u na ti ni ka'an ra. Ta ikan kīcha'a ra kà'an ra cha'a' ñivi judíu nuu tandi'i ñivi ñuu ka'̀in ma ikan. ³⁴ Va ora chā'a na kuenda ña juuni ma ra kùu ra, ra judíu ndia, yakan va uvi ora kūu yi ña nduva'a kuii kūxaan na, ta te'en nāka'an na:

—¡Ya'a ga ka'nu kùu ma ndioo Artemisa kuenda ma ñivi ñuu Efesu! —kàti na.

³⁵ Ta ikan jākutaxin ma ra secretariu ñuu Efesu ma ñivi ka'̀in ikan. Ta te'en nāka'an ra chi'in na:

—Ndyo'o ñivi ñuu Efesu. Cha ch̀to tandi'i ñivi ìyo ñuñivi ti ma ñivi ìyo ñuu i'ya kùmi na veñu'u nuu jàka'nu yo ndioo Artemisa. Vati ndioo ka'nu kùan, ta ma yuu íi nuu ìyo na'na ña juuni kùmi yo yi, ti kīchi yi iti' andivi. ³⁶ Yakan va tava nī'iin yo kùu ka'an yo ña töve takan kūu yi niku. Yakan va tiá va'a tu taxiin koo yu'u ndo, ta töve jà'a ndo nī'iin nakuyi tu töve

chìto va'a ndo yi. ³⁷ Vati ma ndra ndaka ndo kīchaa ndo i'ya, tüvi nī su'u ndra nī'iin ña ka'lin tichi veñu'u nuu ndaa ma ndioo yo Artemisa, ta tüvi kà'an ti'ini ndra chata ña ndia. ³⁸ Yakan va tu Demetriu chi'in ndra jàtiñu chi'in ra, tu iyo kuati ña kùuni ndra jandondaa ndra chi'in inga ñivi, na ku'un ji'na ndra kuka'an ndra yi chi'in ndra kùu vesi nuu chà'nda ndra tiñu. Ta ikan ta'ii'iin ndra kùu ka'an kachin ma kuati ndra, ta kùu jandondaa ma ndra vesi yi. ³⁹ Ta tu kùuni yo ka'an yo inga tuku nakuyi, na ndakan yo nuu ma ndra vetiñu ña na kachin ndra ora va'a ña kùu kuti'vi yo, ikan na kuu ndondaa ma kuati yo chi'in inga ñivi, takua kà'an ma ley yo ña iyo yi ña ja'a yo. ⁴⁰ Cha'a' ndisaa ma ña kùu vitin, ya'a ga ika kùu yi ti tu koto ma ndra jandaru ñuu Roma ta tisokuati ndra ndisaa yo ti töve kùti'vi yo takua kà'an ma Ley, ta tu chikatu'un ndra nuu yo nda kuenda kùu yi ña kànita'an yu'u yo, ta juuni tüvi chìto yo nda cha'a' kùu yi. —Takan kàti ma ra secretariu ñuu Efesu.

⁴¹ Ta ora chīnu kā'an ra tu'un i'ya nuu na, ta te'en nāka'an ra:

—¡Ta vitin na ku'un yo ve'o! —kàti ra.

20

Paulu kēe ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia ta ñu'u' Grecia

¹ Ora chīnu kānita'an yu'u ma ñivi, tajan kāna ndio Paulu tandi'i ma ndian chìnuni ka'lin ikan. Ta kīcha'a ra chùndayu'u ra na. Ta ora chīnu nātu'un ra chi'in na, tajan chūnumi

nda'a' ra ta'ii'iin na ña kàña'a ra chi'in na, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñu'u' Macedonia. ² Takan kūu ta ndisaa ma ñuu nuu yà'a ra, chà'a ra tundeeni nuu kua'a' ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta takan jà'a ra nda kati chaa ra ñu'u' Grecia ³ nuu kīndoo ra uni yoo. Ta ikan chani tiin ra iin varku ña ni ku'un ra iti' ñu'u' Siria ora chīto ra ña cha nātu'un ta'an ma ndra judíu ña ni tiin ndra ra ta ka'ni ndra ra. Yakan va töva nī kuuni ra ku'un ra chi'in varku. Ta ikan jan chīkoni'i ndiko ra chi'in cha'a' ra nda ma ñu'u' Macedonia nuu yā'a ra niku. ⁴ Ta iyo iin ndra kàcha'an chi'in ra ña nàni te'en: iin ra nàni Sópater, ra se'e ra nàni Pirro iyo ñuu Berea. Ta inga ra nàni Aristarcu, chi'in ra nàni Segundu, ndra iyo ñuu Tesalónica. Ta juuni kuà'an ma ra nàni Gayu, ra iyo ñuu Derbe, ta Timoteu, chi'in Tíkiku, ta Trófimu, ndra kīchi iti' ñu'u' Asia. ⁵ Ta ndra'ya ti chākosonuu ndra kuà'an ndra iti' nuu Paulu, nda kati chaa ndra ma ñuu Troa. Ta ikan, chātu ndra ndi, nda kati chaa ndi. ⁶ Ta ndyu'u, ti ndōo ndi ma ñuu Filipu nda ora cha yā'a viko ña chācho paan ña tüvi yuchan iya tichi. Tajan ikan, kī'in ndi iin varku, ta nda tichi u'un kivi tajan chāta'an ndra ndi ñuu Troa. Ta ikan ndōo ndi ucha kivi chi'in ndra.

Paulu chàa ndiko ra ma ñuu Troa

⁷ Iin kivi ndomingu kùu yi, ña kūti'vita'an ndi chi'in ndisaa ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Vati ikan ni ka'nda java ndi paan íí ña ni kachi ndi. Ta ikan kīcha'a Paulu kàtitu'un ra nuu ndisaa ma ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta tava chànini ra kee ra ma ñuu ña ni ku'un ra inga kivi,

yakan va indeeni kà'an ra tu'un ikan nuu na nda kati keta javañuu. ⁸ Ta ndyu'u vati ka'in ndi nda ve'e uvi pisu. Ta ikan ti ka'in kua'a' ñu'ú kandil ña tìn. ⁹ Ta nuu iyo iin ventana ma ve'e ikan, ikan nàndi iin rayoko nàni Eutico. Ta tava Paulu kàtitu'un ra ma tu'un ikan nuu ma ñivi kua'a' tiempu, yakan va tìn ñuma'na ma rayoko ikan nuu nàndi ra ta kē'ne ra nda ninuu. Ta ikan jan chāa ndio ndra ma nuke'e nuu kàndii ra ta kāni'i ndra ra va cha chī'í ra. ¹⁰ Ta ikan jan, nūu ndio ma Paulu, tajan chāa ndio ra nuu kàndii ra. Ta ikan chūnandi chiti ra ta chūnumi ra ra. Ta te'en, nāka'an ra chi'in ma ndian chìnuni:

—¡Na yū'vi ndo, ndyo'o yani, vati töve nī chi'í ra! —kàti Paulu.

¹¹ Ta ikan jan, ndāa ndiko ra kuà'an ra ma ve'e iyo nda siki chi'in ndisaa ndian chìnuni. Tajan chā'nda java ndio ra ma paan íí. Ta chāchi ra yi chi'in na. Ta ikan kīcha'a ndiko ra nàtu'un ra chi'in na nda kati kundichin inga kivi. Tajan kēe ndio ra kuà'an ra. ¹² Ta ma ñivi ikan ti nduva'a kuii chīsii na ña nāndoto ndiko ma rayoko ikan, ta chāndaka na ra ma ve'e ra.

Paulu kēe ra ñuu Troa, ta kuà'an ra ñuu Miletu

¹³ Takan kūu ta ndyu'u chākosonuu ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in varku nda kati chaa ndi ñuu Asón. Ta ikan chātu ndi Paulu vati vāchi chi'in cha'a' ra, ti takan kūuni ra kichi ra. ¹⁴ Tajan ora ndīkita'an ndi chi'in ra ma ñuu Asón, ta ikan kī'in ra iin varku chi'in ndi indeeni nda kati chāa ndi ñuu Mitilene. ¹⁵ Ta ikan jan kēe ndiko ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu, ta

ikan yā'a ndi yatini ma ñu'u' Quío. Ta nda inga kivi tajan chāa ndio ndi yu'u tañu'u nuu kàndii ñuu Samos. Ta ikan jan ndōo ndi iin chanikuaa ma ñuu Trogiliu. Ta ma inga kivi, tajan chāa ndi ma ñuu Miletu. ¹⁶ Takan kūu ña nī kuuni Paulu ku'un ra ñuu Efesu ti koto kuyanga ra kua'a' tiempu ma ñu'u' Asia. Vati kùuni ra chaa ra numini ñuu Jerusalén. Ta tu kùu yi cha iyo ra ikan kivi kìcha'a viko Pentecosté, kùuni ra.

Paulu kàtitu'un ra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ndian chìnuni iyo ñuu Efesu

¹⁷ Ora chāa Paulu ñuu Miletu, tāchi ra ndra meru ra na kukaña ndra ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi chìnuni tu'un Jesuu iyo ñuu Efesu, na kichi ndra nuu ndaa ra. ¹⁸ Takan kūu tajan ora cha chāa ndio ndra nuu ndaa Paulu, tajan te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, cha ch̀to va'a ndo naja kua vii chiyo'i chi'in ndo nda ma kivi nunuu ña kīchai ñu'u' Asia. ¹⁹ Vati ndisaa ma tiempu ña chīyo'i chi'in ndo, jā'i tiñu Racha'nu Ndioo kuenda ndo chi'in ndisaa ma tundeeni. Yakan va nani kivi ora jā'i yi, ndava chākui, vati ndē'i kua'a' tundo'o jā'a ma ndian judíu. ²⁰ Va vaji ndē'i kua'a' tundo'o, va töve nī jañai ña jàna'i tu'un va'a Cristu nuu ndo. Vati ma tu'un ikan, iin tu'un va'a kùu yi kuenda ndo. Yakan va chà'i chàjana'i ma veto'o ñuu ndo ta ta ve'e ta ve'e ndo. ²¹ Yakan va indukuni chi'in ma ndian judíu ta ndian yüvi judíu cha kàtitu'in nuu na, na ndakoo na iti' kini kuà'an na, ta na chikoní'i ndiko na iti' Ndioo, ta na chinuni na tu'un Racha'nu Jesucristu. ²² Ta vitin kuà'in

iti' ñnu Jerusalén ti ma Tati Í Ndioo, tāchi yu'u ña na ku'in. Ta na töve chittoi nayi kùu ma ña ta'in ñnu ikan. ²³ Uvanuu ma ña chittoi kùu ña kàtitu'un ma Tati Í Ndioo nui, ti ta'ii'in ñnu nuu chàì, ndàtu na yu'u ña ni ti'i na yu'u tichi vekaa. Ta juuni ndàtu na ña ni jande'e na tundo'o yu'u ndia. ²⁴ Yakan va yu'u, tükuii yù'vì ña ndè'i tundo'o, a ka'ni ma ñivi yu'u. Vati uvaa ma ña chàninì kùu ña na jachinui chi'in ndisaa animai ma tiñu va'a ña chā'a Racha'nu Jesuu nui. Yakan va ma tiñu jà'i kùu ña na jana'i tu'un va'a cha'a' ma ñamani Ndioo ña kùu ni'i tandi'i ñivi.

²⁵ 'Takan kùu ña cha kàtitu'in nuu ndisaa ndo naja kua chà'nda Ndioo tiñu nuu yo. Ta vitin cha chitò va'i, ti nī'iin ndo töva ni nde'e ndo yu'u inga cha'a'. ²⁶ Yakan va kùunì ña koto ndo, ti yüvi kuatì kùu yi tu töve nī chinuni ndo tu'un Jesuu, ²⁷ vati yu'u, tüvi nī tixe'i nī'iin tu'un nuu ndo ti cha kàtitu'un kachin ndisaa ma ña kùunì Ndioo ña koto ndo. ²⁸ Yakan va na kumi ndo ñivi chā'a Ndioo ña kùmi ndo takua kùmi ndo juuni maa ndo, ti ma Tati Í Ndioo chā'a yi tiñu nuu ndo na kumi va'a ndo tandi'i ndian chìnuni ìyo veñu'u Racha'nu takua kùmi iin pato ma mvechala jàna ra. Takan ìyo yi ña kumi ndo na ndia, vati Racha'nu Cristu jāta ra na chi'in ní maa ra ora chī'í ra nuu kruu —kàti Paulu.

²⁹ Takan kùu tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ndracha'nu ikan:

—Cha chitò va'i, ti ora cha ku'à'in, ni kichaa iin ndra xaani nde'e ndra ndo. Ta ni ja'a ndra chi'in ndo takua jà'a ma lobo xaan ña chàchi

ri mvechala. Ta ndrakan ni jana'a ndra inga tuku tu'un nuu ndo, ikan na ndakoo ndo tu'un Cristu. ³⁰ Ta juuni ma ndra ìyo tañu ndo, ni kicha'a ndra jana'a ndra tu'un vata nuu ndo, vati kùuni ndra ña ndyo'o ndian chinuni na tandikun ndo ku'un ndo chata ndra. ³¹ Yakan va na yati koo ndo ora ikan, ti cha kātitu'in nuu ndo naja kua ni kuu yi. Ta na kuku'uni ndo ti ndi uni kuiya ña chīyoi chi'in ndo tüvi nī jañai ña jàna'i nduvi niñuu nuu ta'ii'in ndo chi'in takuii tinui.

³² 'Ndyo'o yani, vitin ndàkoi ndo nda'a' Ndioo, ikan na kumi kuenda ra ndo. Ta juuni na koo ma ñamani ra chi'in ndo takua kà'an ma tu'un ra. Vati juuni ma ndatu Ndioo kùu jakua'nu va'a yi ndo, ikan na ni'i ndo ma tundeeni ra ña koo endeeni takua kà'an ma tu'un chā'a Ndioo nuu yo, ti takan tà'an chi'in ndisaa ndian kāchin ra ña kùu ñivi íí kuenda ra. ³³ Ta yu'u vati tüvi kùuni xu'un' inga ñivi kuendai, ta ni tüvi kùuni ja'ma nī'in na ndia. ³⁴ Yakan va ndisaa ndo chito ti jàtiñui chi'in nda'i, ta kùu ni'ì ndisaa ma ña chiniñu'i chi'in tandi'i ma ndian ìyo chi'in. ³⁵ Takan jāna'i nuu ndo naja kua ìyo yi ña jatiñu ndo ndisaa tiempu chiyoi chi'in ndo. Yakan va na jatiñu ndo kuenda maa ndo, ikan na kuu tindee ndo ma ndian nda'vi ndia. Ta na kuku'uni ndo ma tu'un kā'an Jesuu niku. Vati ma tu'un ikan te'en kàti yi: "Tiaga chisio tu tindeo inga ñivi kua ña ku'va na yi nuu yo", kàti ra. —Takan kàti Paulu.

³⁶ Ta ora cha yā'a kà'an Paulu te'en, tajan chūnandi chiti ra chi'in na. Ta indukuni

kīcha'a ra kà'an ra chi'in Ndioo chi'in na. ³⁷ Ta ora cha chīnu kà'an na chi'in Ndioo, tajan ndisaa na nda'vi kūuni na, ta chàku na ta chūnumi nda'a' na Paulu ña kàña'a na chi'in ra. ³⁸ Vati kàti ra nuu na ña töva ni nde'e ndiko na ra inga cha'a'. Ta ikan jan chāndaka ndio na ra nda nuu ndaa ma varku ña ni ku'un ra.

21

Paulu kèe ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén

¹ Ta ora cha ndākoo ndio ndi ndra, tajan tiin ndi varku indeeni nda kati chāa ndi nda ñu'u' ñuu Cos. Ta nda inga kivi, tajan chāa ndi ñu'u' ñuu Rodas. Ta ikan kēe ndiko ndi kuà'an ndi nda kati chāa ndi ñuu Pátara. ² Ta ikan ñuu Pátara, nāta'an ndi inga varku ña kuà'an iti' ñu'u' Fenicia. Ta tichi yutun ikan kī'vi ndi ta kēe ndi kuà'an ndi tiá iti' nuu. ³ Ta iti' kuà'an ndi ndē'e ndi ñu'u' Chipre ña kändii chiyo satin ndi. Va ndākoo ndi yi, ta indeeni kuà'an ndi nda ñu'u' Siria, ta chūndaa run ñuu Tiro. Va tava ma varku ikan, ikani ndākoo run ndisaa ma ndatiñu ndiso run, yakan va ikan nūu ndi tichi run nundani ndia. ⁴ Ta ora chāa ndi ma ñuu Tiro nāta'an ndi ndra chìnuni tu'un Jesuu ìyo ikan. Ta ikan kīndoo ndi chiyo ndi chi'in ndra ucha kivi. Ta tāchi Tati Í Ndioo ndra ña na katitu'un ndra nuu Paulu ña na kù'un ga ra iti' ñuu Jerusalén. ⁵ Ta ora cha yā'a ma ucha kivi, tajan ndisaa ndra chìnuni chi'in ñasi'i ndra ta ndiakwati se'e ndra, chāndaka iti' na ndi nda yu'u' ñuu nuu kändii tañu'u. Tajan chākuiin chiti ndi ma yu'u' tañu'u' ikan chi'in na. Ta ikan kīcha'a ndio ndi kà'an ndi chi'in Ndioo. ⁶ Tajan ora chīnu ña chūnumi nda'a'

ndi ña kàña'a ndi chi'in na, tajan kāndaa ndio ndi tichi ma varku, ta ndiakan chīkoni'i ndiko na kàcha'an na iti' ve'e na.

⁷ Takan kūu tajan kēe ndiko ndi ñuu Tiro chi'in varku. Ta kuà'an ndi iti' ñuu Tolemaida. Ta ora chāa ndi ikan, ta ikan jan káña'a ndi chi'in ndian chìnuni tu'un Jesuu. Ta ikan jan kīndoo ndi chi'in na iin kivinia. ⁸ Ta ma inga kivi kēe ndi ñuu Tolemaida, ta kuà'an ndi ñuu Cesarea. Ta ora chāa ndi ñuu Cesarea, ta chā'an ndi ve'e ra nàni Lipe, ra chàkunuu kàtitu'un tu'un cha'a' Jesuu ta'ii'in ñuu. Vati rakan, kùu ma ra iyo tañu ma ndi ucha ta'an ndra kāchin tatun Jesuu ña na tindee ndra ndra. Ta ikan ndōo ndi chi'in ra ve'e ra. ⁹ Ta Lipe vati iyo kumi ta'an ñivi yoko se'e ra ña kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo. ¹⁰ Takan kūu ta ora cha iyo ndi uvi uni kivi ma ñuu Cesarea, ta ikan jan chāa iin ra kīchi iti' ñu'u' Judea ña nàni Agabo. Ta rakan ti juuni kà'an ra chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia. ¹¹ Ta ora chāa ra nuu ka'iin ndi, ta tāvani'i ra sinchu indii toko Paulu. Ta chū'ni ra nda'a' ra ta cha'a ra chi'in yi. Tajan te'en nāka'an ra:

—Te'en kā'an ma Tati Í Ndioo, ña ma ndian judíu iyo ñuu Jerusalén, te'en ni ku'ni na ma ra xuña'a ma sinchu i'ya, tajan ni ku'va ndio na ra nuu ñivi yüvi judíu ña na ka'ni na ra. —Takan kàti ma Agabo chi'in ma Paulu.

¹² Tajan ora chīni ndi chi'in ma ñivi ñuu Cesarea ma ña kā'an ra, tajan nduva'a kuii jānini ndi Paulu, ikan na kū'un ra ma ñuu Jerusalén koto nde'e ra tundo'o iti' tikan. ¹³ Va Paulu te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja chàku ndo, ta ya'a nda'vi kùuni ña ja'a ndo takan? Vati yu'u tüvi yù'vi ña nde'i tundo'o, a kuvì ma ñuu Jerusalén cha'a' ma Racha'nu Jesuu. —Takan kàti Paulu chi'in ndi.

¹⁴ Va tava nī taso'o ra ma ña kā'an ndi, yakan va jāña ndi ña jànini ndi ra. Tajan te'en nāka'an ndi chi'in ra:

—¡Na ja'un ma ña kùuni Ndioo ña ja'un iti' kuà'un, tuva takan! —kàti ndi chi'in ra.

¹⁵ Takan kūu ta ora cha yā'a ndisaa ma ña'a, tajan jāndova'a ndi ndatiñu ndi, ta kēe ndi kuà'an ndiko ndi ma ñuu Jerusalén. ¹⁶ Ta ìyo iin ndian chìnuni ìyo ñuu Cesarea ña chāndaka iti' na ndyu'u nuu ìyo ve'e ra nàni Mnasón, ra kīchi iti' ñu'u' Chipre. Ta rakan ti cha ìyo tiaga kua'a' tiempu ña chìnuni ra tu'un Jesuu. Ta juuni rakan kùu ra ña ni ku'va ra ve'e nuu ni kindoo ndi koo ndi ita'vi kivi ndia.

Paulu chànde'e ra nuu ìyo Jandiau

¹⁷ Takan kūu ta ora chāa ndio ndi ñuu Jerusalén, tajan ndisaa ma ndian chìnuni nduva'a chisii na ora ndē'e na ña chāa ndi. Tajan ikan ndōo ndi chi'in na iin chanikuaa.

¹⁸ Ta ora tuvi inga kivi tajan kēe ndio ndi kuà'an ndi chi'in Paulu nuu ìyo ve'e Jandiau. Ta ora chāa ndi ma ve'e ra, ta ikan ndē'e ndi ña ka'lin ti'vi tandi'i ndracha'nu chà'nda tiñu ña chìnuni tu'un Jesuu. ¹⁹ Tajan ora chāa Paulu nuu ka'lin ndra, ta kāña'a ra chi'in ndra. Ta ikan kīcha'a ra kàtitu'un ra nuu ndra tandi'i ma tiñu ja'a Ndioo tañu ñivi yüvi judíu, vati Ndioo chā'a ra ndatu ra nuu Paulu ña na ja'a ra yi nuu ñivi ikan. ²⁰ Yakan va ora chīni ma ndracha'nu

yi, tajan kīcha'a ndra jàka'nu ndra Ndioo. Ta ikan jan te'en nāka'an ndra chi'in Paulu:

—Kùuni ndi ña na kotoun, yo'o yani, ti tañu ñivi judíu, ìyo kua'a' mii ñivi chìnuni tu'un Jesuu. Ta ndisaa ndiakan, kà'an na ti ìyo yi ña jachinu yo tandi'i tu'un kà'an ma tutu ley Ndioo tāa Moisés taji'na ndia. ²¹ Ta juuni tāsō'o na ña maun kùu ma ra jàna'a nuu tandi'i ma ndian judíu ña kàchikanuu nuu chika ña na jà'aga na ma ña kà'an Moisés ña ìyo yi ña ja'a yo. Ta juuni kàtiun ti tüva ìyo yi ña ka'nda na ñii nuu ika ndrakuati se'e na ndia. Ta töva ìyo yi ña ja'a na ma costumbre ña jāna'a ñivio chīyo taji'na ndia. Takan kàtiun nuu ma ñivi judíu ña kàchikanuu nuu chika, kàti na. ²² ¿Ta nayi jà'a yo ña kàa yi te'en?, kùuniun. Vati ni koto ndiko ma ñivi ikan ña kīchaa ndikoun. ²³ Yakan va tiá va'a tu ja'un ma tiñu ni tachi ndi nuun, ikan na koo va'un chi'in na. Tañu ndi ìyo kumi ta'an ndra ña ni ja'a ndra iin kua chā'a ndra tu'un nuu Ndioo. ²⁴ Na ku'un janandoun ñun chi'in ndra ma ikan takua kùu ma costumbre. Tajan tia'viun ña na sokon ndra ixi xini ndra kuenda Ndioo. Tajan juuni kua ikan ìyo yi ña ja'un, ikan na chinuni ma ñivi ña yüvi ña ndicha kùu ma ña kà'an na chataun. Vati juuni maun kùu iin ra jàchi'in ta tiñu'u ma ña kà'an tutu ley tāa Moisés taji'na. ²⁵ Va taku ma ndian yüvi judíu cha chìnuni na tu'un Jesuu vitin, cha tāa ndi iin tutu tachi ndi nuu na ña kà'an ti tüvi ìyo yi ña kachi na sa'an kiti ña cha sōkó ñivi nuu ndioo yutun íí ña jàka'nu na. Ta tüvi ìyo yi ña kachi na níí kiti, ta juuni tüvi ìyo

yi ña kachi na sa'an kiti ña cha kã'a. Ta na jaña ndra ña kì'vi ndra chi'in ña'a' yüvi ñasi'i ndra a ña'a chi'in yüvi ra kùu iian, kàti yi. —Takan kàti ndracha'nu ikan chi'in Paulu.

Tiin na Paulu tichi veñu'u

²⁶ Yakan va Paulu kēe ndio ra kuà'an ra. Ta ora tuvi ndio ma inga kivi, tajan nāndoo ndio Paulu chi'in ma ndi kumi meru ra takua kà'an ma costumbre ikan, ta ikan jan kī'vi ndio Paulu tichi veñu'u ka'nu chākatitu'un ra nda ora kùu yi ña ndi'i ma kivi ña nāndoo ndra, ikan na kuu sokó ma sutu iin kiti nuu Ndioo cha'a' ta'ii'iin ndra. ²⁷ Takan kūu ta ora chani ndi'i ndi ucha kivi, tajan ma ndian judíu ña kīchi ñu'u' Asia ndē'e ndra ma Paulu ña indii ra tichi veñu'u chi'in ndi kumi ndra kùu meru ra. Ta ikan jan kīcha'a ndio na jakanuu na xini ma ñivi judíu, tajan kī'vi ndio ndra ña ni tiin ndra Paulu tichi veñu'u. ²⁸ Tajan te'en kīcha'a ndra kà'an ni'i ndra:

—Ndyo'o ñivi ñuu Israel ;na tindee ndo ndyu'u ña tiin ndi ra'ya! Vati ra'ya kùu ma ra chākunuu jàna'a ndanikuni nuu ñivi iin tu'un kà'an chata costumbre ña kua ikan jà'a yo ma ñuu yo. Ta juuni kà'an ra chata tutu Ndioo tãa Moisés taji'na. Ta takan kà'an ra chata veñu'u ka'nu i'ya ndia. Ta vitin cha tī'i ra ndian yüvi judíu tichi veñu'u ka'nu yo. Ta ndrakan ti jàkini ndra nuu íi tichi yi —kàti ndra.

²⁹ Te'en kàti ndra ti cha ndē'e ndra Paulu ña chākunuu ra chi'in iin ra yüvi judíu, ra nàni Trófigu ra ñuu Efesu niku. Yakan va chānini ndra ti Paulu chāka ra ra ña na ku'un ra chi'in ra tichi veñu'u ka'nu ndaa ikan niku, kùuni

ndra. ³⁰ Takan kūu tajan ndisaa ndio ma ñivi ñuu Jerusalén jākanuu ndio xini na. Tajan endee chīnu ndio na chāa na nuu ndaa Paulu ta tīin na ra. Ta kēñu'u ndio na ra, ta tāva na ra iti' chata kora veñu'u. Ta ora cha tāvani'i na ra, tajan numini chāsi ndio na yuve'e veñu'u nuu ra. ³¹ Tajan chani ka'ni na ra ora chāa tiñu nuu ma ra comandante ñuu Roma, ña tandi'i ñivi ñuu Jerusalén ya'aga kayuni na nde'e na nuu ra. ³² Yakan va ora chīto ma ra comandante, tajan jākuti'vi ta'an ra kua'a' ma ndra jandaru ra chi'in inga ma ndra capitán jandaru ña na kunumi ndra ku'un ndra nuu ka'īin ñivi kànita'an chi'in Paulu. Takan kūu tajan ma ndra judíu ora ndē'e ndra ña chani chaa ra chi'in jandaru ra, ta jāña ndio ndra judíu ña kàni ndra ma Paulu. ³³ Ta ikan jan chājayatin ndio ma ra comandante nuu ndaa Paulu, ta tīin ndio ra ra, tajan tāchi ndio ra jandaru ra ña na ku'ni ndra Paulu chi'in uvi ta'an karena. Ta ora cha ndikun ndio ra, tajan kīcha'a ndio ma ra comandante chīkatu'un ra nuu ma ñivi nda ra kùu ra, ta niyi kùu ma ña jā'a ra. ³⁴ Va ìyo ndian ka'īin tañu ma ñivi ikan, kà'an na ña jā'a ra iin nakuyi, ta ìyo inga ndian kà'an ña jā'a ra inga nakuyi. Yakan va ma ra comandante nī kuu kutunini ra ni'īin ma ña kà'an na, ti ya'a nanivaa kùu na. Takan kūu tajan kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra, na kundaka ndra Paulu ku'un ndra nuu ìyo ndra. ³⁵ Ta ora chāa ndio ndra nuu kīcha'a ma kuayu yuve'e ndra, tajan kāni'i ndio ndra ra, ta ndiso ndra ra ndaa ndio ndra ma kuayu ikan, vati takan ìyo yi ña jà'a ma ndra jandaru koto

ka'ni ma ñivi ra. ³⁶ Yakan va ndisaa ma ndra kàcha'an chata ma ndra jandaru te'en kà'an ndra:

—¡Na ka'ni ndo ra! ¡Na ka'ni ndo ra! —kàti ndra.

Paulu kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu ma ñivi

³⁷ Ta ora chāa ndio ma jandaru ma nuu iyo yuve'e ña ni ti'i ndra Paulu, tajan te'en chīkatu'un ra nuu ma ra chà'nda tiñu nuu ndra:

—¿A kùu ka'in iin tiñu chi'un? —kàti ra chi'in ma tu'un griegu.

Tajan te'en nāka'an ndio ma ra comandante nuu ma Paulu:

—¿A kùu ka'un tu'un griegu? —kàti ra.

³⁸ Tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ra:

—Juu, chītoi kà'in tu'un griegu —kàti ra.

Ta ikan jan, nāka'an tuku ma ra comandante:

—Tu ndicha ña chītoun kà'un tu'un griegu, yūvi ra ñuu Egiptu kùun, tuva takan. Vati tatiempu kīchi iin ra kēe tichi ku'u ñuu Egiptu, kīchi kanita'an ra chi'in ma kuvienu chi'in kumi mii ndra chà'ni ñivi —kàti ra.

³⁹ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Yūvi rakan kùu, ti iin ra judíu kùu. Ta kākui ñuu Tarsu, ña iyo kuenda ñu'u' Cilicia. Yakan va cha chītoun ti iin ñuu ya'aga jàka'nu ma ñivi kùu yi. Ta vitin chīkain iin ñamani nuun ña na ku'vaun ña ka'in chi'in ma ñivi ka'iin ikan —kàti Paulu.

⁴⁰ Tajan te'en nāka'an tuku ma ra comandante chi'in Paulu:

—Na ka'un chi'in na tuva takan —kàti ra.

Ta ikan jan chūndaa ndio Paulu nuu ìyo kuayu yuve'e, ta jānda'a ra nuu na, na taxiin koo yu'u na. Tajan te'en kīcha'a ndio ra kà'an ra ma tu'un hebreu, takua kà'an ma ndian judíu chi'in na:

22

¹ —Ndyo'o tatá ta ndyo'o yani, na kuni va'a ndo ña ni ka'in nuu ndo, ikan na koto ndo ti tüvi ìyo kuatj. —Takan kàti Paulu chi'in na.

² Tajan ora chīni na ña kīcha'a Paulu kà'an ra tu'un hebreu, tajan tiaga kīndoo taxiin na. Ta ikan jan te'en nāka'an tuku ra:

³ —Yu'u kùu ma ra judíu, ta kākui ñuu Tarsu ña ìyo kuenda ñu'u' Cilicia. Ta chā'nui ñuu Jerusalén i'ya ndia. Ta jākua'i chi'in matru ra nàni Gamaliel. Ta ikan kùtu'vai tandi'i naja kua kà'an ma tutu Ley tāa ndra kùu ñivio chīyo taji'na. Ta chi'in ndisaa chinitunj, jà'i tiñu Ndioo takua jà'a ndo yi vitin. ⁴ Vati taji'na, nduva'a kuii jānde'i tundo'o tandi'i ma ñivi kuà'an iti' Jesuu vati ndava kùuni ka'nj na. Yakan va kēi chākunui chata na. Ta nuu nàta'in na ta tiñ na, ta tì'i na tichi vekaa. Yakan va, ña'a a ra'ii ña nàta'in, tiñ na. ⁵ Ta ma ra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ndra kuxini ña chà'nda tiñu chi'in ra, cha chito va'a ndra tandi'i ma ña jā'i. Vati maa ndra kùu ndra ña tāa ndra ma carta, ta chā'a ndra yi nui na kundakai yi nuu ma ndian judíu ta'an yo ndian ìyo ñuu Damascu ña kà'an yi ña kùu tiñ ma ndian chìnuni tu'un Jesuu ikan. Ta ikan jan

chā'in ñuu Damascu ti kùunì tiin na ta ndaka ndioi na kichai i'ya ña na nde'e na tundo'o.

Paulu kàtitu'un ra naja kua nāni'i ra iti' Jesuu

(Hch. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ 'Tajan ora cha kuàkuyatin ndi ñuu Damascu, iyo yi a kachuvi ndaa ñuka'ñu, tajan iti' andivi kīchi iin ñu'ú tacha ña chikonuu yi yu'u. ⁷ Ta ndūvai nuu ñu'u' jā'a yi. Tajan te'en chīnì iin tati ña kà'an chi'in: "Saulu, Saulu, ta, ¿naja ya'a jànde'un tundo'o yu'u?" kàti yi. ⁸ Ta ikan jan, te'en chīkatu'un tukui nuu ma tati ikan: "¿Nda ra kùun yo'o Racha'nu?", katì. Tajan te'en nāka'an ma tati ikan chi'in: "Yu'u kùu Jesuu ra ñuu Nazaret, ra jànde'un tundo'o chata." Takan kàti ra chi'in. ⁹ Tajan ndisaa ma ndra kuà'an chi'in, ora ndē'e ndra ma ñu'ú ikan, nduva'a kuii yū'vi ndra. Ta tüvi nī kutunini ndra ma tu'un kā'an ma tati ikan chi'in. ¹⁰ Tajan te'en chīkatu'in nuu yi: "¿Nayi kùuniun ña ja'i, yo'o Racha'nu?", kàti. Tajan te'en nāka'an ra chi'in: "¿Ndeta, ta na ku'un ndikoun ma iti' ñuu Damascu! Ta ikan ni katitu'un ndra nuun tandi'i ma nayi iyo yi ña ja'un." Takan kàti ma Racha'nu chi'in. ¹¹ Va tava ma ñu'ú ikan, jāndokuaa yi yu'u, yakan va ma ndra merui ndà'a ndra nda'i nda kati chāi ma ñuu Damascu.

¹² 'Ta ora chāi ma ñuu ikan, tajan ikan iyo iin ra nāni Ananía. Ta rakan ti iin ra ya'a jàchi'in ma ley tāa Moisés kùu ra, ta ya'aga tiñu'u tandi'i ma ñivi judíu iyo ñuu Damascu ra ndia. ¹³ Ta ikan jan chānde'e ndio ra tichi ve'e

nuu kàndij. Ta ora chāa ra nuu kàndij, ta te'en nāka'an ra chi'in: "Yo'o ra yani Saulu. ¡Na ndondichin ndiko nde'un!", kāti ra. Tajan ma ora ikani, kūu nande'e kachin va'i, ta ndē'i ma Ananía ndia. ¹⁴ Takan kūu tajan te'en nāka'an ma Ananía chi'in: "Ndioo ña jàka'nu ndian kūu ñivio taji'na, rakan kāchin ñun, ikan na kotoun nayi kùuni ra ña ja'un. Ta ikan jan kùu nde'un ma Racha'nu Jesuu ña kùu ra iin ra ndaa, vati kāchin ra ñun ña na taso'un ma tu'un kà'an ra. ¹⁵ Yakan va maun kùu ma ra kāchin Ndioo ña na kùun ma testigu Jesuu nuu tandi'i ma ñivi iyo ñuñivi, ta katitu'un ma nuu na ndisaa ma ña ndē'un ta chīniun. ¹⁶ Ta vitin tūva iyo yi ña kuatun tiá. ¡Na ndetaun, ta kundutaun chi'in ndatu Racha'nu Jesuu, ikan na janaa ra tandi'i ma kuatun!" Takan kāti Ananía chi'in.

Paulu kàtitu'un ra nuu ñivi naja kua chāa ra nuu ñivi yūvi judú

¹⁷ 'Yakan va ora kīchaa ndikoi ñuu Jerusalén i'ya, ta ikan jan chā'in veñu'u ka'nu nda i'ya. Ta ikan kīcha'i kà'in chi'in Ndioo, ta ikan ndē'e chi'in tinui ma Jesuu, takua ndè'o iin nakuyi ora chànio, ¹⁸ ña te'en nāka'an ra chi'in: "Yo'o Paulu, ¡na numini keun ñuu Jerusalén, ti na jāchi'in na ma tu'in ña ni katitu'un nuu na!" Takan kàtitu'un Jesuu nui. ¹⁹ Tajan te'en nāka'in chi'in ra: "Yo'o Racha'nu, cha chito va'a ndra ti yu'u kùu ma ra chàkunuu tiin ma ñivi chīnuni tu'un ma tandi'i veñu'u ñivi judú niku. Ta juuni chito na ña tī'i na tichi vekaa, ta kāni na ndia. ²⁰ Ta ora chā'ni na Esteban, ra kàtitu'un tu'un, ikan ndai ndè'i nuu chà'ni

na ra chi'in yuu, vati induku chānini chi'in ma ndra chà'ni ra. Ta juuni kūmī ja'ma isukun ma ndra chà'ni ra chi'in yuu ndia.” ²¹ Takān kūu ta te'en nāka'an ma Racha'nu nui: “Na ku'un kukatitu'un tu'in nuu ñivi yūvi judíu ndian ìyo nuu chika.” Takān kàti ma Racha'nu Jesuu chi'in —kàti Paulu chi'in ñivi ikan.

Paulu, k'ivi ra nda'a' ma ra comandante ra ìyo kuenda ñuu Roma

²² Yakan va nda ma tu'un i'yani, kùu ña taso'o na ña kà'an Paulu ti kàyuni na jà'a ma tu'un kà'an ra. Tajān te'en kīcha'a na kànachaa na chata Paulu:

—Ra'ya, tūva ìyo yi ña koo ra tiá ñuñivi i'ya. jNa ka'ni ndo ra! —kàti na.

²³ Ta ndiakan ti endee kanachaaga na tiá, ta tàva na ja'ma na, ta jàkana na yi nuu sukun. Ta chòso na yuti nuu sukun ndia. Yakan va ndisaa ña jā'a na i'ya jàna'a yi ti nduva'a kuii kàyuni na ndè'e na nuu Paulu. ²⁴ Ta ma ora ikani, chāa ma ra comandante, ta tāchi ra jandaru ra na tiin ndra Paulu. Tajān tī'i ndio ndra ra tichi ve'e nuu kixi ndra. Ta juuni kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kani ndra ra nda kati kati ra nda cha'a' kùu yi ña kùxaan ma ñivi chi'in ra. ²⁵ Takān kūu ta ora chani kani ndra ra, tajān te'en kīcha'a chikatu'un Paulu nuu ma ra capitán ndaa chi'in ma ndra jandaru:

—¿A chító ndo ti ma ley ìyo ñuu Roma tūvi chà'a yi ña kàni ndo yu'u nda kati ka'an ji'na iin ra kùu vesi ma kuati, vati iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùì? —kàti Paulu chi'in ma ra capitán.

²⁶ Yakan va ora chīni ma ra capitán ña te'en kā'an Paulu, tajan kēe ndio ra kuà'an ra kuàkatitu'un ra nuu ma ra comandante. Ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¡Na ja'un kuenda mā niyi ìyo yi ña ja'un, vati ma ra'ya na töve ìyo yi ña jande'un tundo'o ra ti iin ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra ndia! —Takan kàti ma ra capitán chi'in ma ra comandante.

²⁷ Ta ikan jan chājayatin ndio ma ra comandante ra nuu ndaa Paulu, ta te'en chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùun? —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Paulu:

—Juu, ndicha ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu.

²⁸ Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra comandante chi'in Paulu:

—Taku yu'u ti nduva'a kuii kua'a' xu'un' tīa'vi, tajan kūu ndakui ma ra kuenda ñuu ka'nu Roma —kàti ra chi'in ma Paulu.

Tajan te'en nāka'an tuku ma Paulu chi'in ra:

—Taku yu'u ti ra kuenda ñuu ka'nu Roma kùu nda ora kākui —kàti ra.

²⁹ Yakan va ora chīto ndra ña ndicha kùu ña ra kùu kuenda ñuu ka'nu Roma kùu ra, tajan ndisaa ndio ma ndra jandaru ni kani ra niku, chūndachiyo ndra xiin ra, ta nda ma ra comandante ndia. Ta juuni yū'vi ra ña chū'ni ra ra chi'in karena niku.

Paulu ndaa ra ma nuu ka'iin tandi'i ma ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu

³⁰ Takan kūu ta ora tuvi inga kivi, tajan tāchi ndio ma ra comandante ma ndra jandaru ña

na ndachi ndra nda'a' ma Paulu. Vati kùuni ra koto kachin ra nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ma ñivi judíu ra. Ta ikan jan tãchi ndio ra tiñu nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu sutu, chi'in tandi'i ma ndra kuxini nuu ma ndian judíu, ikan na kuti'vi ta'an ndra. Yakan va ma ra kuu comandante ikan tãva ndio ra ma Paulu, ta chãkutaa ra ra nuu ka'iin ti'vi tandi'i ndrakan.

23

¹ Takan kũu ta ora chãa ra nuu ka'iin ti'vi ndra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu tajan te'en nãka'an Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani ndian judíu. Nda vitin endee iyo va'i ta iyo tu'vai kuenda Ndioo, ti ma chinitunĭ kàti yi ti tũvi iyo kuatĭ nuu Ndioo. —Takan kàti Paulu chi'in ndra.

² Takan kũu ta ma sutu cha'nu kuxini ña nàni Ananía, kà'an ra nuu ma ndian ka'iin yatin xiin Paulu, ña na kani ndra viyu'u ra. ³ Tajan te'en nãka'an Paulu chi'in ra:

—ĭNdioo, ni kani ra maun, ti nàndiun chiña kuenda ña na tisokuatiun chatai, ti takan kà'an ma ley kàtiun! Ta juuni tãchiun ña na kani ndra yu'u, ta yakan ti tũvi chà'a ma ley ña jà'a yo yi ndia. Yakan va juuni ra vata kùun ndia —kàti Paulu.

⁴ Takan kũu tajan ndisaa ma ndra ka'iin xiin Paulu, te'en nãka'an ndra chi'in ra:

—ĭNa vã'a jà'un ña kà'un nduva'ani chi'in ma sutu kuxini, vati ra iyo kuenda Ndioo kùu ra! —kàti ndra.

⁵ Tajan te'en nãka'an tuku Paulu chi'in ndra:

—Ka'nu kooni ndo ndyo'o yani, ti töve chïtoi ña ma sutu kuxini kùu ra, yakan va kā'in te'en. Vati nuu ma tutu ley Ndioo te'en kà'an yi ndia: “jNa kā'an ti'inio chata ma ra chà'nda tiñu ñuu yo!”, kàti yi —kàti ra.

⁶ Takan kūu tajan nākuni Paulu ña java ma ndra ka'iin ikan kùu ma ndra fariseu, ta inga java ndra kùu ma ndra saduceu. Ta ikan jan te'en nāka'an ni'i ndio ma Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o yani, yu'u kùu ma ra fariseu, takua kùu ma ñivi tatái. Ta tiso ndo kuati chatai, cha'a' ña chìnunĭ ña nàtaku ndiko ma ndian ndií —kàti ra.

⁷ Yakan va ora kā'an Paulu takan tajan ma ndra fariseu chi'in ndra saduceu, kēsiin ndra ma ora ikani, jā'a ma tu'un kā'an Paulu. Ta ikan jan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra chi'in juuni maa ndra. ⁸ Ti kàti ma ndra saduceu ti tüvi nàtaku ndiko ma ndian ndií.

Ta juuni kàti na ti tüvi ìyo tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo ta ni inga tati ndia, kàti ndra. Va ma ndra fariseu, kàti ndra ti chìnuni ndra ña nàtaku ndiko ma ñivi ndií ta ña ìyo tati ndia.

⁹ Takan kūu tajan kīcha'a ndio ndra kànita'an yu'u ndra. Ta tañu ma ndra fariseu ndēta iin ndra matru jàna'a ley ña te'en kà'an ndra:

—¿Ta naja kùuni ndo tisokuati ndo ra'ya? Ta tüvi ìyo nī'iin kuati ra, ta tüvi chïto yo tu iin tati va'a jà'a tiñu nuu Ndioo tāchi ra —kàti ndra.

¹⁰ Takan kūu ta tava tüvi kùtaxin na ña kànita'an yu'u na, yakan va kīcha'a yù'vi ma ra comandante, koto ka'ni ndra Paulu. Yakan va tāchi ra iin ma ndra jandaru ra ña na ku'un ndra kuki'in ndra ma Paulu nuu ndaa ra tañu

ndra, ta ku'un ra chi'in ndra nuu ìyo ve'e nuu kixi ndra.

¹¹ Takan kūu tajan chanikuaa inga kivi kēta ma Racha'nu Jesuu nuu Paulu ña te'en kà'an ra chi'in ra:

—Yo'o Paulu, na jandeeniun ma ña kà'an na chataun, ti takua kàtitu'un tu'in ñuu Jerusalén i'ya, juuni kua ikan ìyo yi ña katitu'un yi ñuu Roma ndia. —Takan kàti ma Racha'nu Jesuu chi'in ra.

Jàndo'iin tu'un ma ndra judíu naja kua ni ka'ni ndra Paulu

¹² Takan kūu ta ora tuvi inga kivi kūti'vi ta'an iin ma ndra judíu. Ta ikan kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra ta ka'ni ndra Paulu. Takan kūu ta ta'ii'iin ndra chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña tüvi kachi ndra, ta tüvi ko'o ndra nī'iin nakuyi nda kati ka'ni jī'na ndra Paulu. ¹³ Ta ma ndrakan ti ya'aga uvi xiko ta'an ndra kùu ndra ña chā'a ndra tu'un nuu Ndioo ña ni ka'ni ndra Paulu. ¹⁴ Ta ikan jan chā'an ndio ndra nuu ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu sutu chi'in nuu ma ndracha'nu judíu, tajan te'en nāka'an ndra nuu ndra:

—Ta'ii'iin ndyu'u cha chā'a ndi tu'un nuu Ndioo ña tüvi ni kachi ndi nī'iin nakuyi, nda kati ka'ni jī'na ndi Paulu. Ta tu tüvi jachinu ndi ma ña ka'an ndi, tajan ni nde'e ndi tundo'o jà'a ra. ¹⁵ Yakan va ndyo'o ta ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, kùuni ndi ña na ndakan ndo nuu ma ra comandante na kundaka ra Paulu kichi ra nuu ndo itaan. Ta kati ndo ti kùuni ndo koto kachin ndo ma ña ndaa ña jā'a Paulu. Ta ndyu'u ti ni kuiin xe'e ndi yu'u iti' nuu vàchi

ra chi'in ndra. Ta ikan ni ka'ni ndi ra antea ña kichaa ra nuu ndo. —Takan kàti ma ndra ni ka'ni Paulu chi'in ma ndracha'nu ikan.

¹⁶ Va tava ma ra se'e ma ñata'an Paulu chīni ra ma ña kà'an ndra ña ni ka'ni ndra tacha'nu ra Paulu. Yakan va kēe ra chàkatitu'un ra nuu Paulu, nda ma nuu iyo ve'e nuu kixi ma ndra jandaru. Yakan va ora chāa ra ikan, ta kātitu'un ra yi nuu ra. ¹⁷ Ta ikan jan kāna Paulu iin ma ra capitán, ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—¡Na ja'un iin ñamani ta na kundakaun ma rayoko i'ya ku'un nuu ma ra comandante! Vati iyo iin ña ni ka'an ra chi'in ra —kàti Paulu.

¹⁸ Yakan va ma ra capitán chāndaka ra ra nuu ma ra comandante, tajan te'en nāka'an ndio ma ra capitán chi'in ra:

—Paulu ra indii tichi vekaa, tāchi ra yu'u ña na kichi ndakai ma rayoko i'ya nuun. Vati iyo iin ña ndicha ni ka'an ra chi'un. —Takan kàti ma ra capitán chi'in ma ra comandante ikan.

¹⁹ Ta ikan jan tīin ndio ma ra comandante nda'a' ma rayoko ikan, ta kēsiin ra chi'in ra. Tajan te'en chīkatu'un ndio ra nuu ra:

—¿Nda tiñu kùuniun ka'un chi'in? —kàti ra.

²⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma rayoko:

—Ndra judíu cha jāndo'iin tu'un ndra ña ni ndakan ndra nuun, ña itaan na ku'un chi'in Paulu nuu ka'iin ma ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. Ta ndrakan ti kàti ndra ña kùuni ndra koto kachin ndra ma ña ndaa ña jā'a tacha'nui Paulu. ²¹ Va koto chinuniun ma ña kà'an ndra ti tu'un vatani kùu yi. Vati ya'a uvi xiko ta'an ndra kùu ndra ña ka'iin xe'e ndra yu'u iti' ña ni ka'ni ndra tacha'nui Paulu ora

ni ya'a ra. Ta chā'a ndra tu'un nuu Ndioo, ña na jande'e ra tundo'o ndra tuva kachi ndra ta ko'o ndra takuii antea, nda kati ka'ni ndra tacha'nui Paulu. Ta vitin cha ìyo tu'va ndra ña ndātu ndra nde'o naja kua ni ka'un kuenda ra. —Takan kàti ma rayoko ikan chi'in ma ra comandante.

²² Takan kūu ta ma ra comandante tāchi ra ma rayoko ikan ña na ku'un ra ve'e ra. Va ji'na kā'an ra chi'in ra ña na kātitu'un ra ma tu'un i'ya nuu ni'iin ñivi.

Tāchi ndra Paulu nuu ra kuvienu Félix

²³ Takan kūu tajan kāna ndio ma ra comandante uvi ta'an ma ndra capitán ña te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Na jandova'a ndo uvi cientu jandaru ña kaka chi'in cha'a', ta uni xiko uchi ta'an ma ndra jandaru yoso kuayu, ta uvi cientu ma ndra ku'un chi'in lanza. Vati kaa iin chanikuaa vitin, ni ko'o ñuu Cesarea —kàti ra.

²⁴ Ta juuni tāchi ra ña na jandova'a ndra kuayu ña koso Paulu ndia. Ta juuni kā'an ra chi'in ma ndra jandaru ra ña na kumi va'a ndra Paulu ora kundaka ndra ra nuu ma kuvienu Félix. ²⁵ Ta chi'in ndra tāchi ra iin carta ña ka'an te'en:

²⁶ “Yu'u ra kùu Claudiu Lisias, tàchi iin tutu i'ya nuun yo'o tatá kuvienu Félix ti kùnuni ka'in iin tu'un nuun. ²⁷ Vati ndra judíu, tiin ndra ra'ya, ña ni ka'ni ndra ra. Va ora chītoi ña ra iyo kuenda ñuu Roma kùu ra, tajan chā'in chi'in jandarui, ta jākakúi ra. ²⁸ Yakan va kùnuni kotoi nda cha'a' kùu yi ña tiin ndra ra, yakan va chāndakai ra nuu ma ndra chà'nda tiñu nuu

ñivi judíu. ²⁹ Ta ikan jan chītoi ña tīsokuati na ra chi'in ma tu'un kà'an ma ley maa na. Yakan va tüvi nī ja'a ra nīiin kuati ka'nu ña kùu ka'ni ndra ra cha'a' yi, ta ni vekaa tüvi ìyo yi ña kundii ra ndia. ³⁰ Ta tava cha chītoi ña ma ndra judíu kūti'vi ta'an ndra, ta jāndikita'an tu'un ndra ña ni ka'ni ndra ra, yakan va vitin tàchī ra nuun. Ta juuni cha kātitu'in nuu ma ndra tīsokuati ra ña na katitu'un ndra nuun nda cha'a' kùu yi ña tīsokuati ndra ra, ta nda cha'a' kùu yi ña kùuni ndra ka'ni ndra ra ndia. ¡Na koo va'un!" Takān kāti ma tutu tāchi ra nuu ra.

³¹ Takān kūu ta ma ndra jandaru jā'a ndra ma kua kāti ma ra comandante nuu ndra. Ta ma ora chanikuaa, tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra chi'in Paulu iti' ñuu Antípatris. ³² Ta ora tuvi inga kivi, tajan ma ndra jandaru ña kuà'an chi'in cha'a, chīkoni'i ndiko ndra nuu ìyo ve'e nuu kixi ndra. Ta ma ndra yoso kuayu ti kuà'an ndra iti' nuu chi'in Paulu. ³³ Takān kūu ta ora chāa ndra ñuu Cesarea, ta chā'a ndra ma carta ikan nuu ma kuvienu Félix, ta kūtaa ndra Paulu nuu ra. ³⁴ Takān kūu ta ora cha yā'a jākua'a ra ma carta ikan, tajan te'en chīkatu'un ndio ma ra kuvienu nuu Paulu:

—¿Nda ñuu kīchiun? —kāti ra.

Ta Paulu nāka'an ra ti ra ñu'u' Cilicia kùu ra. ³⁵ Tajan te'en nāka'an ndiko ma ra kuvienu chi'in ra:

—Ni taso'i ma ña ni ka'un ora ni kichi ma ndra tīsokuati ñun —kāti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Ta ikan jan kā'an ndio ra chi'in ma jandaru ña na kumi va'a ndra Paulu tichi vetiñu nuu chà'nda Herode tiñu.

24

Tu'un kàti Paulu nuu ra kuvienu Félix

¹ Takan kũu ta ora cha yā'a u'un kivi tajan Ananía ra chà'nda tiñu nuu sutu, chāa ra ñuu Cesarea chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu, ta iin ra kā'an cha'a ñivi nàni Tértulo ña ni tisokuati ndra Paulu nuu ma kuvienu. ² Yakan va tachi ndio ma ra kuvienu Félix tiñu nuu ndra jandaru ña na kichi ndakan ndra Paulu nuu ra. Tajan te'en kicha'a nàka'an ndio Tértulo ña tisokuati ra Paulu nuu Félix:

—Yo'o tatá kuvienu, ta'vindioun cha'a' ma tiñu jà'un. Vati vitin iyo taxiin ma ñuu jà'un. Ta ta'vindioun ña cha jāndova'un ñuu chi'in chinituniun ndia. ³ Yakan va chi'in ndi'i anima ndi, chā'a ndi ta'vindioo nuun, ti tüvi kumani ni'iin nakuyi nuu ndi. Yakan va ya'aga tiñu'u ndi ñun, yo'o ra kuvienu, tatá Félix. ⁴ Va tava küuni ndi jakenaa ndi kua'a' tiempun, yakan va chikain iin ñamani nuun, ña na taso'un iin tiñu vali ña ni ka'in chi'un. ⁵ Ra kini chiña nāta'an ndi ra ña jakanuu ra xini ñivi judíu iyo tandi'i ñuu ñuñivi. Ta juuni ra kũu ra kuxini iin grupu nàni nazarenos. ⁶ Ta juuni küuni ra ka'an ra chata veñu'u ka'nu ndi. Yakan va ndyu'u chani tiin ndio ndi ra, ta ti'i ndio ndi ra vekaa, ti küuni ndi jande'e ndi tundo'o ra takua kà'an ma ley ndi. ⁷ Va ma ra comandante Lisias chi'in ra capitán jandaru, chāa ndra ta nāmaa ndra ra nuu ndi. ⁸ Ta kàti ndra ti ndian tisokuati

chata ra, ìyo yi ña kichi ndra nuun ta kati ndra yi. Yakan va juuni maun ìyo yi ña ndakatu'un nuu ra, ikan na koto kachiun nda cha'a' kùu yi ña tìsokuati ndi ra. —Takan kàti ma ra Tértulo chi'in ma kuvienu Félix.

⁹ Ta nda ndisaa ndian judíu ka'ìin i'ya vitin, juuni tìsokuati na ra ndia. ¹⁰ Takan kùu ta ma ra kuvienu jānda'a ra nuu Paulu, ikan na ka'an ra. Tajan te'en kīcha'a nàka'an ndio ma Paulu:

—Ya'a chìsij ña chā'un ña kà'in iin tu'un chi'un. Vati cha chito va'i ti cha ìyo kua'a' kuiya ña yo'o kùu ra jāndondaa kuati ñuu i'ya.

¹¹ Yakan va kùu ndakatu'un ma tu'un ndaa nuu ma ñivi, vati já kēta uchi uvi kivi ña chā'in ñuu Jerusalén ña jàka'nui Ndioo veñu'u ka'nu ndaa ikan. ¹² Ta tüvi nī nata'an ndra yu'u, ña kànita'an yu'i chi'in nī'ìin ñivi ña jàkanui xini na. Ta tüvi nī nata'an ndra yu'u ña takan jā'i kuati tichi veñu'u ka'nu a inga veñu'u ndia. Ta nī'ìin tichi kai tüvi nī nata'an ndra yu'u ña jā'i iin kuati takan ndia. ¹³ Ta ñivi ka'ìin i'ya, na kùu ka'an na ña ndicha kùu ma kuati tìso ndo chatai. ¹⁴ Yakan va ma ña kùu ka'in nuun, kùu ma ña ya'a chinunì indukuni takua chìnuni inga ndian kuà'an iti' Jesuu, vaji ma iti' ikan kùu yi ma ña kà'an ndra i'ya ña kùu iti' ña töve va'a. Vati takani jà'i tiñu nuu Ndioo ta jàka'nui ra takua jàka'nu ndian kùu ñivi ndi taji'na, ti chinunì tandi'i tu'un ley tāa Moisés chi'in tandi'i ña tāa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. ¹⁵ Yu'u chìnunì ña ni janataku Ndioo ma ndian cha chī'í, nda ma ndian va'a chi'in ndian töve va'a

ndia, indukuni ma tava chìnuni ma ndra ka'in i'ya ndia. ¹⁶ Yakan va nani ora nàndukui naja kua kuu koo va'a animai chi'in ña chàninì nuu Ndioo chi'in nuu ndian ìyo ñuñivi ndia.

¹⁷ 'Takan kũu ta ora cha yā'a kua'a' kuiya ña chàkunui nda ni nikuuni. Ta ikan jan chĩkoni'i ndikoi ñui, vati ikan ni ku'vai xu'un' kuenda ndian nda'vi, ta ni ku'in sokói kiti kuenda Ndioo ñuu Jerusalén ndian. ¹⁸ Ta ora cha chāa ndioi ma ñuu Jerusalén, ji'na jāchinui ma ceremonia ña nāndoi. Tajan kīcha'a ndioi sòkói iin kiti kuenda Ndioo tichi veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén ora nāta'an iin ndra judíu kīchi ñuu Asia yu'u. Ta ora ndē'e ndra ña ndai ikan, tüvi ka'in kua'a' ñivi chi'in, ta tüvi jàkanui xini ma ñivi ndia. ¹⁹ Yakan va tu ndicha ña ìyo kuati, tiá va'a tu kichi ma ndrakan nuun, ta tiso ndra kuati chatai, tuva ìyo nda cha'a' kùu yi. ²⁰ Ta tu tüvi, tajan ma ndra ka'in i'ya, na katitu'un ndra tuva ndicha ña nāni'i ndra yu'u, ña jā'i iin kuati ora ka'in ti'vi ndi nuu ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu. ²¹ Chito, ¿a töve cha'a' ña ndai ma tañu ndra ta nāka'in ni'i va'a ti chìnuni ña ni natakú ndiko ndian ndíí kùu yi? —Takan kāti Paulu chi'in ndra.

²² Ta ora chīni ma kuvienú Félix ña kà'an Paulu te'en, ta tava cha chito va'a ra naja kua kàa ma iti' kuà'an Paulu, yakan va ndākoo nuu ra yi ikani, ta te'en nāka'an ra:

—Na kuationo nda kati kichaa ra chà'nda tiñu nuu jandaru, ra nāni Lisias. Tajan kùu ka'an kachin ndo ma tu'un ka'an ndo, tajan kùu jandondai ma kuati ndo —kāti ra.

23 Takan kũu tajan tãchi ndio ma ra kuvienu Félix ma ra capitán, na ti'i ndiko ra Paulu tichi vekaa. Ta na jakuenda ra ra, va na ku'va ra ña kì'vi ndian kũu amigu ra nde'e na ra, ta tindee na ra chi'in ña chiniñu'u ra.

24 Takan kũu ta ora cha yã'a kua'a' kivi, tajan chãa ma ra kuvienu Félix chi'in ñasi'i ra Drusila iin ña judía nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan kãna ra Paulu na kichi ra. Ta ora chãa ndio Paulu nuu ra, tajan kicha'a ra nàtu'un ra cha'a' Jesuu ta cha'a' ña naja kua chìnuni ra tu'un ra. 25 Va ora kicha'a Paulu nàtu'un ra cha'a' ña ìyo yi ña koo va'a yo kuenda Ndioo, ta cha'a' ña ìyo yi ña kumi yo juuni maa yo, ta juuni cha'a' ma kivi ni kichi ora ni jande'e Ndioo tundo'o yo cha'a' ma kuatio. Tajan ora chĩni ma Félix ña kà'an ra te'en, ta ndava yũ'vi ra, tajan nãka'an ndio ra te'en chi'in ma Paulu.

—¡Kua'an yo'o vitin! Ta iti' nuu, ora ni kuyati natu'in chi'un ora ikan ni kana ndikoi ñun —kàti ra.

26 Ta chinu kua'a' cha'a', kãna ma ra kuvienu Paulu ña nàtu'un ra chi'in ra, vati kũuni ra ña na tia'vi Paulu nuu ra ta tava ra ra tichi vekaa. Va tüvi nĩ tia'vi ra ra. 27 Ta ora chĩnu uvi kuiya ña indii Paulu vekaa, tajan kēe ndio ma ra kuvienu Félix ña kũu ra ra chà'nda tiñu. Ta ikan jan kī'vi tuku inga ra nàni Porcio Festo, ña kũu ra kuvienu. Ta tava Félix kũuni ra kindoo va'a ra chi'in ndian judíu, yakan va töve nĩ ndakoo nuna ra Paulu ma ora kēe ra ña kũu ra kuvienu.

25

Chàa Paulu nuu ra kuvienu Festo

¹ Takan kũu tajan chāa ndio Festo ña ni tiin ra tiñu kuvienu. Tajan ora cha yā'a uni kivi ña jākuu ra tiñu ñuu Cesarea, tajan kēe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. ² Takan kũu ta ora chāa ndio ra ñuu Jerusalén, ta ikan kātitu'un ndio ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu nuu ra kuvienu Festo ña cha tì'i ndra kuati chata Paulu nuu ra. ³ Vati ikan chīkan ndra iin ñamani nuu ra, na kuki'in ra Paulu ñuu Cesarea, tajan kīchi ndaka ra ra nuu ka'iin ti'vi ndra. Takan kāti ndra ti cha nātu'un xe'e ndra ña ni ka'ni ndra Paulu tichi iti' vāchi ndra. ⁴ Va Festo te'en nāka'an ra:

—Na kũu ja'i ma ña kà'an ndo, ti Paulu indii ra vekaa ñuu Cesarea. Ta yu'u, chāninī ku'un ndikoi ndakan tiá iti' nuu. ⁵ Yakan va ma ndra chà'nda tiñu nuu ndo, na ku'un ndra chi'in ora ni ku'in ñuu Cesarea. Ta ikan kũu tiso ndra kuati chata ra, tuva ndicha ña iyo kuati ra. —Takan kāti Festo chi'in ndra.

⁶ Takan kũu ta Festo ndōo ra una a uchi kivi tiá ma ñuu Jerusalén. Tajan chīkoni'i ndiko ra kuà'an ra ñuu Cesarea. Ta ora tuvi inga kivi tajan ndāa ndio ra tayu nuu chà'nda ra tiñu, ta ikan jan kā'an ndio ra chi'in ndra jandaru na kuki'in ndra Paulu, ta na kichi ndaka ndra ra nuu ra. ⁷ Tajan ora kī'vi Paulu ma tichi ve'e nuu chà'nda ra tiñu. Ta ikan jan cha kũyatin ndio ma ndra judíu kīchi ñuu Jerusalén nuu ndaa ra. Ta tīso ndra kua'a' kuati ka'nu chata Paulu, va nī'iin ma ña kà'an ndra nī kuu jachi'in

ma Festo yi, vati töve iin ku'va ndaa ña jàna'a kachin yi ña kùu tiso ndra kuati ra. ⁸ Yakan va te'en nāka'an Paulu ña kà'an ra cha'a' juuni maa ra nuu Festo:

—Taku yu'u, tükuii nī ja'i nī'iin kuati, ni chata ley ñivi judíu, ni chata veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, ni chata ra kalecha'nu César, ra chà'nda tiñu ñuu ka'nu Roma —kàti Paulu.

⁹ Ta tava ma kuvienu Festo, kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ndian judíu, yakan va te'en chīkatu'un ra nuu Paulu:

—¿A kùuniun ku'un ñuu Jerusalén, ta ndakan kùu jandondai tiñu cha'a' ma kuati tīso ndra chataun? —kàti Festo.

¹⁰ Va Paulu te'en nāka'an ra:

—Yo'o kuvienu Festo, vitin ndai tichi ve'e nuu jàndondaun tiñu kuenda ra César, ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Ta i'ya ìyo yi ña jandondaun ma kuati jā'i tuva ìyo yi. Ta tava cha chīto va'un, ti tüvi nī ja'i nī'iin kuati chata ñivi judíu. ¹¹ Yakan va tu ndicha ña jā'i iin kuati ka'nu, va'a ga ña na kuvī, ta ku'vai ña na ka'ni ndo yu'u ndia. Vati tu ndisaa ma kuati ña tīso ndra chatai töve ña ndicha kùu yi, nī'iin na kùu ku'va na yu'u nda'a' ndrakan ña ku'in chi'in ndra ñuu Jerusalén, ta ndakan jandondaa ndra ma kuati. Yakan va chīkain juuni nuu maun ña na tachiun yu'u ñuu Roma nuu ndaa ra kalecha'nu César. Ta ndakan kùu jandondaa ma rakan ma kuati —kàti Paulu.

¹² Yakan va ma ra kuvienu Festo, chīkatu'un ra chi'in ma ndracha'nu chūndayu'u ra. Tajan te'en nāka'an ra chi'in Paulu:

—Tava chīkaun ña na tachi ñun ña na ku'un nda ñuu Roma ta jandondaa César ma kuatiun, yakan va ndakan ni tachi ñun. —Takan kàti ma ra kuvienu chi'in Paulu.

Paulu kàtitu'un ra nuu Rey Agripa chi'in ñata'an ra ña nàni Berenice

¹³ Ta ora cha yā'a iin uvi uni kivi, tajan chāa ra Rey Agripa ñuu Cesarea chi'in ñata'an ra nàni Berenice ña kuànde'e vi ra kuvienu Festo. ¹⁴ Ta tava chīyo vi ikan kua'a' kivi, yakan va ma Festo kīcha'a ra nàtu'un ra chi'in vi cha'a' ma kuati ña tiso ma ndra judíu chata Paulu. Ta te'en kīcha'a Festo kà'an ra nuu vi:

—Félix ndākoo ra iin ra nàni Paulu indii tichi vekaa i'ya, ora kēe ra tiñu kuvienu. ¹⁵ Ta ora chā'in ñuu Jerusalén ma ndra sutu cha'nu chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu nuu ñivi judíu chīkan ndra nui ña na kutunī cha'a ra, ikan na ka'ni ndio ndi ra cha'a' ma kuati jā'a ra, kàti ndra. ¹⁶ Tajan te'en nāka'in chi'in ndra, ti chāta'ani ma ra kalecha'nu ñuu ka'nu Roma ña na ka'ni ñivi ra cha'a' ma kuati ndiso ra, tu tüvi ndè'e ji'na ra ndra tìsokuati ra. Yakan va takan òyo yi ña kuu yi, ikan na kuu ka'an ra cha'a' juuni maa ra ora cha ka'iin ma ndra tìsokuati ra nuu ra. ¹⁷ Yakan va ora kīchi ndra nde've, numini kīcha'a jà'i ma tiñu kùuni ndra, vati ma ora tuvi ma inga kivini, chāi nuu chà'ndai tiñu, ta ikan tāchī jandaru na kuki'in ndra Paulu na kīchi ndaka ndra ra nuu ndi. ¹⁸ Va tava ma ndra kīchi tìsokuati ra, tüvi nī ka'an ndra nī'iin kuati ña chànini ña ni ka'an ndra chata ra niku, ¹⁹ va ma cha'a' ña tìsokuati ndra ra kuu ma cha'a' ma ña chìnuni ra. Vati kà'an ra cha'a'

ra chūnani Jesuu, ra cha chī'í niku, ta rakan kàti ra ti iin ra ndito kùu ra vitin. ²⁰ Ta tava tüvi chìtoi kutunini naja kua kàa ma ña kà'an ndra, yakan va chīkatu'in nuu Paulu tu kùuni ra ku'un ra ñuu Jerusalén, ta ikan jandondaa ndra judíu ma kuati tìso ndra chata ra, kātī chi'in ra. ²¹ Va Paulu chīkan ra ña na tachī ra na ku'un ra ñuu Roma, ta ikan katitu'un ra ma kuati ra nuu ma kalecha'nu César. Yakan va yu'u kātī chi'in Paulu, ña na ndoo ra tichi vekaa i'ya, nda kati chani kuyatin tachī ra nuu ra kalecha'nu ñuu Roma. —Takan kàti ra kuvienu Festo chi'in ra Rey Agripa.

²² Takan kūu ta te'en nāka'an ra Rey Agripa nuu ma Festo:

—Yu'u, ya'a chàta'ani taso'i ma ña kà'an ra ndia —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an tuku Festo:

—Va'a tuva takan. Itaan ni tavai ra, ikan na kuu taso'un ma ña ni ka'an ra —kàti ra.

²³ Tajan ora kündichin inga kivi, ma ra kùu Rey Agripa chi'in ñata'an ra Berenice chāa vi nuu nda vetiñu chi'in ndra chà'nda tiñu nuu jandaru, ta chi'in ndracha'nu chà'nda tiñu ñuu ikan. Ta ora chāa vi, nduva'a kuii tiñu'u na vi. Ta ikan jan tāchi ndio ma ra kuvienu Festo jandaru, na kuki'in ndra Paulu, ta kīchi ndaka ndra ra nuu ka'iin ti'vi vi. ²⁴ Tajan te'en nāka'an Festo nuu ndra:

—Yo'o Rey Agripa ta tandi'i ndracha'nu ña ka'iin chi'o i'ya, ma ra ndaa i'ya kùu ra ya'aga tìso ma ndian judíu kuati chata ra, ta nda ndian judíu ñuu Jerusalén ta nda ndian judíu ñuu nde've ndia. Tandi'i ndiakan töve jàña na ña

ndà'yu na nui ña na ka'ni ra cha'a' ma kuati ra. ²⁵ Va yu'u chànini ña na kùu ka'ni ra, ti tüvi nī nde'i nī'in kuati ka'nu ña jā'a ra. Ta tava juuni maa ra cha kā'an ra chi'in ña na tachī ra nuu César, ra kùu kalecha'nu ñuu ka'nu Roma. Yakan va chànini ña ni tachī ra nuu ra. ²⁶ Va tava tükuii chitōi nī'in kuati ña jā'a ra, yakan va kùu tai nī'in kuati chata ra ma nuu ma tutu ña ni tachī nuu ma ra kalecha'nu ñuu Roma. Yakan va vāchi jana'i ra nuun, yo'o Rey Agripa, chi'in nuu tandi'i ndo kua ka'in ndo i'ya. Vati takan kùu kotoun naja kua kùu chi'in ra niku, ta kùu tindeun yu'u nani'i tu'un tòi chata ra. ²⁷ Yakan va chànini ña na vā'a ña tachi iin ra indii vekaa, tu töve chitō yo nda cha'a' kùu ma ña tiso na kuati chata ra. —Takan kàti kuvienu Festo chi'in ra Rey Agripa.

26

Paulu kàtitu'un ra cha'a' juuni maa ra nuu Rey Agripa

¹ Yakan va te'en nāka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—jKùu ka'un cha'a' juuni maun chi'in cha'a' ma kuati tiso ndra chataun nui! —kàti ra chi'in Paulu.

Tajan Paulu ndōni'i ra nda'a' ra ta te'en kīcha'a ra nāka'an ra cha'a' juuni maa ra:

² —Yo'o racha'nu Rey Agripa, nduva'a kuii chīsij ña chā'un ña kùu ka'in chi'un. Ta vitin ni kàtitu'in nuun tandi'i ma kuati ña tiso ma ndra judíu chatai. ³ Ta chīsij, ti chitō va'un naja kua ìyo ma costumbre ma ñivi judíu. Yakan va

chìkain ñamani nuun na kuni va'un ma ña ni ka'in chi'un. —Takan kàti Paulu chi'in ma Rey Agripa.

Kàtitu'un Paulu kua chākoo ra ora takāaga chìnuni ra tu'un Jesuu

⁴ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu:

—Tandi'i ndra judíu cha chító va'a ndra naja kua chíyoi chi'in ndra iti' ñui ta ñuu Jerusalén nda ora kūi ravali. ⁵ Ta juuni cha iyó kua'a' kuiya ña chító ndra ti ra fariseu kúi, ta kùu ka'an ndra yi nuun tuva kùuni ndra. Ta tiaga ika kùu ndra fariseu chi'in ley ndra kua tandi'i inga ñivi judíu. ⁶ Ta vitin kùuni ma ndra judíu jande'e ndra tundo'o yu'u cha'a' ña chìnuni tu'un chà'a Ndioo ña kà'an yi cha'a' ma Cristu takua juuni chìnuni ñivi ndi chíyo taji'na. ⁷ Yakan va tandi'i ma ndi uchi uvi grupu ñivi Israel ndàtu na nde'e na, na jachinu Ndioo ma tu'un chā'a ra nuu ndian kùu ñivi na taji'na. Yakan va vitin endee jàka'nu na Ndioo ta jà'a na tiñu nuu ra nduvi ta niñuu. Ta yu'u cha'a' ña juuni chìnuni ma tu'un chà'a Ndioo nuu na, yakan va tìsokuati na chatai vitin, yo'o racha'nu Rey Agripa. ⁸ Ta maa ndo, ¿ta naja ya'a ndetiñu kùu chinuni ndo ña Ndioo jànataku ndiko ra ma ndian ndií?

Paulu kàtitu'un ra naja kua kànita'an ra chi'in ñivi chìnuni tu'un Cristu niku

⁹ Ta juuni yu'u takan jà'i niku, ti ya'a chānini ja'i nda ña nikuuni chata ñivi chìnuni tu'un Jesuu, ra ñuu Nazaret. ¹⁰ Ta takan jà'i yi ma ñuu Jerusalén chi'in tu'un yu'u ma ndra sutu

cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu. Ta takan tiñn kua'a' ma ndian chìnuni ta tī'i na tichi vekaa. Ta ora chā'ni ndra na, yu'u kā'in ña va'ani kàa yi ndia. ¹¹ Ta kua'a' cha'a' jānde'i tundo'o ma ndian chìnuni, na jaña na ma iti' kuà'an na ña chìnuni na tu'un Jesuu. Ta tandi'i ña'a, jā'i nani veñu'u ñivi judú nuu ka'ìin na. Ti ya'a kayuni nde'i nuu na. Yakan va chākunui nàndukui na nda nikuuni, ndava nda ñuu chika nduva'a kuii ndia.

Inga cha'a' kàtitu'un Paulu naja kua nāni'i ra iti' Jesuu

(Hch. 9:1-19; 22:6-16)

¹² 'Takan kūu ta kēe ndioi kuà'in chi'in tu'un yu'u ndra sutu cha'nu chà'nda tiñu nuu sutu, ña kuàanduku ndioi ndian chìnuni iyo ñuu Damascu. ¹³ Yo'o racha'nu rey, va ma tichi iti' kuà'in iyo yi a kachuvi ndaa ora ñuka'ñu ña ndē'i iin ñu'ú ka'nu ña kīchi yi iti' andivi ña tiaga tācha yi kua tàcha nikandii. Ta ora kōyo yi chata ndi, ta chikonuu yi yu'u chi'in ndra kàcha'an chi'in. ¹⁴ Yakan va ora kōyo yi chata ndi, ta ndisaa ndi ndūva ndi nuu ñu'u'. Ta ikan chīnī iin tati ña kà'an tu'un hebreu te'en chi'in: "Saulu, Saulu, ¿ta naja kànita'un chi'in? Ta ya'a jàtakue'un ñun chi'in juuni maun, takua jà'a iin jundiki ora chàñu ri nuu yutun xaan ña ndà'a ma chito'o ri", kāti tati ikan chi'in. ¹⁵ Ta yu'u te'en nāka'in: "¿Nda ra kùun yo'o, Racha'nu?", kātī chi'in ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in: "Yu'u kùu Jesuu, juuni ra jànde'un tundo'o chata", kāti ra. ¹⁶ "Ndetā ta kua'an ndiko iti' nuu, vati mai kāchīn ñun

na ja'un tiñui, ta na kukatitu'un nuu ñivi naja kua kētai nuun vitin, ta na katitu'un tukun ndisaa nakuyi ña ni jana'i nuun tiá iti' nuu ndia. ¹⁷ Vati ni tachí ñun vitin nuu ndian judú, ta nuu ndian yüvi judú. Ta mai ni tindee ñun ña jākakúí ñun nuu na, tuva kùuni na tiso na kuati chataun. ¹⁸ Vati ni tachí ñun nuu na, ikan na nunaun tinuu na, ta na kākaga na nuu naa, vati na kaka na nuu ndichin. Vati nuu naa kùu yi kuenda kui'na, yakan va na kakú na nuu ma ndatu kui'na. Ta na ku'un na iti' Ndioo, ikan na chinuni na tu'in. Ta takan ìyo yi ña ja'a na ikan kùu ni'i na ma ña jànaa Ndioo ma kuati na. Tajan ni ni'i na koo na chi'in takua ìyo ma ndian í ndian chìnuni ma tu'in ndia." Takan kāti tati Jesuu chi'in.

Paulu jàchi'in ra ma kua kà'an Jesuu nuu ra

¹⁹ 'Yakan va yo'o racha'nu Rey Agripa, jāchi'in ma ña ndē'i iti' andivi. ²⁰ Taji'na chākatitu'in tu'un Jesuu nuu ndian ìyo ñuu Damascu, ta ikan kēi ta chākatitu'in yi ñuu Jerusalén ta tandi'i ñu'u' Judea. Tajan chākatitu'in yi nuu ndian yüvi judú ndia. Nuu tandi'i ndiakan kàtitu'in yi, ikan na jaña na iti' kini kuà'an na, ta na ndikoni'i ndiko na ku'un na iti' Jesuu. Ta juuni jàniní na ña na ja'a na tiñu va'a ña jàna'a yi, ti ndicha kùu yi ña cha tāndikun na kuà'an na chata Jesuu. ²¹ Ta cha'a' ña'a kùu yi ña tìsokuati ma ndra judú yu'u tichi veñu'u ka'nu ndaa ñuu Jerusalén. Ta kùuni ndra ka'ni ndra yu'u ikan. ²² Va chi'in ña tìndee Ndioo yu'u, nda vitin juuni ìyo va'i kà'in tu'un

Ndioo nuu tandi'i ndo ndia, nda ndian nda'vi a ndian kuika. Ta ma ña jàna'i nuu ndo kùu ma ña kà'an tu'un Ndioo ña tãa Moisés chi'in ña tãa ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo chīyo tatiempu. Ti juuni tãa ndra naja kua ni kuu yi iti' nuu. ²³ Vati kātitu'un ndra naja kua ni kuvi ra Cristu, ta ji'na kuii ga ra kùu ra ña ni nataku ndiko ra tañu ndian ndií. Ti ra Cristu kùu ra takua kùu iin ñu'ú ña jàna'a iti' kuà'an yo. Vati kātitu'un ra naja kua kùu kakú anima yo. Ta indukuni jà'a ra yi chi'in ndyu'u ndian judíu nda ndian yüvi judíu ndia. —Takan kàti Paulu.

Kùuni Paulu ña na ki'vi Rey Agripa iti' Cristu

²⁴ Takan kùu ta ora chīnu kã'an Paulu cha'a' juuni maa ra cha'a' ma kuati tiso na chata ra, tajan te'en ni'i va'a nãka'an ra kùu kuvienu ra nàni Festo:

—¡Ya'a tìvi xiniun, yo'o Paulu! Ña ya'aga jàkua'un, yakan va ndava tìvi xiniun jã'a yi. —Takan kàti ra kuvienu Festo chi'in Paulu.

²⁵ Tajan te'en nãka'an ndiko Paulu:

—Na tüvi tìvi xinj, yo'o racha'nu Festo. Vati yu'u, kà'in ma tu'un ndicha ta ma tu'un ndaa chi'un. ²⁶ Ikan nàndi ra Rey Agripa. Ta rakan ti cha chito va'a ra naja kua kàa ma tu'un kà'in chi'in ndo. Yakan va töve kànui ka'in chi'in ra. Vati cha chito va'i, ti kùtunini ra tandi'i ma ña kà'in i'ya. Ta juuni chito ra naja kua chākuu Racha'nu Jesuu ñuñivi i'ya ora chīyo ra. Ti ma ña tã'an ra ndisaa ñivi ndē'e yi. —Takan kàti Paulu chi'in ra kuvienu Festo.

²⁷ Tajan te'en kīcha'a kà'an tuku Paulu chi'in Rey Agripa:

—Yo'o racha'nu Rey Agripa. Cha ch̀itoi ti juuni ch̀inuniun ma ña k̀atitu'un ndra k̀an chi'in tu'un yu'u Ndioo ndia —k̀ati Paulu.

²⁸ Ta te'en nāka'an Rey Agripa chi'in Paulu:

—¿Ch̀ito tu kumani kua'a' kivi ña juuni yu'u ni ki'v̀i iti' Jesuu jà'un? —Takan k̀ati ra Rey Agripa chi'in Paulu.

²⁹ Tajan te'en nāka'an tuku Paulu chi'in ra:

—Va tu kumani kua'a' kivi a tiani kivi, iin ña va'a k̀uu yi tuva chinuniun tu'un Jesuu. Va yu'u endee ch̀ikain nuu Ndioo ña na chinuniun chi'in juuni tandi'i ndian ka'̀iin i'ya, ma tu'un ra ña k̀atitu'in nuu ndo vitin. Ta ikan na kuu koo ndisaa ndo indukuni kua yu'u, va ỳuvi takua k̀uu ma karena i'ya ña ndikun nda'i vitin. —Takan k̀ati Paulu chi'in Rey Agripa.

³⁰ Ta ora chinu k̀an Paulu, tajan ndēta ndio ma ra Rey Agripa chi'in ra kivienu Festo, ta chi'in ña ǹani Berenice, ta tandi'i ma ndian ka'̀iin chi'in vi ndia. ³¹ Ta ora kēe ndio ndra ma tichi ve'e, tajan te'en kīcha'a ndra ǹatu'un xe'e ta'an ndra:

—Ra'ya, t̀ukuii iyo ǹi'in kuati ra. Ta t̀uvi iyo yi ña kivi ra. Ta ni t̀uvi iyo yi ña kundii ra tichi vekaa ndia. —Takan k̀ati ndra nuu ña ǹatu'un ta'an ndra.

³² Takan k̀uu ta te'en nāka'an ndio ra Rey Agripa chi'in Festo:

—K̀uu jaña yo ra'ya niku, tu t̀uvi ǹi chikan ra ña ku'un ra ñuu Roma nuu ni jandondaa César ma kuati ra niku.

27

Kuvienu Festo t̄achi ra Paulu ñuu Roma

¹ Takan k̄uu ta ora cha ch̄anini ndra tachi ndra Paulu iti' ñu'u' Italia chi'in inga tuku ndra ka'ìn vekaa chi'in ra, tajan t̄i' ndio ra ndra nda'a' ra capitán n̄ani Juliu, ra k̄uta'an chi'in jandaru jà'a kuenda ma kalecha'nu César, ra ch̄à'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. ² Takan k̄uu tajan ni ku'un ra n̄ani Aristarcu chi'in ndi t̄ichi varku. Ta rakan ti k̄ichi ra iti' ñuu Tesalónica ña iyo kuenda ñu'u' Macedonia. Takan k̄uu tajan t̄iin ndio ndi iin varku k̄ichi iti' ñuu Adramitio. Ta ma varku ikan, ti chani kee run ku'un run tandi'i ñuu iyo tañu'u ñu'u' Asia.

³ Takan k̄uu ta ora tuvi inga kivi, tajan ch̄aa ndi yu'u tañu'u ñuu Sidón. Ta ikan k̄uu nuu jāña nuu Juliu, ma Paulu, na ku'un ra kunde'e ra amigu ra ndra iyo ñuu ikan. Ti ndrakan t̄indee ndra Paulu chi'in ña ch̄iniñu'u ra. ⁴ Ta ikan jan k̄i'vi ndiko ndi t̄ichi varku, ta k̄ee ndiko ndi kuà'an ndi iti' nuu chi'in run. Ta yā'a ndio ndi iin chiyo ñu'u' Chipre, ti k̄icha'a ndio ma tati ch̄akin ni'i yi, v̄achi yi iti' nuu run. Yakan va jākunu ndra run kuà'an run iin chiyo ñu'u' Chipre nuu t̄uvi ni'i ch̄akin tati. ⁵ Takan k̄uu ta yā'a run yatin yu'u tañu'u ñu'u' Cilicia. Ta juuni yā'a ndi yu'u tañu'u ñu'u' Panfilia. Tajan ch̄aa ndio ndi ñuu Mira ña iyo kuenda ñu'u' Licia.

⁶ Tajan ma ra capitán ch̄à'nda tiñu nuu jandaru, ikan n̄ata'an ra iin varku ña k̄ichi ñuu Alejandría ña ni kee run ku'un run iti' ñu'u' Italia. Ta k̄a'an ra ña na ndaa ndi t̄ichi run,

ta ku'un ndiko ndi iti' nuu ga. ⁷ Takan kūu ta cha yā'a yatin kivi ña ya'a kuee kuà'an ndi. Ta chi'in ña ndetiñu ni chāa ndi yatin yu'u ñuu Gnido. Ta tava juuni chàkin ma tati vāchi yi iti' nuu varku, yakan va kūu ga jaku'un ndi run iti' ndoo. Ikan kàva ndi kàva ndi ta yā'a ndi yatini ñuu Salmón ña iyo iti' ninuu ñu'u' Creta. ⁸ Takan kūu ña maaa chi'in ña ndetiñuni, yā'a ndi tandi'i yu'u tañu'u ñu'u' ikan. Tajan chāa ndio ndi ma yu'u tañu'u yatini ñuu Lasea ña nàni: Nuu Va'a Kuiu Varku.

⁹ Takan kūu ta nduva'a kuu cha yā'a kua'a' kivi ña chàkunuu ndi chi'in varku. Ta cha ya'a ndasii jà'a yi ña kakunuu ndi tichi tañu'u, ti chani keta tiempu ya'a chàkin tati. Yakan va Paulu jākuninaa ra ndra chi'in tu'un i'ya:

¹⁰ —Ndyo'o ndracha'nu, cha chā'i kuenda ti ni nde'o tundo'o tu keo ku'un yo tiaga iti' nuu vitin. Yakan va tu keo vitin, ta ni kuche'e varku ta ni sa'vi run chi'in tandi'i ndatiñu ndiso run. Ta nda maa yo kùu kuvio ndia ti cha vāchi ma tiempu ya'a chàkin tati. —Takan kàti Paulu.

¹¹ Va ma capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, jāchi'in ra tiá ma ña kà'an ra xuña'a run chi'in ña kà'an ma ra jakunu run kua ña kà'an ma Paulu. ¹² Va tava ma yu'u tañu'u ikan, töve nuu va'a kundaa varku nda kati ya'a tiempu ya'a chàkin tati. Ta tava cha ndisaa ndra cha chānini ndra ña va'aga ku'un ndra chi'in run nda kati chaa run ñuu Fenice iin ñuu kàndii ñu'u' Creta kua ña kindoo run ikan. Ikan iyo iin nuu va'aga ña kundaa run nda kati ya'a tiempu chàkin ni'i ma tati.

Nuu ya'a ga ni'i chàkin tati nuu tañu'u

¹³ Takan kũu ta chānini ndra ti kũu ku'un ndiko ndra iti' nuu, vati ma tati kueenia kīcha'a yi chàkin yi iti' ninuu. Yakan va kēe ndio ndi kuà'an ndi chi'in run yu'uni yu'uni tañu'u ñu'u' Creta. ¹⁴ Va nunuuni kīchi iin tati iti' nuu kàna nikandii ña nduva'a kuii ni'i chākin. Ta kīcha'a ndio yi tava yi ma varku ma iti' ñu'u' ití. ¹⁵ Ta tìndani'ni ndio yi run kuà'an run tiá iti' tichi tañu'u. Ta tava na kũu ku'un ma varku iti' nuu ma tati, yakan va jāña ndi run na keñu'u ma tati run. ¹⁶ Tajan yā'a ndio ndi chi'in run chata iin ñu'u' vali ìyo tichi tañu'u ña nàni Clauda, ikan kũu nuu yā'a ndi ña jāña ma tati ña chàkin ndio ni'i va'a. Ta chi'in ña ndetiñunia kũndee ndi tiin ndi iin lancha vali ña keñu'u varku iti' chata run. ¹⁷ Yakan va ora cha tiin ndi run, tajan jāndaa ndi run tichi varku ka'nu. Tajan chikonuu ndio ndra chũ'ni ndra ma varku ka'nu chi'in yo'o ndee, ikan na kuu kundee run tiaga. Ta tava yū'vi ndra koto nani xuu run chi'in yuti ndi'ì ìyo yu'u tañu'u ña nàni Sirte, ta sa'vi run. Yakan va jākoyo ndra iin kaa ña kàa takua kàa iin picu xuu tañu'u, ikan na jakuee yi run. Tajan chā'a ndio ndra ña na ku'un maa run chi'in ma tati. ¹⁸ Takan kũu ta ora tuvi inga kivi juuni ni'iga chàkin ma tati. Yakan va jātani ndio ndra ma ndatiñu ndiso run tichi tañu'u. ¹⁹ Ta ora cha yā'a uni kivi tajan juuni jātani ndra ndatiñu chātiñu varku tichi tañu'u ndia. ²⁰ Ta kua'a' kivi töve nī nde'e ndi nikandii ni chele, ti chāsi ma viko nuu yi. Yakan va ndava jāña ndi ña chānini ndi naja kua kakú ndi, jā'a ma savi tati ña ya'aga ni'i

kùun ta chàkin. ²¹ Ta tava cha ìyo kua'a' kivi ña tüvi chàchi ndi, yakan va ndēta ndio Paulu tañu ndra, ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, tiá va'a tu jāchi'in ndo ma kua kā'in chi'in ndo niku, ta kīndoo yo ñu'u' Creta, ta töve nde'o tundo'o i'ya ma tava tà'an yo vitin. ²² Va tava töve nī jachi'in ndo ma ña kā'in, vitin kùnū na jandeeni ndo. Ta na yū'vi ndo, ti nī'iin ndo tüvi ni kuvi. Va ma varku kùu ma yutun ni ndi'i kuche'e. ²³ Ta tava cha chito va'a ndo, ti yu'u jà'i tiñu nuu Ndioo. Ta ìyoi kuenda ra. Vati kuni, kēta iin tati jà'a tiñu nuu Ndioo nui ²⁴ ña te'en kā'an yi chi'in: “Na yū'viun, yo'o Paulu, vati ìyo yi ña chaun nuu ra kalecha'nu César. Ti juun, jà'a ña ni jakakú Ndioo tandi'i ma ndra kuà'an chi'un tichi varku.” Takan kāti tati nui. ²⁵ Yakan va na yū'vi ndo, vati ìyo tundeeni chi'in Ndioo. Ta cha chito va'i, ti ma ña kātitu'un ma tati jà'a tiñu Ndioo nui, ni ja'a ra yi. ²⁶ Ta ya'a ninii ìyo yi ña ndoo yo iin ñu'u' ìyo ma'ñu tañu'u jà'a ma varku i'ya. Takan kāti yi nui —kāti Paulu chi'in ndra.

²⁷ Iin chanikuaa ora cha ndi'i uvi jamana ña chànaa ndi chi'in varku tichi tañu'u nani Adriático jā'a ma tati, ta ìyo yi a java ñuu chanikuaa ña ndē'e ndio ma ndra kàvaxini ma varku ña chani chaa ndio ndi nuu ìyo iin ñu'u' vali ma'ñu tañu'u. ²⁸ Tajan tiku'va ndio ndra naja kua metru kùu yi ña kunu ma tañu'u. Tajan ndē'e ndra ña oko cha'un uvi metru kùu yi ña kunu ra. Ta tiku'va tuku ndra tiá iti' nuu, ta ndē'e ndra ña oko uchania metru kùu yi ña

kunu ra. ²⁹ Ta kīcha'a ndio ndra yu'vi ndra ora chani chaa ndra ikan, koto kani run chi'in yuu kàndoyo yu'u ñu'u' ikan. Tajan ikan iti' xuu run jākoyo ndra kumi ta'an kaa ña ndīkun chi'in yo'o. Vati ma kaa ora jākoyo ndra yi xuu tañu'u, kùu jakuee yi run. Ti sà'vi ma punta yi tichi yuti a tiin yi iin yuu a iin yutun. Yakan jà'a ndra, ta ma inga ndra kīcha'a kà'an ndra chi'in Ndioo, ikan na numini kundichin. ³⁰ Takan kūu ta ma ndra kàvaxini ma varku kùuni ndra kee xe'e ndra tichi ma varku, ña kùuni ndra kakú ndra. Yakan va kīcha'a ndio ndra jànuu ndra ma lancha vali tichi run ña jà'ani ndra takua jà'a ma ndra ni jakoyo ma kaa ka'nu ña ndikun chi'in yo'o tichi tañu'u ma iti' nuu run. ³¹ Va Paulu numini chā'a ra kuenda, ta numini kātitu'un ra nuu ra capitán chā'nda tiñu nuu jandaru. Tajan te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Tatá, ta tu ndra'ya tüvi ni kindoo ndra tichi varku i'ya chi'o, na kuu kakú yo —kàti Paulu chi'in ra.

³² Yakan va ma ndra jandaru chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma lancha, ta jākoyo ndio ndra run tichi ma tañu'u.

³³ Takan kūu ta ora kūdichin, tajan te'en nāka'an Paulu chi'in ndra na kachi ndra:

—Ndyo'o xaa, cha ìyo uvi jamana kùu yi ña tüvi chācho takua ìyo yi ña kacho, cha'a' ña ndàtu yo ma ña ni ta'an yo. ³⁴ Yakan va vitin jàninì ndo ña na kachi ndo, ikan na koo ga ñandee ndo. Vati nī'iin ndo tüvi ni ta'an ndo nī'iin nakuyi, vati nda ma ixi xini ndo ni kumi va'a ma Ndioo ndia —kàti Paulu.

³⁵ Ta ora chinu kā'an ra takan, tajan kī'in ndio ra iin paan. Tajan chā'a ndio ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo nuu ndē'e tandi'i ndra. Tajan chā'nda java ndio ra yi, ta kīcha'a ndio ra chāchi ra yi. ³⁶ Ta ora cha ndē'e ndio ndra ña chāchi ra yi, tajan tandi'i ndio ndra kīcha'a chāchi ndra ndia. ³⁷ Ta tandi'i ndi naja kua ka'iin ndi tichi ma varku, uvi cientu uni xiko cha'un iin ta'an ndi kùu ndi. ³⁸ Takan kùu ta ora cha yā'a chāchi ndra, tajan jātani ndio ndra tandi'i ma trigu tichi tañu'u, vati kùuni ndra jandoñama ndra tiá ma varku.

Nuu kùche'e varku tichi tañu'u

³⁹ Takan kùu ta ora kùndichin, tajan ndē'e ndio ndra ma ñu'u' ikan. Va tüvi nī nakoto ndra nda ñu'u' kùu ma nuu chāa ndra. Va ndē'e ndra ña kèsiin iin nda'a' tañu'u nuu iyo yuti ña'ma. Ta ikan jan kùuni ndio ndra jayatin ndra run yu'u ñu'u' ikan. ⁴⁰ Tajan chā'nda ndio ndra ma yo'o ndikun ma kaa ña kùtaa run tichi tañu'u, ta ikan ndākoo ndra yi. Ta juuni jālangua ndra ma yo'o ndikun ma vitu ña kàvaxini run. Tajan jāndaa ndio ndra ma ja'ma jà'a ña na kunu run ña iyo iti' nuu run. Tajan kīcha'a ndio ma varku kua jākuyatin run run ma yu'u ñu'u' nuu iyo yuti ña'ma. ⁴¹ Va ma varku cha kùchi run run nuu kàndoyo kua'a' yuti ña'ma xuu tañu'u. Ta ikan chīkun run ta nī kuu ga kee run. Takan kùu ta ma iti' xini run chīkun yi tichi yuti. Ta ma iti' chata run, kīcha'a yi nātani yi, jā'a ña ya'a ni'i vāchi ma ola ma tañu'u. ⁴² Yakan va ma ndra jandaru kùuni ndra ka'ni ndra ma ndra ka'iin vekaa, ti koto kuuni ndra kakú ndra

chi'in ña sùta ndra ora kèe ndra. ⁴³ Va ma ra capitán ña chà'nda tiñu nuu ndra, nī cha'a ra ña na ja'a ndra yi, vati kùuni ra jakakú ra Paulu. Tajan te'en kātitu'un ndio ra:

—Tandi'i ndian ch̀to suta, ji'na na, na ndava tichi ra', ikan na kuu kee na nda ma ñu'u' ití. ⁴⁴ Ta tiá ndian na kúu suta va'a, na ku'un na chata tabla a chi'in pedazu ña kèe ma varku ña na tani run —kàti ra.

Takan jā'a ndi, tajan kēe tandi'i ndi ma ñu'u' ití, ta takan kūu kākú ndi.

28

Paulu iyo ra ñu'u' kàndii ma'ñu tañu'u ña nàni Malta

¹ Takan kūu ta ora cha kākú ndi'i ndio ndi kēe tandi'i ndi ñu'u' ití. Tajan ch̀to ndio ndi ña ma ñu'u' vali ikan nàni yi Malta. ² Tajan ma ñivi iyo ñu'u' ikan, kūnda'vini na ndi. Ti tava kūun savi, ta ya'a vichin jà'a yi, yakan va jāta'an na ñu'ú, ta kā'an na chi'in ndi na tūmi ndi yi. ³ Ta tava Paulu chājati'vi ra ita'vi nduku, ta ora kīcha'a ra tāan ra run nuu ñu'ú, ta iin koo xaan ña indii tañu ma nduku endee ndāva ri nda'a' ra jā'a ma ña ni'ni. Ta kāva ri nda'a' ra, ta chāchi ndio ri ra. ⁴ Yakan va ora ndē'e ma ñivi ikan ña tàkaa ma koo nda'a' Paulu, tajan te'en kīcha'a na nātu'un ta'an na:

—Iin ra chà'ni ñivi kúu ra'ya, naja kàa. Ti vaji kākú ra tichi tañu'u, va iyo yi ña kuvi ra, ti cha chā'ni ra ñivi iti' nuu kīchi ra. —Takan kàti na.

⁵ Ta ikan jan Paulu, jākisi ndio ra nda'a' ra, tajan kōyo ri nuu ñu'ú. Ta tūvi nani tā'an ra.

⁶ Va tandi'i ma ndiakan, ndàtu na nde'e na nda ora ndaa ma nda'a' Paulu, a kuvi ra kùuni na. Tajan ora cha yā'a kua'a' tiempu ña ndàtu na, ta ndē'e na ña tüvi nayi tā'an Paulu. Tajan jāma ndio na ma kua chànini na. Ta kīcha'a na nàtu'un ta'an na, ña Paulu kùu ra iin ndioo kàti na.

⁷ Takan kūu ta ma ñu'u' nuu chāa ndra, ìyo iin racha'nu kuxini nuu na, ña nàni Publio. Ta rakan ti ikan ìyo ve'e ra, ta java ma ñu'u' ikan kùu ña'a ra ndia. Ta rakan ti chā'a ra ña na ku'un ndi kindoo ndi ve'e ra. Ta ndi uni kivi ña chīyo ndi ve'e ra, nduva'a kuii tīñu'u ra ndi.

⁸ Takan kūu ta tañu ma kivi chīyo ndi ve'e ra, kōyo ña kù'vi ma tatá Publio jà'a ma ka'ni chi'in lakua ní. Yakan va Paulu chā'an ra chānde'e ra nuu kàndii ra. Ta ora chāa ra, ta jündii ra nda'a' ra xini ra. Ta kīcha'a ndio Paulu kà'an ra chi'in Ndioo, ta ikan ndā'a ra, jā'a ra. ⁹ Ta chi'in ña jā'a Paulu ña jānda'a ra ra, ta ikan ndē'e ndio inga ñivi ma ña jā'a ra, tajan kīchi ndio tandi'i ndian kù'vi ìyo ñu'u' ikan, ta ndisaa na ndā'a jā'a ra. ¹⁰ Takan kūu ta ndisaa na, kīcha'a na tīñu'u na ndyu'u cha'a' ma ña jā'a Paulu. Ta ora chani tiin ndio ndi inga varku, tajan chā'a ndio na tandi'i ma ña chìniñu'u ndi iti' kuà'an ndi.

Paulu chàa ra ñuu Roma

¹¹ Takan kūu ta uni yoo kùu yi ña chīyo ndi ma ñu'u' kàndii tañu tañu'u ikan. Ta ikan jan kēe ndio ndi kuà'an ndi chi'in iin varku kīchi iti' ñuu Alejandría. Vati ma varku ikan, kīndoo run ikan ninii tiempu ya'a ga ni'i chàkin tati,

ta ndiso run uvi ta'an na'na ña kùu ndioo na, ninduvi chiyo xini run. Ta iin yi nàni Cástor. Ta inga yi nàni Pólux. ¹² Takan kūu tajan chāa ndio ndi iin ñuu ìyo yu'u tañu'u ña nàni Siracusa. Ta ikan kīndoo ndi uni kivi, ¹³ tajan kēe ndiko ndi kuà'an ndi yu'uni yu'uni tañu'u nda kati chāa ndi ñuu nàni Regio. Ta ora tuvi inga kivi, chākin iin tati kīchi yi nduku iti' chata ndi. Yakan va kūu kee ndi jà'a ma tati ikan. Tajan chāa ndio ndi ma ñuu Puteoli nda inga kivi. ¹⁴ Ta ikan nāta'an ndi iin ndra chìnuni tu'un Jesuu. Ta ndrakan chīkan ndra nuu ndi na kindoo ndi chi'in ndra iin jamana. Takan jā'a ndi nda kati chāa ndi ñuu Roma. ¹⁵ Takan kūu ta ma ndra chìnuni tu'un Jesuu ìyo ñuu Roma, cha ch̀to ndra ña cha v̀chi ndi. Yakan va chā'an ndra chāta'an ndra ndi nda ñuu nàni Foro de Apio. Ta tiá iti' nuu, yā'a tuku ndi inga ñuu nàni Tres Tabernas. Yakan va ora ndē'e Paulu ña v̀chi ndra, ta chā'a ra ta'vindioo nuu ma Racha'nu Ndioo, ti ndava va'a k̀uni anima ra ña kēta ndra. ¹⁶ Takan kūu ta ora chāa ndio ndi ma ñuu Roma, tajan chā'a ndio ma ra capitán ña na koo siin Paulu ndanu k̀uni maa ra. Ta kuà'an iin jandaru chi'in ra ña na jakuenda ra ra ndia.

Paulu k̀titu'un ra tu'un cha'a' Jesuu ñuu Roma

¹⁷ Takan kūu ta ora cha yā'a uni kivi ña chāa Paulu, tajan cha kāna ndio ra ma ndracha'nu ch̀nda tiñu nuu ñivi judíu ìyo ñuu Roma. Takan kūu ta ora cha k̀ti'vi ndra, tajan te'en nāka'an ndio Paulu chi'in ndra:

—Ndyo'o ndra yani, tüvi nī ja'i nī'iin kuati ni chata ñivi judiu, ta ni chata costumbre ña jā'a ndian kùu ñivio chíyo taji'na ndia. Vati tiin ndra yu'u ñuu Jerusalén. Ta chāndaka ndra yu'u nuu ndra Romanu. ¹⁸ Ta ora cha jāndondaa ndra ma kuati, tajan ikan kùu ma nuu sāma kua chānini ndra, ta kùuni ndra jaña ndra yu'u ti tüvi nī nani'i ndra nī'iin kuati ña iyo yi na kuvī cha'a' yi. ¹⁹ Va tava ma ndra judiu, nī chata'ani ndra ma kua jā'a ma ndra Romanu niku, yakan va chíkan ndioi na tachi ndra yu'u nuu ra kalecha'nu César, ra chā'nda tiñu tandi'i ñuu ka'nu Roma. Ta rakan na jandondaa ra ma kuati, vaji tüvi nī ka'in chata ñivio ndian judiu. ²⁰ Ta cha'a' yakan kùu yi ña kānai ndo, vati kùuni nde'i ndo, ta natu'in chí'in ndo cha'a' ña chìnuni takua chìnuni tandi'i ma ñivio ndian judiu. Ta vitin ndikuin chí'in karena, vati chìnuni ña cha kīchi ma Racha'nu ndātu yo, ra kāchin Ndioo ña na jakakú ra yo, ndian ñivi israelita. —Takan kati Paulu chí'in ndra.

²¹ Takan kuu tajan te'en nāka'an ndra chí'in ra:

—Taku ndyu'u takā'an kuii kīchaa iin tutu ñu'u' Judea nuu ndi ña kà'an yi chataun, ta nī'iin ndra yanio judiu ndra kīchi iti' ñuu Jerusalén tükuii tiso ndra nī'iin kuati chataun nuu ndi ndia. ²² Yakan va kùuni ndi taso'o ndi ma ña kà'un, vati chito ndi ti nda ñuu ni kuuni tiso na kuati chata ma ndian chìnuni tu'un Jesuu.

²³ Takan kuu ta kāchin ndra iin kivi ña ni kuti'vi ndio ndra nuu iyo Paulu, na taso'o ndra

ma ña kùuni ra natu'un ra chi'in ndra. Yakan va ora chāa ma kivi ikan, nduva'a kuii kua'a' ñivi chākoyo nuu ìyo ra. Ta nduvi kuii maa kivi ikan kātitu'un ra nuu ndra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jāndomani ra ndra na ki'vi ndra iti' kuà'an Jesuu, chi'in ma tu'un Ndioo tāa Moisés ta chi'in tandi'i tu'un kà'an ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na ndia. ²⁴ Takan kūu ta ìyo ma ndian kīcha'a chìnuni ma tu'un Jesuu ña kàtitu'un Paulu, ta ìyo ndian töve. ²⁵ Ta tava töve inuuni chānini na, yakan va kīcha'a ma ndian töve nī chinuni kàcha'an na. Yakan va te'en nāka'an ndio Paulu chi'in na:

—Ndicha kuii ña takan ni kuu ña tüvi nī jachi'in ñivi tu'un Ndioo. Ta ma Tati Íí Ndioo kātitu'un yi nuu ndian kùu ñivio chíyo taji'na. Ti nuu Isaía ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, kātitu'un yi ma tu'un ikan, ikan na jana'a ra yi nuu ma ñivi. Ta te'en kà'an ma tu'un ikan:

²⁶ Kua'an ta na ka'un te'en chi'in ma ñivi ìyo ñuu i'ya:

Ti vaji na kuni na ma tu'un Ndioo,
va tüvi ni kutunini na yi.

Ta vaji na nde'e na yi,
va töve ni ndondichin nuu na.

²⁷ Vati ma ñivi ñuu i'ya, ya'a ndava xini na,
ti tükuii kùuni na taso'o na tu'un Ndioo.

Vati ndasi so'o na.

Ta ndasi tinuu na,
ikan na kuu nde'e na ta kuu taso'o na,
ta ni ña kutunini na ndia.

Vati küuni na ndakoo na ña kini jà'a na,
ta chikoni'i ndiko anima na chi'in,
ta takan kùu janai kuati na, ta janda'i na ndia.

Takan kāti Tati Í Ndioo nuu ra Isaía cha'a' ma ñuu i'ya.

²⁸ Yakan va kùunĭ ña na koto ndo, ti nda kivi i'ya ta iti' nuu, ma tu'un cha'a' ña jàkakú Ndioo ñivi ni keta yi nuu ma ndian yüvi judíu. Ta ndiakan va ni jachi'in na yi ndia —kāti Paulu.

²⁹ Takan kūu tajan ora chīnu kā'an Paulu te'en, ta kīcha'a na kàcha'an na va endee kànita'an yu'u na ma iti' kuà'an na. ³⁰ Takan kūu ta Paulu chīyo ra uvi kuiya ma ve'e tìa'vi ra cha'a'. Vati ve'e ikan chāa kua'a' ma ndian chānde'e ra. ³¹ Ta nani kivi kīcha'a Paulu kàtitu'un ra naja kua kàa nuu chà'nda Ndioo tiñu. Ta juuni jàna'a ra naja kua ìyo Racha'nu chito'o yo Jesucristu. Vati ma tichi ve'e nuu ìyo Paulu, chà'a na ña kàtitu'un ra ma nuu tūvi ñivi ma tu'un i'ya, va nī'iin ñivi na tūvi nī chasi na ma ña kà'an ra.

Zacatepec Mixtec NT
Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec
Mixtec NT New Testament

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source
files dated 28 May 2022

55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02